Krishna Pradeep's 21st Century IAS
Since : 2003
Producing Next Generation Leaders for Good Governance
A/C Campus

TGPSC

Prelims Cum Mains Based

News Summary

Current Affairs

APRIL - 2026

https://t.me/kpiasacademy/6154

TOPICS

TGPSC News Summary 3

- లోక్‌సభ సభ్యుల సంఖ్యను 50 శాతం పెంచే ప్రతిపాదన: ప్రాంతీయ అసమతుల్యతపై ఆందోళనలు 3
- మూసీ రివర్‌ఫ్రంట్ డెవలప్‌మెంట్ ప్రాజెక్టుపై పిటిషన్‌ను కొట్టివేసిన ఎన్‌జీటీ (NGT) 5
- తెలంగాణలో పట్టాదారు పాస్‌పుస్తకాల్లో భూముల మ్యాప్‌ల (పటాల) విలీనం 7
- 'కాపీ-పేస్ట్' (Copy-Paste) అభివృద్ధి నమూనాపై చర్చ: భారతదేశ వృద్ధి వ్యూహం మరియు తెలంగాణ దృక్పథం 10
- సాగునీటి ప్రాజెక్టుల పూర్తి, ఆదిలాబాద్ అభివృద్ధిపై తెలంగాణ ప్రభుత్వం దృష్టి 12
- తెలంగాణలో కొత్తగా డిజిటల్ సరోగసీ (Surrogacy), ఏఆర్‌టీ (ART) పోర్టల్ ప్రారంభం 15
- తెలంగాణ ప్రభుత్వం కాళేశ్వరం ప్రాజెక్టుపై 'యు-టర్న్': బ్యారేజీల మరమ్మతులకు ఆదేశం 19
- దక్షిణాది రాష్ట్రాల రక్షణ కోసం GSDP ఆధారిత 'డీలిమిటేషన్' (Delimitation) మోడల్‌ను ప్రతిపాదించిన తెలంగాణ ముఖ్యమంత్రి 20
- తెలంగాణ ద్వేషపూరిత ప్రసంగాలు, విద్వేష నేరాల (నివారణ) బిల్లు, 2026 – ప్రయోజనాలు, ఆందోళనలు 23
- జెప్ ఏరోస్పేస్–లిబెర్ ఒప్పందం, తెలంగాణలో ఏరోస్పేస్ తయారీ రంగం విస్తరణ 25
- తెలంగాణ కుల గణన: వివిధ వర్గాల మధ్య తీవ్ర అసమానతలను వెల్లడించిన సర్వే 29
- అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ (Amrabad Tiger Reserve) నుండి తరలింపును వ్యతిరేకిస్తున్న చెంచు గిరిజనులు 32
- తెలంగాణ ఎమ్మెల్సీ (MLC) నామినేషన్లు, గవర్నర్ కోటాపై రాజ్యాంగపరమైన చర్చ 38
- తెలంగాణలో కుతుబ్ షాహీల వారసత్వం (Legacy): కట్టడాలు, వాస్తుశిల్పానికి (Architecture) మించి... 43
- తెలంగాణ SEEEPC సర్వే, కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్: జాతీయ స్థాయికి ఇదొక నమూనా కాగలదన్న IEWG... 47
- అరేబియా సముద్రంలో పెరుగుతున్న సముద్రపు వడగాల్పులపై (Marine Heatwaves) ఇన్‌కాయిస్ (INCOIS) హెచ్చరిక 52
- మంగళజోడి పక్షులు (Birds of Mangalajodi): చిలికా పక్షుల స్వర్గధామానికి ఒక దృశ్య ప్రయాణం 55
- 26వ ఆవిర్భావ దినోత్సవం: 'తెలంగాణ పునర్నిర్మాణం' అనే కొత్త అజెండాతో బీఆర్ఎస్ (BRS) సన్నద్ధం 58
- భూగర్భ జల వనరుల అంచనా 2025 – తెలంగాణ 62
- అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్‌లో ఏఐ (AI) ఆధారిత నిఘా వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయనున్న తెలంగాణ ప్రభుత్వం 65
- ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్టు కింద 'తుమ్మిడిహట్టి'ని 'ఎల్లంపల్లి'తో అనుసంధానించే ప్రతిపాదనలపై తెలంగాణ ప్రభుత్వం పరిశీలన 68

TGPSC News Summary

లోక్‌సభ సభ్యుల సంఖ్యను 50 శాతం పెంచే ప్రతిపాదన: ప్రాంతీయ అసమతుల్యతపై ఆందోళనలు

మూలం: ద హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ II – పాలిటీ (పార్లమెంట్, ప్రాతినిధ్యం, డీలిమిటేషన్, సమాఖ్య విధానం, ఎన్నికల సంస్కరణలు)

ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- లోక్‌సభ (Lok Sabha), డీలిమిటేషన్ (Delimitation), జనాభా లెక్కలు (Census), ఆర్టికల్ 81 (Article 81), డీలిమిటేషన్ కమిషన్ (Delimitation Commission), డీలిమిటేషన్‌పై తాత్కాలిక నిలుపుదల (Freeze on Delimitation), 42వ సవరణ, 84వ సవరణ, 87వ సవరణ, నారీ శక్తి వందన్ చట్టం.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- సమాఖ్య విధానం (Federalism), ప్రాంతీయ అసమతుల్యత (Regional Imbalance), రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం (Political Representation), జనాభా వర్సెస్ ప్రాతినిధ్యం చర్చ, ఎన్నికల సంస్కరణలు, కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాలు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

లోక్‌సభ (Lok Sabha) సభ్యుల సంఖ్యను 50 శాతం పెంచుతారని వార్తలు వస్తున్నాయి. దీనివల్ల ప్రాంతీయ ప్రాతినిధ్యం (Regional representation) దెబ్బతింటుందని తెలంగాణ ముఖ్యమంత్రి రేవంత్ రెడ్డి లాంటి నాయకులు ఆందోళన వ్యక్తం చేస్తున్నారు.

నేపథ్యం, రాజ్యాంగపరమైన సందర్భం

- భారత రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 81 (Article 81)** లోక్‌సభ నిర్మాణాన్ని నిర్దేశిస్తుంది. జనాభా ఆధారంగా రాష్ట్రాలకు ఇది సీట్లను (ప్రాతినిధ్యాన్ని) కేటాయిస్తుంది.
- జనాభా లెక్కల ఆధారంగా ప్రతి నియోజకవర్గ పరిధిని **డీలిమిటేషన్ (Delimitation)** సరిచేస్తుంది.
- అయితే, జనాభా నియంత్రణను (Population control) ప్రోత్సహించడానికి డీలిమిటేషన్‌ను (సీట్ల పెంపును) తాత్కాలికంగా నిలిపివేశారు. 2026 తర్వాత జరిగే మొదటి జనాభా లెక్కలు పూర్తయ్యే వరకు ఈ నిలుపుదల (Freeze) కొనసాగుతుంది. ఇది ఇప్పుడు పెద్ద రాజ్యాంగ, రాజకీయ చర్చకు దారితీస్తోంది.

ప్రతిపాదనలోని ముఖ్యాంశాలు

- లోక్‌సభ సీట్లను 50 శాతం పెంచాలని ఒక ప్రతిపాదన ఉంది.
- అన్ని రాష్ట్రాల్లో దామాషా పద్ధతిలో (Proportionate) సీట్లను పెంచుతారు.
- జనాభా ఎక్కువగా ఉన్న రాష్ట్రాలకు (Larger states) సంఖ్యాపరంగా ఎక్కువ సీట్లు వస్తాయి.
- దీనిపై ప్రభుత్వం ఇంకా ఎలాంటి అధికారిక ప్రకటన (Official confirmation) చేయలేదు (కేవలం రాజకీయ నాయకుల వాదనల ఆధారంగానే ఈ చర్చ జరుగుతోంది).
- భవిష్యత్తులో జరిగే డీలిమిటేషన్ (Delimitation exercise) ప్రక్రియతో దీనికి పరోక్ష సంబంధం ఉంది.

డీలిమిటేషన్, జనాభా లెక్కలు (Delimitation & Census)

అంశం (Aspect)	వివరాలు (Details)
డీలిమిటేషన్ అర్థం (Delimitation Meaning)	జనాభా ఆధారంగా నియోజకవర్గాల సరిహద్దులను తిరిగి గీయడం, సీట్లను కేటాయించడం.
రాజ్యాంగ ప్రాతిపదిక (Constitutional Basis)	ఆర్టికల్ 81, 82 (లోక్‌సభకు), ఆర్టికల్ 170 (రాష్ట్ర శాసనసభలకు).
అధికార సంస్థ (Authority)	డీలిమిటేషన్ కమిషన్ ఆఫ్ ఇండియా (Delimitation Commission of India).
కమిషన్ స్వభావం (Nature of Commission)	ఇది ఒక స్వతంత్ర, పాక్షిక న్యాయ సంస్థ (Quasi-judicial body). దీని ఆదేశాలకు చట్టబద్ధత ఉంటుంది. వీటిని కోర్టులో సవాలు చేయడానికి వీల్లేదు.
కూర్పు (Composition)	రిటైర్డ్ సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి (ఛైర్‌పర్సన్), చీఫ్ ఎలక్షన్ కమిషనర్, రాష్ట్ర ఎన్నికల కమిషనర్లు.
సమయ వ్యవధి (Frequency)	ప్రతి జనాభా లెక్కల తర్వాత (సాధారణంగా ప్రతి 10 ఏళ్లకు ఒకసారి).
గతంలో డీలిమిటేషన్ జరిగిన సంవత్సరాలు	1952, 1963, 1973, 2002 (2001 జనాభా లెక్కల ఆధారంగా).
ప్రస్తుత స్థితి (Current Status)	2026 తర్వాత జరిగే జనాభా లెక్కల వరకు సీట్ల పెంపును నిలిపివేశారు (Frozen).
నిలిపివేయడానికి కారణం (Freeze Reason)	జనాభా వృద్ధిని (Population growth) విజయవంతంగా నియంత్రించిన రాష్ట్రాలకు నష్టం కలగకుండా చూడటం.
42వ రాజ్యాంగ సవరణ (1976)	డీలిమిటేషన్‌ను 2001 వరకు నిలిపివేసింది.
84వ రాజ్యాంగ సవరణ (2001)	ఈ నిలుపుదలను 2026 వరకు పొడిగించింది.
87వ రాజ్యాంగ సవరణ (2003)	సీట్ల సంఖ్యను పెంచకుండా, 2001 జనాభా లెక్కల ప్రకారం నియోజకవర్గాల సరిహద్దులను మార్చడానికి (Readjustment) అనుమతించింది.
తదుపరి డీలిమిటేషన్ (Next Delimitation)	2026 తర్వాత జనాభా లెక్కలు పూర్తయ్యాక జరుగుతుంది.
జనాభా లెక్కల అర్థం (Census Meaning)	ప్రతి 10 ఏళ్లకు ఒకసారి అధికారికంగా దేశ జనాభాను లెక్కించడం.
అధికారిక చట్టం (Census Authority)	జనాభా లెక్కల చట్టం (Census Act), 1948 కింద వీటిని నిర్వహిస్తారు.
చివరి జనాభా లెక్కలు (Last Census)	2011 లో జరిగాయి (2021 జనాభా లెక్కలు ఆలస్యమయ్యాయి).
ప్రాతినిధ్యంతో సంబంధం	లోక్‌సభ, రాష్ట్ర శాసనసభల్లో సీట్ల కేటాయింపును ఇది నిర్ణయిస్తుంది.
ప్రధాన చర్చ (Key Debate)	జనాభా ఆధారిత ప్రాతినిధ్యం వర్సెస్ సమాఖ్య న్యాయం (Federal fairness).
దక్షిణాది వర్సెస్ ఉత్తరాదిపై ప్రభావం	జనాభా వృద్ధి ఎక్కువగా ఉండటం వల్ల ఉత్తరాది రాష్ట్రాలకు (Northern states) ఎక్కువ సీట్లు వస్తాయి.
మహిళా రిజర్వేషన్లతో సంబంధం	రాజ్యాంగ (106వ సవరణ) చట్టం, 2023 ని డీలిమిటేషన్‌తో ముడిపెట్టారు.
ప్రధాన ఆందోళన (Major Concern)	జనాభాను నియంత్రించిన రాష్ట్రాలకు అన్యాయం జరగడం (నష్టపోవడం).

రాష్ట్రాలు వ్యక్తం చేస్తున్న ఆందోళనలు

- **ప్రాంతీయ అసమతుల్యత (Regional imbalance):** జనాభా ఎక్కువగా ఉండటం వల్ల ఉత్తరాది రాష్ట్రాలు (Northern states) భారీగా ఎక్కువ సీట్లను పొందే అవకాశం ఉంది.
- దక్షిణాది రాష్ట్రాల (Southern states) రాజకీయ పలుకుబడి తగ్గుతుంది.
- **జనాభా నియంత్రణ వైరుధ్యం (Population control paradox):** జనాభా నియంత్రణలో మెరుగ్గా పనిచేసిన రాష్ట్రాలు, ఇప్పుడు అదే కారణంతో తమ రాజకీయ బలాన్ని కోల్పోతాయి.
- **సమాఖ్య ఉద్రిక్తతలు (Federal tensions):** సీట్ల పంపకంలో అసమానతలు వస్తున్నాయనే భావన కేంద్ర-రాష్ట్ర సంబంధాలను (Centre-State relations) దెబ్బతీస్తుంది.

ప్రాముఖ్యత (Significance)

- సీట్లు పెరగడం వల్ల ప్రజల వాణి పార్లమెంట్‌లో ఎక్కువగా వినిపిస్తుంది. ఇది ప్రాతినిధ్య ప్రజాస్వామ్యాన్ని మరింత బలోపేతం చేస్తుంది.
- పార్లమెంట్ సామర్థ్యాన్ని పెంచాల్సిన అవసరాన్ని ఇది తీరుస్తుంది.
- మారుతున్న జనాభా సమీకరణాలను (Population dynamics) ఇది ప్రతిబింబిస్తుంది.
- ప్రాతినిధ్యంలో సమానత్వం (Equality), న్యాయం (Equity) అనే అంశాలపై ఇది ఒక కొత్త చర్చకు దారితీస్తుంది.

సమస్యలు, సవాళ్లు (Issues and Challenges)

- రాష్ట్రాలు, వివిధ ప్రాంతాల మధ్య రాజకీయ అసమతుల్యత (Political imbalance) ఏర్పడే ప్రమాదం ఉంది.
- జనాభా లెక్కల డేటా (Census data) అందుబాటులోకి రావడం బాగా ఆలస్యమైంది.
- 2026 తర్వాత డీలిమిటేషన్ ప్రక్రియను చేపట్టడం చాలా సంక్లిష్టమైన (Complex) వ్యవహారం.
- ప్రాతినిధ్య సంస్కరణలకు (Representation reforms) రాజకీయ రంగు పులిమే అవకాశం ఉంది.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- ముందుగా జనాభా లెక్కలను, డీలిమిటేషన్ ప్రక్రియను సరైన సమయానికి పూర్తి చేయాలి.
- అన్ని రాష్ట్రాలతో విస్తృతంగా చర్చలు (Consultative approach) జరిపిన తర్వాతే ముందుకు వెళ్లాలి.
- జనాభా ప్రాతిపదికకు, సమాఖ్య న్యాయానికి (Federal fairness) మధ్య సరైన సమతుల్యత (Balance) పాటించాలి.
- ఒకే ప్రాంతం రాజకీయంగా ఆధిపత్యం (Regional dominance) చెలాయించకుండా చూడటానికి, రాజ్యాంగపరంగా తగిన సంస్థాగత రక్షణలు (Institutional safeguards) తీసుకురావాలి.

ముగింపు (Conclusion)

లోక్‌సభ సీట్ల పెంపుపై జరుగుతున్న చర్చ... రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం, సమాఖ్య విధానం, భవిష్యత్ జనాభా మార్పులకు సంబంధించిన అనేక ముఖ్యమైన ప్రశ్నలను లేవనెత్తుతోంది. భారతదేశ రాజకీయ భవిష్యత్తును నిర్ణయించడంలో, రాబోయే డీలిమిటేషన్ ప్రక్రియ అత్యంత కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది.

మూసీ రివర్‌ఫ్రంట్ డెవలప్‌మెంట్ ప్రాజెక్టుపై పిటిషన్‌ను కొట్టివేసిన ఎన్‌జీటీ (NGT)

మూలం: ద హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ III – పర్యావరణం (పర్యావరణ పాలన, ఈఐఏ (EIA), పట్టణ నదుల నిర్వహణ)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- నేషనల్ గ్రీన్ ట్రిబ్యునల్ (National Green Tribunal), మూసీ నది (Musi River), పర్యావరణ అనుమతి

(Environmental Clearance), పర్యావరణ ప్రభావ అంచనా (EIA), టర్మ్స్ ఆఫ్ రిఫరెన్స్ (Terms of Reference - ToR), రాష్ట్ర పర్యావరణ ప్రభావ అంచనా అథారిటీ (State Environmental Impact Assessment Authority), రివర్‌ఫ్రంట్ డెవలప్‌మెంట్ (Riverfront Development).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- పర్యావరణ పాలన (Environmental Governance), పర్యావరణ పరిరక్షణలో న్యాయస్థానాల పర్యవేక్షణ (Judicial Oversight in Environmental Protection), పట్టణ నదుల పునరుద్ధరణ (Urban River Restoration), సుస్థిర పట్టణాభివృద్ధి (Sustainable Urban Development), మౌలిక సదుపాయాల ప్రాజెక్టులలో పర్యావరణ నిబంధనలు (Environmental Regulation in Infrastructure Projects).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

తెలంగాణ ప్రభుత్వం చేపట్టిన మూసీ రివర్‌ఫ్రంట్ డెవలప్‌మెంట్ ప్రాజెక్టుకు (Musi Riverfront Development Project) వ్యతిరేకంగా దాఖలైన పిటిషన్‌ను నేషనల్ గ్రీన్ ట్రిబ్యునల్ (NGT - చెన్నైలోని దక్షిణ ప్రాంత ధర్మాసనం) కొట్టివేసింది.

నేపథ్యం (Background)

- భారత రాష్ట్ర సమితి (BRS) నాయకుడు పటోళ్ల కార్తీక్ రెడ్డి ఈ పిటిషన్‌ను దాఖలు చేశారు.
- పర్యావరణ అనుమతులు (Environmental clearance) తీసుకోకుండానే ప్రాజెక్టు పనులను ప్రారంభించారని పిటిషనర్ వాదించారు.
- ఈ ప్రాజెక్టు హైదరాబాద్ నగరం గుండా ప్రవహించే మూసీ నది (Musi River) ఒడ్డున చేపట్టే అభివృద్ధి పనులకు సంబంధించినది.

కేసులోని ముఖ్యాంశాలు (Key Highlights of the Case)

- నది ఒడ్డున (Riverfront) ఎలాంటి అభివృద్ధి పనులు చేయకుండా ప్రభుత్వాన్ని అడ్డుకోవాలని పిటిషనర్ కోరారు.
- అయితే, పిటిషనర్ లేవనెత్తిన ఆందోళనలన్నింటినీ రాష్ట్ర పర్యావరణ ప్రభావ అంచనా అథారిటీ జారీ చేసిన 'టర్మ్స్ ఆఫ్ రిఫరెన్స్' (Terms of Reference - ToR) లో ఇప్పటికే చేర్చారని ట్రిబ్యునల్ గమనించింది.
- పర్యావరణ అనుమతి (Environmental clearance) కోసం ఇప్పటికే తాము దరఖాస్తు చేశామని తెలంగాణ ప్రభుత్వం ట్రిబ్యునల్‌కు తెలిపింది.
- ప్రాజెక్టు పనులన్నీ టీఓఆర్ (ToR) నిబంధనల ప్రకారమే కచ్చితంగా జరుగుతాయని ప్రభుత్వం హామీ ఇచ్చింది.
- ఈ అంశాలను పరిగణనలోకి తీసుకున్న ట్రిబ్యునల్, ఆ పిటిషన్‌ను కొట్టివేసింది.

పర్యావరణ అనుమతి, ఈఐఏ ప్రక్రియ (Environmental Clearance & EIA Process)

అంశం (Aspect)	వివరాలు (Details)
పర్యావరణ అనుమతి (Environmental Clearance - EC)	పర్యావరణంపై ప్రభావం చూపే అభివృద్ధి ప్రాజెక్టులను ప్రారంభించే ముందు తప్పనిసరిగా తీసుకోవాల్సిన అనుమతి.
చట్టపరమైన ఆధారం (Legal Basis)	పర్యావరణ (పరిరక్షణ) చట్టం, 1986 కింద జారీ చేసిన పర్యావరణ ప్రభావ అంచనా (EIA) నోటిఫికేషన్.
ఉద్దేశం (Purpose)	ప్రాజెక్టులకు అనుమతి ఇచ్చే ముందు, వాటి వల్ల పర్యావరణంపై పడే పరిణామాలను అంచనా వేయడం.
టర్మ్స్ ఆఫ్ రిఫరెన్స్ (Terms of Reference - ToR)	పర్యావరణ ప్రభావ అంచనా (EIA) అధ్యయనాలను వివరంగా చేయడానికి ఇచ్చే మార్గదర్శకాలు.
అధికార సంస్థ (Authority)	రాష్ట్ర స్థాయి ప్రాజెక్టుల కోసం 'రాష్ట్ర పర్యావరణ ప్రభావ అంచనా అథారిటీ' ఉంటుంది.
ఈఐఏ అధ్యయనం (EIA Study)	పర్యావరణ, సామాజిక ప్రభావాలను విశ్లేషించడానికి గుర్తింపు పొందిన నిపుణులు దీన్ని నిర్వహిస్తారు.

ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ (Public Consultation)	నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలో స్థానిక ప్రజలను (Local communities), వాటాదారులను కలుపుకోవడం.
తుది నిర్ణయం (Final Decision)	ఈఐఏ నివేదిక, నిపుణుల మదింపు, ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ ఆధారంగా నిర్ణయం తీసుకుంటారు.
ప్రాముఖ్యత (Importance)	అభివృద్ధికి, పర్యావరణ పరిరక్షణకు మధ్య సమతుల్యత ఉండేలా చేస్తుంది.

వ్యక్తం చేసిన ఆందోళనలు (Concerns Raised)

- నదీ పర్యావరణ వ్యవస్థ (River ecosystem) దెబ్బతినే అవకాశం ఉంది.
- వరద మైదానాల్లో (Floodplains) నిర్మాణ పనులు చేయడం వల్ల వరద ముప్పు పొంచి ఉంది.
- పట్టణ కాలుష్యం (Urban pollution), మురుగునీటి విడుదల (Sewage discharge) పెరిగే ప్రమాదం ఉంది.
- దీర్ఘకాలిక పర్యావరణ పునరుద్ధరణ (Ecological restoration) చర్యలపై సరైన స్పష్టత లేదు.

ప్రాముఖ్యత (Significance)

- పర్యావరణ పాలనలో (Environmental governance) నేషనల్ గ్రీన్ ట్రిబ్యునల్ (NGT) పోషిస్తున్న పాత్రను ఇది ఎత్తిచూపుతోంది.
- భారీ మౌలిక సదుపాయాల (Infrastructure) ప్రాజెక్టులకు ముందు పర్యావరణ అనుమతులు తీసుకోవడం ఎంత ముఖ్యమో ఇది తెలియజేస్తుంది.
- పట్టణ నదుల పునరుద్ధరణ (Urban river restoration), కాలుష్య నిర్వహణ సమస్యపై అందరి దృష్టిని ఆకర్షిస్తుంది.
- పట్టణాభివృద్ధికి (Urban development), పర్యావరణ సుస్థిరతకు (Ecological sustainability) మధ్య సమతుల్యత పాటించాల్సిన అవసరాన్ని ఇది చూపిస్తుంది.

సమస్యలు, సవాళ్లు (Issues and Challenges)

- శుద్ధి చేయని మురుగునీటి వల్ల పట్టణ నదుల్లో తీవ్రమైన కాలుష్యం (Severe pollution) పేరుకుపోయింది.
- అభివృద్ధి ప్రాజెక్టులను, పర్యావరణ పరిరక్షణను ఒకే తాటిపైకి తీసుకురావడం కష్టంగా మారింది.
- పర్యావరణ అనుమతుల విషయంలో అనేక జాప్యాలు, వివాదాలు వస్తున్నాయి.
- పర్యావరణ నిబంధనలు సక్రమంగా అమలయ్యేలా పర్యవేక్షించే వ్యవస్థను మరింత బలోపేతం చేయాలి.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- పర్యావరణ ప్రభావ అంచనా (EIA) విధానాలను కచ్చితంగా పాటించేలా చూడాలి.
- కేవలం పైపై అందం కోసం కాకుండా (Cosmetic beautification), శాస్త్రీయంగా నదుల పునరుద్ధరణ (Scientific river restoration) చర్యలు చేపట్టాలి.
- నిబంధనల అమలును, పర్యవేక్షణా యంత్రాంగాన్ని (Compliance mechanisms) బలోపేతం చేయాలి.
- పర్యావరణ సంబంధిత నిర్ణయాల్లో పారదర్శకత (Transparency) తీసుకురావాలి. ప్రజల భాగస్వామ్యాన్ని (Public participation) ప్రోత్సహించాలి.

ముగింపు (Conclusion)

సరైన పర్యావరణ నిబంధనలను పాటిస్తూనే అభివృద్ధి ప్రాజెక్టులను ముందుకు తీసుకెళ్లడం ఎంత ముఖ్యమో ట్రిబ్యునల్ నిర్ణయం తెలియజేస్తుంది. సుస్థిరమైన పట్టణ నదుల నిర్వహణకు.. మౌలిక సదుపాయాల అభివృద్ధి, పర్యావరణ రక్షణ, నిబంధనల అమలు మధ్య ఖచ్చితమైన సమతుల్యత పాటించడం చాలా అవసరం.

తెలంగాణలో పట్టాదారు పాస్‌పుస్తకాల్లో భూముల మ్యాప్‌ల (పటాల) విలీనం

మూలం: ది హిందూ (The Hindu)

సంబంధిత అంశాలు: జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ III – వ్యవసాయం / గవర్నెన్స్ (భూ సంస్కరణలు, డిజిటల్ భూ రికార్డులు, భూ పరిపాలన)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- రికార్డ్ ఆఫ్ రైట్స్ (RoR), భూధార్ (Bhudhaar), విశిష్ట భూభాగ గుర్తింపు సంఖ్య (ULPIN), మ్యుటేషన్, సబ్-డివిజన్ మ్యాప్, భూ సర్వే, డిజిటల్ భూ రికార్డులు.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- భూ పరిపాలన (Land Governance), భూ రికార్డుల డిజిటలైజేషన్, భూమి టైట్లింగ్ వ్యవస్థ, భూ పరిపాలనలో పారదర్శకత, భూ వివాదాల తగ్గింపు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది?

- తెలంగాణ భూ భారతి (రికార్డ్ ఆఫ్ రైట్స్ ఇన్ ల్యాండ్) చట్టం, 2025 కింద భూముల లావాదేవీలలో మరియు పాస్‌పుస్తకాలలో (Passbooks) సర్వే మరియు సబ్-డివిజన్ మ్యాప్‌లను చేర్చాలని తెలంగాణ ప్రభుత్వం నిర్ణయించింది.
- ఈ సంస్కరణ 'భూ భారతి' పోర్టల్ ద్వారా అమలు చేయబడుతోంది, ప్రారంభంలో ఎంపిక చేసిన మండలాల్లో దీనిని అందుబాటులోకి తెచ్చారు.
- కొత్త వ్యవస్థ కింద, మ్యుటేషన్ లేదా వారసత్వం వంటి ప్రతి భూమి లావాదేవీకి తప్పనిసరిగా సర్వే మ్యాప్‌ను సమర్పించాల్సి ఉంటుంది. ఈ మ్యాప్ అధికారిక పాస్‌పుస్తకం మరియు భూ రికార్డులలో చేర్చబడుతుంది.

నేపథ్యం

- భారతదేశంలోని చాలా ప్రాంతాల్లో భూ రికార్డులు సాంప్రదాయకంగా యాజమాన్యం మరియు భూమి విస్తీర్ణానికి సంబంధించిన వివరాలను (అక్షర రూపంలో) మాత్రమే కలిగి ఉంటాయి, కానీ ఖచ్చితమైన మ్యాపింగ్ (Spatial representation) ఉండదు.
- ఖచ్చితమైన మ్యాపింగ్ లేకపోవడం వల్ల అధికారిక పత్రాలలో నమోదైన భూమికి, యజమాని వాస్తవంగా అనుభవిస్తున్న భూమికి మధ్య వ్యత్యాసాలు తలెత్తుతున్నాయి. దీనిని "వివాద్ కబ్జా" అని పిలుస్తారు.
- భూ పరిపాలనను ఆధునీకరించడానికి మరియు వివాదాలను తగ్గించడానికి, తెలంగాణ ప్రభుత్వం పాత వ్యవస్థను భర్తీ చేస్తూ **భూ భారతి (రికార్డ్ ఆఫ్ రైట్స్ ఇన్ ల్యాండ్) చట్టం, 2025** ను అమలు చేసింది.
- ఈ కొత్త ఫ్రేమ్‌వర్క్ డిజిటల్ రికార్డులు, స్పేషియల్ మ్యాపింగ్ మరియు ప్రతి కమతానికి (land parcel) ఒక ప్రత్యేక గుర్తింపును అనుసంధానం చేస్తుంది, తద్వారా భూ లావాదేవీలలో పారదర్శకత మరియు విశ్వసనీయత పెరుగుతుంది.

ఈ సంస్కరణలోని ముఖ్యాంశాలు

- భూ లావాదేవీలకు సంబంధించిన దరఖాస్తులతో పాటుగా సర్వే లేదా సబ్-డివిజన్ మ్యాప్‌లను తప్పనిసరిగా సమర్పించాలి.
- యాజమాన్య బదిలీ, మ్యుటేషన్ మరియు వారసత్వ ప్రక్రియల కోసం ఈ నిబంధన వర్తిస్తుంది.
- ఈ మ్యాప్ భూమి పాస్‌పుస్తకంలో చేర్చబడుతుంది, తద్వారా అధికారిక రికార్డులు కమతం యొక్క ఖచ్చితమైన సరిహద్దులను ప్రతిబింబిస్తాయి.
- లావాదేవీలో ఉన్న ప్రతి భూ భాగానికి **భూధార్ (Bhudhaar)** అనే ప్రత్యేక గుర్తింపు సంఖ్యను కేటాయిస్తారు. ఇది జాతీయస్థాయి ULPIN వ్యవస్థకు అనుగుణంగా ఉంటుంది.
- రెవెన్యూ శాఖ వారి డిజిటల్ పోర్టల్ ద్వారా భూ యజమానులు తమ భూమి సరిహద్దులను సరిచూసుకునే అవకాశం ఉంటుంది.
- ఒక లావాదేవీ జరిగిన ప్రతిసారీ మ్యాప్‌లు అప్‌డేట్ అవుతాయి కాబట్టి, వ్యవసాయ భూమి యొక్క సర్వే ఎప్పటికప్పుడు సులభంగా జరుగుతుంది.
- ఆస్తి రిజిస్ట్రేషన్‌తో మ్యాప్‌ల అనుసంధానం ఇప్పటికే విజయవంతంగా అమలవుతున్న కర్ణాటక (Karnataka) భూ పరిపాలనా నమూనా స్ఫూర్తితో ఈ వ్యవస్థను రూపొందించారు.

యూఎల్‌పిఐఎన్ (ULPIN) మరియు భూధార్ వ్యవస్థ

అంశం	వివరాలు
ULPIN	యూనిక్ ల్యాండ్ పార్శిల్ ఐడెంటిఫికేషన్ నంబర్ (భారత ప్రభుత్వం ప్రవేశపెట్టింది).
నిర్మాణం	ప్రతి ల్యాండ్ పార్శిల్‌కు కేటాయించే 14-అంకెల ప్రత్యేక సంఖ్య.
ఆధారం	జియో-కోఆర్డినేట్స్ మరియు శాటిలైట్ మ్యాపింగ్ ఉపయోగించి సృష్టించబడుతుంది.
తెలంగాణ వెర్షన్	దీనిని **భూధార్ (Bhudhaar)** అని పిలుస్తారు.
ఉద్దేశ్యం	భూభాగాలను విలక్షణంగా గుర్తించడానికి.
ప్రయోజనం	ఒకే భూమికి రెండుసార్లు రిజిస్ట్రేషన్ (డబుల్ రిజిస్ట్రేషన్) జరగకుండా నిరోధిస్తుంది, రికార్డుల ఖచ్చితత్వాన్ని పెంచుతుంది.
అనుసంధానం	డిజిటల్ ల్యాండ్ రికార్డ్ పోర్టల్స్ మరియు రెవెన్యూ శాఖ డేటాబేస్‌లతో అనుసంధానించబడి ఉంటుంది.

తెలంగాణ భూ భారతి (రికార్డ్ ఆఫ్ రైట్స్) చట్టం, 2025

అంశం	వివరాలు
సంస్కరణ & ఉద్దేశ్యం	ధరణి (Dharani) లోపాలను తొలగించి, పారదర్శకమైన, జవాబుదారీతనంతో కూడిన భూ పాలనను అందించేందుకు కొత్త రికార్డ్ ఆఫ్ రైట్స్ ఫ్రేమ్‌వర్క్‌ను ప్రవేశపెడుతోంది.
నేపథ్యం	2020లో వచ్చిన ధరణి పోర్టల్ రికార్డుల్లో తప్పులకు, కేంద్రీకృత నియంత్రణకు దారితీసింది. ఫిర్యాదుల పరిష్కారం కూడా పరిమితంగా ఉండేది.
లక్ష్యాలు	వికేంద్రీకరణ, భూ రికార్డుల సవరణ, ఖచ్చితమైన డాక్యుమెంటేషన్ మరియు ఉచిత సేవల కల్పనపై దృష్టి పెడుతుంది.
ప్రధాన లక్షణాలు	రికార్డుల సవరణ, తప్పనిసరి సర్వే మరియు మ్యాపింగ్, సదా బైనామా (sada bainamas) క్రమబద్ధీకరణ మరియు వారసత్వ ఆస్తుల సత్వర మ్యుటేషన్.
ఫిర్యాదుల పరిష్కారం	వివాదాలను సమర్థవంతంగా పరిష్కరించడానికి రెవెన్యూ డివిజనల్ ఆఫీసర్ (RDO) మరియు జిల్లా కలెక్టర్‌లతో టూ-టైర్ వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేస్తుంది.
అమలు & ఫలితం	పైలట్ ప్రాతిపదికన ప్రారంభమై జూన్ 2025 నాటికి రాష్ట్రవ్యాప్తంగా అమలు; పారదర్శకత, భూ సమస్యల సత్వర పరిష్కారం దీని ప్రధాన ఉద్దేశ్యం.

ప్రాముఖ్యత

- భూమి స్థానం, సరిహద్దులను స్పష్టంగా గుర్తించడం ద్వారా **భూ పరిపాలనలో పారదర్శకతను** పెంచుతుంది.
- సరిహద్దుల అస్పష్టత మరియు ఒకరి భూమిపై మరొకరు హక్కులు కోరడం వల్ల తలెత్తే **భూ వివాదాలను తగ్గిస్తుంది.**
- ఒక ప్రత్యేక గుర్తింపు సంఖ్య (భూధార్) కేటాయించడం ద్వారా **డబుల్ రిజిస్ట్రేషన్‌ను నిరోధిస్తుంది.**
- భూ రికార్డులతో స్పేషియల్ మ్యాపింగ్‌ను అనుసంధానించడం ద్వారా **డిజిటల్ గవర్నెన్స్‌ను బలోపేతం చేస్తుంది.**
- భూ యాజమాన్య భద్రతను పెంపొందిస్తుంది, ఇది వ్యవసాయ రుణాలకు మరియు గ్రామీణాభివృద్ధికి మద్దతునిస్తుంది.

సమస్యలు మరియు సవాళ్లు

- చాలా గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో ఇప్పటికీ పాత భూ సర్వేలు మాత్రమే ఉన్నాయి, దీనివల్ల సరిహద్దుల మ్యాపింగ్ సంక్లిష్టంగా మారవచ్చు.
- లావాదేవీల సమయంలో సర్వే మ్యాప్‌లను సమర్పించేటప్పుడు రైతులు సాంకేతిక లేదా విధానపరమైన ఇబ్బందులను ఎదుర్కోవచ్చు.
- కొన్ని ప్రాంతాలలో భూ యజమానుల్లో డిజిటల్ అక్షరాస్యత మరియు అవగాహన తక్కువగా ఉండవచ్చు.
- సమర్థవంతమైన అమలు కోసం సర్వే విభాగాలు మరియు రెవెన్యూ అధికారుల మధ్య సమన్వయం అత్యంత అవసరం.

ముందున్న మార్గం

- కొత్త భూ రికార్డుల వ్యవస్థపై రైతులకు అవగాహన కార్యక్రమాలు నిర్వహించాలి.
- గ్రామీణ ప్రాంతాల్లో డిజిటల్ మౌలిక సదుపాయాలను మరియు సర్వే సామర్థ్యాన్ని బలోపేతం చేయాలి.
- భూ లావాదేవీల సమయంలో సర్వే మ్యాప్‌లను సిద్ధం చేయడానికి సాంకేతిక సహాయం అందించాలి.
- దేశవ్యాప్తంగా ఒకే ప్రమాణాలను తీసుకురావడానికి ఈ వ్యవస్థను 'డిజిటల్ ఇండియా ల్యాండ్ రికార్డ్స్ మోడర్నైజేషన్ ప్రోగ్రామ్ (DILRMP)'తో అనుసంధానం చేయాలి.

ముగింపు

పాస్‌పుస్తకాలలో భూముల మ్యాప్‌లను చేర్చాలన్న తెలంగాణ ప్రభుత్వ నిర్ణయం, భూ పరిపాలనను ఆధునీకరించే దిశగా వేసిన ముఖ్యమైన అడుగు. పాత రాతపూర్వక రికార్డులను స్పేషియల్ మ్యాపింగ్ మరియు 'యూనిక్ పార్శిల్ ఐడెంటిఫికేషన్ నంబర్' (ULPIN/భూధార్) తో అనుసంధానించడం ద్వారా, ఈ సంస్కరణ పారదర్శకతను పెంచుతుంది, వివాదాలను తగ్గిస్తుంది మరియు భూ పరిపాలన సామర్థ్యాన్ని మెరుగుపరుస్తుంది.

'కాపీ-పేస్ట్' (Copy-Paste) అభివృద్ధి నమూనాపై చర్చ: భారతదేశ వృద్ధి వ్యూహం మరియు తెలంగాణ దృక్పథం

మూలం: ద హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ II & III – పాలన, అభివృద్ధి, ఆర్థిక వ్యవస్థ, సైన్స్ & టెక్నాలజీ

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- తెలంగాణ అభివృద్ధి నమూనా; హైదరాబాద్ ఐటీ హబ్; స్టార్టప్ ఎకోసిస్టమ్; యూనికార్న్ స్టార్టప్‌లు; డిజిటల్ మౌలిక సదుపాయాలు (3G, 4G, 5G); కృత్రిమ మేధస్సు (AI); నైపుణ్యాభివృద్ధి; డెమోగ్రాఫిక్ డివిడెండ్ (జనాభాపరమైన ప్రయోజనం).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- అభివృద్ధి నమూనాలు; స్వయం సమృద్ధ వృద్ధి (Self-reliant Growth); ఆవిష్కరణల పర్యావరణ వ్యవస్థ (Innovation Ecosystem); AI మరియు ఉపాధి; నైపుణ్యాల అంతరం (Skill Gap); ఎంట్రప్రెన్యూర్‌షిప్; డెమోగ్రాఫిక్ డివిడెండ్ వర్సెస్ డెమోగ్రాఫిక్ బర్డెన్; నాలెడ్జ్ ఎకానమీ; పట్టణ వృద్ధి (హైదరాబాద్ మోడల్).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

కొలంబియా విశ్వవిద్యాలయంలో జరిగిన చర్చ సందర్భంగా కె.టి. రామారావు మాట్లాడుతూ, భారతదేశం ఇకపై ఇతర దేశాల అభివృద్ధి నమూనాలను 'కాపీ-పేస్ట్' చేయడంపై ఆధారపడలేదని పేర్కొన్నారు. మన పరిస్థితులకు అనుగుణంగా (context-specific), ఆవిష్కరణల ఆధారిత (innovation-driven) వృద్ధి వ్యూహాల ఆవశ్యకతను ఆయన నొక్కి చెప్పారు.

సందర్భం మరియు నేపథ్యం (Context and Background)

గత దశాబ్దంలో, భారతదేశం కింది రంగాలలో గణనీయమైన పురోగతి సాధించింది:

- భౌతిక మౌలిక సదుపాయాలు (రోడ్లు, లాజిస్టిక్స్, పట్టణ విస్తరణ)
- డిజిటల్ మౌలిక సదుపాయాలు (3G, 4G, 5G టెక్నాలజీలను వేగంగా స్వీకరించడం)

అనేక అభివృద్ధి చెందిన దేశాల వలె కాకుండా, భారతదేశం కొన్ని రంగాలలో సాంప్రదాయ అభివృద్ధి దశలను దాటేసి (leapfrogged) ముందుకు దూసుకెళ్లింది. అయితే, ముఖ్యంగా కృత్రిమ మేధస్సు (AI) మరియు ఆటోమేషన్ కారణంగా మారుతున్న ప్రపంచ వాతావరణం, అభివృద్ధి ఆలోచనల్లో మార్పును డిమాండ్ చేస్తోంది.

కె.టి. రామారావు చేసిన కీలక పరిశీలనలు (Key Observations by K.T. Rama Rao)

- భారతదేశం తన అభివృద్ధి పథంలో ఒక కీలక దశలో (critical juncture) ఉంది.
- పాశ్చాత్య లేదా ఇతర దేశాల మోడళ్లను గుడ్డిగా అనుకరించడం (Blind imitation) ఇక సాధ్యం కాదు.
- కృత్రిమ మేధస్సు (AI) ఉద్యోగాలకు మరియు పాలనా వ్యవస్థలకు వాస్తవమైన, తక్షణ ముప్పును (immediate threat) కలిగిస్తోంది.
- ఆర్థిక వృద్ధికి పటిష్టమైన ఆవిష్కరణలు, వ్యవస్థాపక (entrepreneurship) పర్యావరణ వ్యవస్థ మద్దతు ఉండాలి.
- భారతదేశ యువ జనాభా రెండు విధాలుగా పరిణమించవచ్చు:
  - సరైన నైపుణ్యాలు అందిస్తే అది 'డెమోగ్రాఫిక్ డివిడెండ్' (జనాభా ప్రయోజనం).
  - నైపుణ్యాలు లేకపోతే అది సంభావ్య 'డెమోగ్రాఫిక్ భారం' (జనాభా భారం).

Source: The Hindu

తెలంగాణ / హైదరాబాద్ అభివృద్ధి నమూనా (Telangana / Hyderabad Model of Development)

హైదరాబాద్ ఒక ప్రముఖ ఆవిష్కరణల, స్టార్టప్ హబ్‌గా (innovation and startup hub) ఎదిగింది. ఇది ప్రాంత-ఆధారిత అభివృద్ధి నమూనాను (region-specific development model) ప్రదర్శిస్తోంది.

దీనిలోని ముఖ్య లక్షణాలు:

- ఇంక్యుబేటర్లు, యాక్సిలరేటర్లు మరియు కో-వర్కింగ్ స్పేస్‌ల ఉనికి.
- మెంటార్‌లు (మార్గదర్శకులు) మరియు పెట్టుబడిదారుల బలమైన నెట్‌వర్క్.
- యూనికార్న్ స్టార్టప్‌ల (Unicorn startups) వృద్ధి.
- విధానపరమైన మద్దతు (Policy support) మరియు సంస్థాగత పర్యావరణ వ్యవస్థ నిర్మాణ సమ్మేళనం.

అభివృద్ధికి కేవలం విధానాలు (policy) మాత్రమే కాదు, సమగ్రమైన పర్యావరణ వ్యవస్థ (holistic ecosystem) అవసరమని ఈ నమూనా నొక్కి చెబుతోంది.

కృత్రిమ మేధస్సు మరియు ఉపాధిపై ఆందోళనలు (AI and Employment Concerns)

కృత్రిమ మేధస్సు (AI) పెరుగుదల ప్రపంచ ఉద్యోగ ముఖచిత్రాన్ని (job landscape) మారుస్తోంది.

- సాంప్రదాయ ఉపాధి నమూనాలను (traditional employment patterns) AI విచ్ఛిన్నం చేస్తుందని భావిస్తున్నారు.
- సాధారణ మరియు తక్కువ-నైపుణ్యం కలిగిన ఉద్యోగాలకు (Routine and low-skill jobs) అత్యంత ముప్పు ఉంది.
- ప్రభుత్వాలు ఈ పరివర్తనకు (transition) పూర్తిగా సన్నద్ధంగా లేవు.

ఈ నేపథ్యంలో కింది వాటి ఆవశ్యకత ఎంతైనా ఉంది:

- రీస్కిల్లింగ్ (Reskilling) & అప్‌స్కిల్లింగ్ (upskilling).
- పరిశ్రమల అవసరాలకు అనుగుణంగా విద్యను తీర్చిదిద్దడం (Aligning education with industry requirements).
- టెక్నాలజీ ఆధారిత ఉపాధి అవకాశాలను (technology-driven employment) ప్రోత్సహించడం.

ప్రధాన చర్చ: కాపీ-పేస్ట్ వర్సెస్ స్వదేశీ అభివృద్ధి నమూనా (Copy-Paste vs Indigenous Development Model)

భారతదేశం విదేశీ నమూనాలను అవలంబించాలా లేక తన సొంత నమూనాను అభివృద్ధి చేసుకోవాలా అనేది ఇక్కడ ప్రధాన చర్చనీయాంశం.

కాపీ-పేస్ట్ మోడల్ పరిమితులు:

- స్థానిక సామాజిక-ఆర్థిక పరిస్థితులను (socio-economic conditions) ఇది విస్మరిస్తుంది.
- విధానాల అసమతుల్యతకు (policy mismatch) దారితీయవచ్చు.
- భారతదేశ ప్రత్యేకమైన జనాభా, సంస్థాగత వాస్తవాలను పరిష్కరించడంలో ఇది విఫలమవుతుంది.

స్వదేశీ నమూనా (Indigenous Model) ఆవశ్యకత:

- స్థానిక పరిస్థితులకు అనుగుణంగా విధాన రూపకల్పన (Context-specific policy design).
- ఆవిష్కరణలు, సాంకేతికత మరియు వ్యవస్థాపకతపై (entrepreneurship) దృష్టి.
- స్థానిక బలాలు, గ్లోబల్ బెస్ట్ ప్రాక్టీసెస్ (global best practices) సమ్మేళనం.

పరిణామాలు (Implications)

- స్వయం సమృద్ధ (self-reliant) మరియు ఆవిష్కరణల ఆధారిత వృద్ధి వైపు మళ్లేలా ప్రోత్సహిస్తుంది.
- ప్రపంచ నాలెడ్జ్ ఎకానమీలో (global knowledge economy) భారతదేశ స్థానాన్ని బలోపేతం చేస్తుంది.
- తెలంగాణ వంటి రాష్ట్ర-స్థాయి నమూనాల (state-level models) ప్రాముఖ్యతను ఇది హైలైట్ చేస్తుంది.
- నైపుణ్య-ఆధారిత ఆర్థిక ప్రణాళిక (skill-based economic planning) అవసరాన్ని నొక్కి చెబుతుంది.

సవాళ్లు (Challenges)

- విద్యకు, పరిశ్రమల అవసరాలకు మధ్య కొనసాగుతున్న నైపుణ్యాల అంతరం (skill gap).
- AI మరియు ఆటోమేషన్ కారణంగా ఉద్యోగాలు లేని వృద్ధి (jobless growth) ఏర్పడే ప్రమాదం.
- ప్రాంతాల మధ్య అసమాన అభివృద్ధి (Uneven development).
- సేవా రంగం (service sector) మరియు పట్టణ హబ్‌లపై (urban hubs) అతిగా ఆధారపడటం.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- గ్లోబల్ బెస్ట్ ప్రాక్టీసెస్‌ను, స్థానిక వాస్తవాలను మేళవిస్తూ భారతదేశ-నిర్దిష్ట అభివృద్ధి నమూనాలను (India-specific development models) అభివృద్ధి చేయాలి.
- స్కిల్ డెవలప్‌మెంట్, ఒకేషనల్ ట్రైనింగ్ సిస్టమ్‌లను (vocational training) బలోపేతం చేయాలి.
- ఎంట్రప్రెన్యూర్‌షిప్‌ను, స్టార్టప్ కల్చర్‌ను ప్రోత్సహించాలి.
- AI పాలనపై, అలాగే కార్మికుల నైపుణ్యాల పరివర్తన విధానాలపై (workforce transition policies) పెట్టుబడి పెట్టాలి.
- సమతుల్య ప్రాంతీయ అభివృద్ధిని ప్రోత్సహించాలి.

ముగింపు (Conclusion)

'కాపీ-పేస్ట్' అభివృద్ధిపై జరుగుతున్న ఈ చర్చ.. స్థానిక పరిస్థితులకు తగిన, ఆవిష్కరణల ఆధారిత వృద్ధి వ్యూహాల ఆవశ్యకతను ఎత్తిచూపుతోంది. భారతదేశ భవిష్యత్తు.. దాని జనాభా బలాన్ని, సాంకేతిక సామర్థ్యాన్ని మరియు హైదరాబాద్ వంటి ప్రాంతీయ విజయ నమూనాలను (regional success models) సద్వినియోగం చేసుకోవడంలోనే ఉంది. అదే సమయంలో, AI వంటి విప్లవాత్మక మార్పుల వల్ల తలెత్తే సవాళ్లను కూడా ధీటుగా ఎదుర్కోవాల్సి ఉంటుంది.

సాగునీటి ప్రాజెక్టుల పూర్తి, ఆదిలాబాద్ అభివృద్ధిపై తెలంగాణ ప్రభుత్వం దృష్టి

మూలం: ద హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: – తెలంగాణ ప్రత్యేకం (సాగునీరు, ప్రాంతీయ అభివృద్ధి, గిరిజన ప్రాంతాలు, సంక్షేమ విధానాలు)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్టు (Pranahita-Chevella Project), తుమ్మిడిహెట్టి (Tummidihatti), ఆదిలాబాద్, గోదావరి బేసిన్, ఎత్తిపోతల పథకం (Lift Irrigation),

కొమరం భీమ్.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- సాగునీటి అభివృద్ధి (Irrigation Development), ప్రాంతీయ అసమతుల్యత (Regional Imbalance), గిరిజనాభివృద్ధి (Tribal Development), నీటి వనరుల నిర్వహణ (Water Resource Management), సమ్మిళిత వృద్ధి (Inclusive Growth).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

తెలంగాణలో పెండింగ్‌లో ఉన్న సాగునీటి ప్రాజెక్టులన్నింటినీ పూర్తి చేస్తామని, అలాగే ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్టును మళ్లీ ప్రారంభిస్తామని ముఖ్యమంత్రి ఎ.రేవంత్ రెడ్డి ప్రకటించారు. "ప్రజా పాలన - ప్రగతి ప్రణాళిక" కార్యక్రమంలో భాగంగా ఆదిలాబాద్ జిల్లాలో జరిగిన బహిరంగ సభలో ఆయన ఈ ప్రకటన చేశారు.

నేపథ్యం (Background)

- దక్కన్ పీఠభూమి (Deccan Plateau) పై ఉన్న తెలంగాణలో వర్షపాతం సరిగా ఉండదు. ఇక్కడి వ్యవసాయం ఎక్కువగా సాగునీటి వసతులపైనే (Irrigation facilities) ఆధారపడి ఉంటుంది.
- ముఖ్యంగా ఉత్తర తెలంగాణలోని ఆదిలాబాద్, కొమరం భీమ్ ఆసిఫాబాద్, మంచిర్యాల, నిర్మల్, నిజామాబాద్, కామారెడ్డి లాంటి ప్రాంతాలు ఎప్పటినుంచో నీటి కొరతను (Water scarcity), అసమాన అభివృద్ధిని ఎదుర్కొంటున్నాయి.
- ఈ ప్రాంతంలో గోదావరి నది (Godavari River), దాని ఉపనదులే ప్రధాన నీటి వనరులు.
- ఇన్నేళ్లలో రాష్ట్ర ప్రభుత్వం భారీ సాగునీటి ప్రాజెక్టుల కోసం ఎంతో ఖర్చు చేసింది. ముఖ్యంగా గోదావరి, కృష్ణా నదీ వ్యవస్థలపై (River systems) నిర్మించిన ప్రాజెక్టులపైనే ఎక్కువ దృష్టి పెట్టింది.

ముఖ్యమైన ప్రకటనలు (Key Announcements)

- సాగునీరు, ప్రాంతీయ అభివృద్ధికి సంబంధించి ముఖ్యమంత్రి రేవంత్ రెడ్డి సభలో పలు కీలక హామీలు ఇచ్చారు.
- రాష్ట్రంలో పెండింగ్‌లో ఉన్న సాగునీటి ప్రాజెక్టులన్నింటినీ ప్రాధాన్యతా క్రమంలో (Priority) పూర్తి చేస్తామన్నారు. కరువు పీడిత ప్రాంతాలకు సాగునీరు అందించే లక్ష్యంతో 'తుమ్మిడిహెట్టి' (Tummidihatti) వద్ద ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్టును తిరిగి ప్రారంభిస్తామని ప్రకటించారు.
- సాగునీటితో పాటు ఆదిలాబాద్ జిల్లాకు అనేక అభివృద్ధి కార్యక్రమాలను (Development initiatives) ప్రభుత్వం ప్రతిపాదించింది.
- ఇక్కడ విమానాశ్రయం ఏర్పాటు (Airport), ఈ ప్రాంతాన్ని పారిశ్రామిక కేంద్రంగా (Industrial hub) అభివృద్ధి చేయడం, విశ్వవిద్యాలయం (University) స్థాపన లాంటివి ఇందులో ఉన్నాయి.
- మహిళలకు ఉచిత బస్సు ప్రయాణం, 200 యూనిట్ల ఉచిత విద్యుత్, ఇందిరమ్మ ఇళ్ల నిర్మాణం లాంటి సంక్షేమ పథకాలను (Welfare measures) ప్రభుత్వం అమలు చేస్తుందని ఆయన మరోసారి స్పష్టం చేశారు.

తెలంగాణలో సాగునీటి పరిస్థితి (Irrigation : Telangana)

- తెలంగాణ వాతావరణం పాక్షిక శుష్క వాతావరణం (Semi-arid climate) కావడంతో వ్యవసాయం సాగునీటిపైనే ఎక్కువగా ఆధారపడుతుంది.
- రాష్ట్రం ప్రధానంగా గోదావరి, కృష్ణా నదీ జలాలపై ఆధారపడి ఉంది.
- ఇది పీఠభూమి (Plateau terrain) ప్రాంతం. కాబట్టి నదుల నుంచి ఎత్తైన ప్రాంతాలకు నీటిని పంప్ చేసే ఎత్తిపోతల విధానాలను (Lift irrigation techniques) తెలంగాణ అవలంబించింది.
- దీనివల్ల కాలువల ద్వారా (Canal-based) నీరందక వ్యవసాయానికి పనికిరాని భూములకు కూడా సాగునీరు అందుతోంది.
- కాళేశ్వరం ఎత్తిపోతల ప్రాజెక్టు, ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్టు, శ్రీరాంసాగర్ ప్రాజెక్టులు రాష్ట్రంలోని ప్రధాన సాగునీటి పథకాలు. వ్యవసాయ వృద్ధి (Agricultural growth), నీటి నిర్వహణకు (Water management) ఈ ప్రాజెక్టులే కీలకం.

ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్టు (Pranahita–Chevella Project)

- గోదావరి జలాలను వినియోగించుకోవడానికి రూపొందించిన ఒక ముఖ్యమైన సాగునీటి ప్రాజెక్టు ఇది.
- తుమ్మిడిహెట్టి (Tummidihatti) వద్ద ఉన్న ఈ ప్రాజెక్టు.. ఆదిలాబాద్, నిర్మల్, కరీంనగర్, వరంగల్ లాంటి ఉత్తర తెలంగాణ జిల్లాలకు సాగునీటిని అందించాలని లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.
- మెట్ట వ్యవసాయ ప్రాంతాలను (Dryland farming) పచ్చని పంట పొలాలుగా మార్చగల సామర్థ్యం ఈ ప్రాజెక్టుకు ఉంది. దీనివల్ల పంటల దిగుబడి, రైతుల ఆదాయం పెరుగుతాయి.
- గోదావరి బేసిన్‌లో (Godavari basin) నీటి వనరుల వినియోగంలో కూడా దీనికి చాలా ప్రాముఖ్యత ఉంది.

ఆదిలాబాద్ అభివృద్ధి (Development of Adilabad)

- **వ్యవసాయం (Agricultural Base):** ఇక్కడ ప్రధానంగా పత్తి (Cotton), సోయాబీన్, మొక్కజొన్న పండిస్తారు. ఎక్కువగా వర్షాధారంగానే సాగు జరుగుతుంది. నెమ్మదిగా సాగునీటి సదుపాయాలు పెరుగుతున్నాయి.
- **గిరిజనాభివృద్ధిపై దృష్టి (Tribal Development Focus):** గిరిజన జనాభా (గోండులు, కొలాంలు) ఎక్కువగా ఉన్నారు. ఐటీడీఏ (ITDA), అటవీ హక్కులు, సంక్షేమ పథకాల ద్వారా అభివృద్ధి చేస్తున్నారు.
- **పారిశ్రామిక వృద్ధి (Industrial Growth):** సిమెంట్, కాగిత పరిశ్రమలు (ఉదాహరణకు: సిర్పూర్ పేపర్ మిల్స్) ఉన్నప్పటికీ, పారిశ్రామికంగా ఇది వెనుకబడే ఉంది.
- **మౌలిక సదుపాయాలు (Infrastructure):** రోడ్ల కనెక్టివిటీ, తాగునీటి సరఫరా (మిషన్ భగీరథ) మెరుగయ్యాయి, కానీ మారుమూల గిరిజన ప్రాంతాల్లో ఇంకా ఇబ్బందులు ఉన్నాయి.
- **పర్యాటకం (Eco-Tourism Potential):** కుంటాల జలపాతాలు, కవ్వాల్ టైగర్ రిజర్వ్ (Kawal Tiger Reserve) లాంటి పర్యాటక ప్రాంతాలు ఇక్కడ అభివృద్ధికి అండగా ఉన్నాయి.
- **ప్రధాన సవాళ్లు (Key Challenges):** ప్రాంతీయ అసమతుల్యత (Regional imbalance), గిరిజన పేదరికం, రుతుపవనాలపై ఆధారపడటం, ఉపాధి అవకాశాలు లేక వలసలు పోవడం ఇక్కడి ప్రధాన సవాళ్లు.

చారిత్రక, గిరిజన అనుసంధానాలు (Historical and Tribal Linkages)

- 20వ శతాబ్దం ప్రారంభంలో ఆదిలాబాద్ ప్రాంతంలో కొమరం భీమ్ (Komaram Bheem) ఒక ప్రముఖ గోండు గిరిజన (Gond tribal) నాయకుడు.
- హైదరాబాద్ నిజాంకు వ్యతిరేకంగా ఆయన సాయుధ పోరాటం (Armed resistance) చేశాడు. గిరిజనుల భూములను, అటవీ సంపదను దోచుకోవడాన్ని ఆయన వ్యతిరేకించాడు.
- నీరు, అడవి, భూమిపై గిరిజనులకు హక్కులు ఉండాలని ఆయన చేసిన **"జల్, జంగల్, జమీన్" (Jal, Jungle, Jameen)** నినాదం చాలా ప్రసిద్ధి చెందింది. ఈ నినాదం భారతదేశంలో గిరిజన హక్కుల సాధనకు, పర్యావరణ ఉద్యమాలకు ఒక చిహ్నంగా మారింది.
- గిరిజనులు ఎదుర్కొంటున్న అటవీ హక్కుల సమస్యలను (Forest rights), భూమి ఆక్రమణలను, అధికారుల దోపిడీని ఎత్తిచూపిన కొమరం భీమ్ పోరాటం దక్కన్ ప్రాంతంలో గిరిజనుల ఆత్మగౌరవ పోరాటానికి తొలి అడుగు.
- ఆదిలాబాద్ జిల్లాలో జరిగిన మరో ముఖ్యమైన సంఘటన **ఇంద్రవెల్లి ఉదంతం (Indravelli Incident - 1981).**
- భూమి హక్కులు ఇవ్వాలని, చట్టాలను కచ్చితంగా అమలు చేయాలని గిరిజనులు చేసిన పెద్ద నిరసన ఇది. తెలంగాణలో గిరిజన విధానాలను మార్చడంలో ఈ సంఘటన ఒక టర్నింగ్ పాయింట్‌గా మారింది.

ప్రాముఖ్యత (Significance)

- వ్యవసాయాన్ని అభివృద్ధి చేయడంలో, గ్రామీణ ప్రాంతాల కష్టాలను (Rural distress) తీర్చడంలో సాగునీటి ప్రాముఖ్యతను ఈ ప్రకటన నొక్కిచెబుతోంది.
- పెండింగ్ ప్రాజెక్టులను పూర్తి చేయడం ద్వారా నీటి వనరులను (Water resources) సరిగ్గా వాడుకోవాలని ప్రభుత్వం

లక్ష్యంగా పెట్టుకుంది.

- ఆదిలాబాద్‌కు ప్రకటించిన అభివృద్ధి పనులు, సమ్మిళిత వృద్ధికి (Inclusive growth) ఎంతో అవసరమైన సమతుల్య ప్రాంతీయ అభివృద్ధిని (Balanced regional development) సూచిస్తున్నాయి.
- సాగునీరు, మౌలిక సదుపాయాలు, సంక్షేమ పథకాలను ఒకేసారి తీసుకురావడం అనేది అభివృద్ధి పట్ల ప్రభుత్వ సమగ్ర విధానాన్ని (Comprehensive approach) తెలియజేస్తోంది.

సవాళ్లు (Challenges)

- పాజిటివ్‌గా ఉన్నప్పటికీ, అనేక సవాళ్లు ఇంకా ఉన్నాయి.
- నిధుల కొరత (Financial constraints), భూ సేకరణ (Land acquisition) సమస్యలు, పర్యావరణ ఆందోళనల (Environmental concerns) వల్ల సాగునీటి ప్రాజెక్టులు తరచుగా ఆలస్యం అవుతుంటాయి.
- ఎత్తిపోతల పథకాలకు (Lift irrigation) కరెంటు కూడా చాలా ఎక్కువగా అవసరం. ఇది నిర్వహణ ఖర్చులను పెంచుతుంది.
- నీటిని అందరికీ సమానంగా పంచడం, అభివృద్ధికి - పర్యావరణ పరిరక్షణకు మధ్య సమతుల్యత సాధించడం లాంటి సవాళ్లను కూడా పరిష్కరించాల్సి ఉంది.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- వనరులను (నిధులు, నీరు) సరైన పద్ధతిలో కేటాయిస్తూ, పక్కా పర్యవేక్షణ ద్వారా ప్రభుత్వం సాగునీటి ప్రాజెక్టులను సమయానికి పూర్తి చేయాలి.
- నీటి వినియోగ సామర్థ్యాన్ని (Water use efficiency) మెరుగుపరచడం, స్థిరమైన వ్యవసాయ పద్ధతులను ప్రోత్సహించడంపై దృష్టి పెట్టాలి.
- ఆదిలాబాద్ లాంటి ప్రాంతాల్లో చేపట్టే అభివృద్ధి పనులు గిరిజన హక్కులను, పర్యావరణాన్ని గౌరవించేలా ఉండాలి.
- సాగునీరు, మౌలిక సదుపాయాలు, సామాజిక సంక్షేమాన్ని (Social welfare) కలిపి ముందుకు తీసుకెళ్లే సమన్వయ విధానం (Coordinated approach) దీర్ఘకాలిక అభివృద్ధికి ఎంతో అవసరం.

తెలంగాణలో కొత్తగా డిజిటల్ సరోగసీ (Surrogacy), ఏఆర్‌టీ (ART) పోర్టల్ ప్రారంభం

మూలం: ద హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: టీఎస్‌పీఎస్సీ (TSPSC) – తెలంగాణ ప్రత్యేకం (ఆరోగ్య పాలన, నియంత్రణ, డిజిటల్ పాలన, సామాజిక సమస్యలు)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- సరోగసీ పోర్టల్ తెలంగాణ, ఏఆర్‌టీ (Assisted Reproductive Technology - సహాయక పునరుత్పత్తి సాంకేతికత), యూనివర్సల్ సృష్టి ఫెర్టిలిటీ సెంటర్, సరోగసీ చట్టం (Surrogacy Act), ఏఆర్‌టీ చట్టం (ART Act), ప్రపంచ ఆరోగ్య దినోత్సవం.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- తెలంగాణలో ఆరోగ్య పాలన (Health Governance), ఫెర్టిలిటీ క్లినిక్‌ల నియంత్రణ (Regulation of Fertility Clinics), ఆరోగ్య రంగంలో డిజిటల్ గవర్నెన్స్, లైసెన్సింగ్‌లో పారదర్శకత, సరోగసీలో నైతిక సమస్యలు (Ethical Issues in Surrogacy).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

హైదరాబాద్‌లో 2025 లో జరిగిన శిశువుల అమ్మకం రాకెట్ (Baby-selling racket) బట్టబయలు కావడంతో, సంతానోత్పత్తి సేవలను (Fertility services) నియంత్రించడానికి తెలంగాణ ప్రభుత్వం కొత్తగా డిజిటల్ సరోగసీ (Surrogacy), ఏఆర్‌టీ (ART) పోర్టల్‌ను ప్రారంభించింది.

నేపథ్యం (Background)

- హైదరాబాద్‌లోని ఒక ఫెర్టిలిటీ సెంటర్‌లో చట్టవిరుద్ధమైన సరోగసీ, శిశు విక్రయాలకు సంబంధించిన భారీ కుంభకోణం బయటపడింది.
- రాష్ట్రంలో సరోగసీ, 'అసిస్టెడ్ రిప్రొడక్టివ్ టెక్నాలజీ' (ART) సేవలను పర్యవేక్షించడంలో, నియంత్రించడంలో ఉన్న తీవ్రమైన లోపాలను ఈ ఘటన బయటపెట్టింది.
- ఏ క్లినిక్‌లకు అనుమతి ఉంది? ఆమోదాలు ఎలా ఇస్తున్నారు? కేసులను ఎలా పర్యవేక్షిస్తున్నారు? అని తెలుసుకోవడానికి స్పష్టమైన వ్యవస్థ లేదని అధికారులు గుర్తించారు.

గుర్తించిన సమస్యలు (Issues Identified)

- పరిపాలన, నియంత్రణల్లో (Regulatory) అనేక బలహీనతలు ఉన్నాయని విచారణలో తేలింది.
- రికార్డులన్నీ పూర్తిగా మాన్యువల్‌గా నిర్వహించడం వల్ల (Manual record-keeping), వాటిని ట్రాక్ చేయడం కష్టమైంది. నిర్ణయాలు తీసుకోవడంలో జాప్యం జరిగింది.
- జిల్లా, రాష్ట్ర స్థాయిలలో వివిధ అధికారుల ప్రమేయం ఉండటంతో, సరోగసీ కేసులకు అనుమతులు ఇచ్చే ప్రక్రియ చాలా సంక్లిష్టంగా మారింది.
- దరఖాస్తులను పర్యవేక్షించడానికి, ఆమోదాలను ట్రాక్ చేయడానికి లేదా కొనసాగుతున్న కేసుల వివరాలు ఉంచడానికి ఒక కేంద్రీకృత వ్యవస్థ (Centralised system) లేదు.
- ఎన్ని దరఖాస్తులు వచ్చాయి? వాటి స్టేటస్ ఏమిటి? లాంటి కనీస సమాచారం కూడా అందుబాటులో లేదు.

ప్రస్తుత చట్టపరమైన ఫ్రేమ్‌వర్క్ (Existing Legal Framework)

భారతదేశంలో సరోగసీ మరియు సహాయక పునరుత్పత్తి సాంకేతిక (ART) సేవలను నియంత్రించడానికి ప్రధానంగా రెండు చట్టాలు ఉన్నాయి:

1. సరోగసీ (నియంత్రణ) చట్టం, 2021 (The Surrogacy (Regulation) Act, 2021)
2. సహాయక పునరుత్పత్తి సాంకేతికత (నియంత్రణ) చట్టం, 2021 (The ART (Regulation) Act, 2021)

- ఈ సేవలను నియంత్రించడానికి, సంబంధిత వ్యక్తుల హక్కులను కాపాడటానికి ఈ చట్టాలు సమగ్రమైన న్యాయపరమైన ఫ్రేమ్‌వర్క్‌ను (Legal framework) అందిస్తాయి. నమోదైన (Registered), అధీకృత (Authorised) క్లినిక్‌లు మాత్రమే పనిచేయాలని ఇవి స్పష్టం చేస్తున్నాయి.
- పరోపకార నమూనా (Altruistic model) ద్వారా నిర్దిష్ట పరిస్థితుల్లో మాత్రమే సరోగసీని అనుమతిస్తారు. వ్యాపారపరమైన దోపిడీని (Commercial exploitation) ఇవి నిషేధిస్తాయి.
- సరోగేట్ తల్లికి (Surrogate mother) మెడికల్ సర్టిఫికేషన్, అర్హత ధృవీకరణ (Eligibility verification), బీమా కవరేజ్ (Insurance coverage) లాంటివి చట్టం ప్రకారం తప్పనిసరి.

సరోగసీ చట్టం, 2021 (The Surrogacy Act 2021)

- భారతదేశంలో పరోపకార సరోగసీని (Altruistic surrogacy) మాత్రమే అనుమతిస్తూ, కమర్షియల్ సరోగసీని (Commercial surrogacy) నిషేధిస్తుంది.
- పరోపకార సరోగసీలో సరోగేట్ తల్లికి అయ్యే వైద్య ఖర్చులు, బీమా మాత్రమే ఇవ్వాలి. అదనంగా ఎలాంటి చెల్లింపులు చేయకూడదు.
- కమర్షియల్ సరోగసీపై నిషేధం ఉంది. ఉల్లంఘిస్తే పదేళ్ల వరకు జైలు శిక్ష, ₹10 లక్షల వరకు జరిమానా పడుతుంది.
- చట్టబద్ధంగా వివాహమై, సంతానలేమి (Infertility) ఉందని రుజువైన జంటలకు మాత్రమే ఇది అనుమతించబడుతుంది. భార్యాభర్తలిద్దరికీ వయోపరిమితి (Age limits) ఉంటుంది.
- వితంతువు లేదా విడాకులు తీసుకున్న ఒంటరి మహిళ (35–45 ఏళ్లు) కూడా కొన్ని షరతులతో దీనికి అర్హులే.
- పిల్లలు కావాలనుకునే జంటకు (Intending couple) అప్పటికే పిల్లలు ఉండకూడదు. (అంగవైకల్యం లేదా ప్రాణాంతక రుగ్మత ఉన్న సందర్భాల్లో మినహాయింపు).
- సరోగేట్ తల్లికి అంతకు ముందే పిల్లలు పుట్టి ఉండాలి. తన జీవితకాలంలో ఒక్కసారి మాత్రమే సరోగేట్ తల్లిగా

ఉండటానికి ఆమెకు అర్హత ఉంది.

- పర్యవేక్షణ, నియంత్రణ కోసం జాతీయ, రాష్ట్ర సరోగసీ బోర్డులు (Surrogacy Boards) ఏర్పడ్డాయి.
- సరోగసీ క్లినిక్‌లన్నింటికీ రిజిస్ట్రేషన్ (Registration) తప్పనిసరి.
- సరోగసీ ద్వారా జన్మించిన బిడ్డ ఆ జంటకు సొంత బిడ్డ (Biological child) గానే పరిగణించబడతారు. పిల్లలను విడిచిపెట్టడం (Abandonment) చట్టవిరుద్ధం.
- **సమస్యలు:** కఠినమైన అర్హతలు ఉండటం, LGBTQ+ కు, పెళ్లికాని జంటలకు అవకాశం లేకపోవడం, సరైన అమలు లేకపోవడం ఇందులో ప్రధాన సమస్యలు.

Source: The Hindu

ఏఆర్‌టీ (నియంత్రణ) చట్టం, 2021 (ART (Regulation) Act, 2021)

- ఐవీఎఫ్ (IVF), వీర్య దానం (Sperm donation), పిండ బదిలీ (Embryo transfer) లాంటి సేవలను ఈ చట్టం నియంత్రిస్తుంది.
- నైతిక పద్ధతులు (Ethical practices) పాటించడం, మహిళల దోపిడీని నిరోధించడం, సంతానోత్పత్తి చికిత్సలలో చట్టపరమైన స్పష్టత తీసుకురావడం దీని లక్ష్యం.
- పర్యవేక్షణ కోసం జాతీయ, రాష్ట్ర స్థాయిలో ఏఆర్‌టీ బోర్డులను ఏర్పాటు చేస్తుంది.
- ఏఆర్‌టీ క్లినిక్‌లు (ART clinics), బ్యాంకుల (ART banks) కు తప్పనిసరి రిజిస్ట్రేషన్ అవసరం.
- వివాహిత జంటలకు, ఒంటరి మహిళలకు కొన్ని షరతులతో ఏఆర్‌టీ సేవలు అందుబాటులో ఉంటాయి.
- ఇందులో పాల్గొనే దాతలు (Donors), తల్లిదండ్రుల నుంచి వ్రాతపూర్వక అంగీకారం (Written informed consent) తీసుకోవడం తప్పనిసరి.
- లింగ నిర్ధారణను (Sex selection), వైద్యేతర అవసరాల కోసం పిండం లేదా గ్యామేట్ల దుర్వినియోగాన్ని చట్టం నిషేధిస్తుంది.
- ఉల్లంఘనలు, తప్పులు (Malpractice) చేస్తే జరిమానాలు, జైలు శిక్ష పడుతుంది.
- **సవాళ్లు:** అధిక ఖర్చు (High cost), నియంత్రణ సమస్యలు, నైతిక ఆందోళనలు (Ethical concerns), సరోగసీ చట్టాలతో ఓవర్‌ల్యాప్ కావడం దీని ముందున్న ప్రధాన సవాళ్లు.

కొత్త పోర్టల్ ముఖ్య లక్షణాలు (Key Features of the New Portal)

- పాత సమస్యలను పరిష్కరించడానికి రాష్ట్ర ప్రభుత్వం ఒక డిజిటల్ పోర్టల్‌ను రూపొందించింది.
- ఇందులో దరఖాస్తుదారులు పత్రాలను ఆన్‌లైన్‌లో సమర్పించవచ్చు, దీనివల్ల కార్యాలయాల చుట్టూ తిరగాల్సిన అవసరం ఉండదు.
- రియల్-టైమ్ ట్రాకింగ్ (Real-time tracking) ద్వారా దరఖాస్తుదారులు, అధికారులు తమ అప్లికేషన్ స్టేటస్‌ను ఎప్పటికప్పుడు తెలుసుకోవచ్చు.
- ఇంటర్వ్యూలను, ఆమోదాలను (Approvals) ఈ సిస్టమ్ డిజిటల్‌గా షెడ్యూల్ చేసి రికార్డ్ చేస్తుంది. దీనివల్ల జవాబుదారీతనం (Accountability) పెరుగుతుంది.
- అన్ని అనుమతులు, లైసెన్సింగ్, పర్యవేక్షణ పనులకు ఇదొక సింగిల్ ఇంటిగ్రేటెడ్ ప్లాట్‌ఫారమ్.

పాత, కొత్త వ్యవస్థల మధ్య పోలిక (Comparison)

పాత సిస్టమ్ నుంచి కొత్త డిజిటల్ పోర్టల్‌కి మారడం ఒక ముఖ్యమైన పరిపాలనా సంస్కరణ.

అంశం (Aspect)	పాత సిస్టమ్	కొత్త పోర్టల్
రికార్డులు (Records)	మాన్యువల్‌గా నిర్వహించేవారు.	డిజిటల్‌గా భద్రపరుస్తారు.
ట్రాకింగ్ (Tracking)	అందుబాటులో లేదు.	రియల్-టైమ్ ట్రాకింగ్ (Real-time tracking) అందుబాటులో ఉంది.
డేటా నిర్వహణ (Data management)	వివిధ కార్యాలయాల్లో ముక్కలు ముక్కలుగా (Fragmented) ఉండేది.	కేంద్రీకృత డేటాబేస్ (Centralised database).
లైసెన్సింగ్ ప్రక్రియ (Licensing process)	ఒక పద్ధతి లేకుండా మాన్యువల్‌గా జరిగేది.	ఆన్‌లైన్, ప్రామాణికమైనది, ఎప్పటికప్పుడు పర్యవేక్షించబడుతుంది.
పారదర్శకత, జవాబుదారీతనం (Transparency)	చాలా తక్కువ (Limited).	గణనీయంగా మెరుగుపడింది (Significantly improved).

ప్రాముఖ్యత (Significance)

- ఎంతో సున్నితమైన (Sensitive sector) ఈ రంగంలో పారదర్శకత, జవాబుదారీతనాన్ని తీసుకురావడం ద్వారా తెలంగాణలో ఆరోగ్య పాలన (Health governance) బలోపేతమవుతుంది.
- సరోగసీ కేసులకు సంబంధించి ఇది ఒక డిజిటల్ ట్రయల్‌ను (Digital trail) సృష్టిస్తుంది. ఇది శిశువుల అమ్మకం లాంటి అక్రమాలను నిరోధించడంలో సహాయపడుతుంది.
- దరఖాస్తుదారులకు ప్రక్రియను సులభతరం చేస్తుంది. పరిపాలనాపరమైన జాప్యాన్ని (Administrative delays) తగ్గిస్తుంది.
- ఆరోగ్య నియంత్రణలో డిజిటల్ పరిష్కారాలను (Digital solutions) అవలంబిస్తున్న తెలంగాణ, ఇతర రాష్ట్రాలకు ఒక మోడల్‌గా నిలుస్తుంది.

సవాళ్లు (Challenges)

- డిజిటల్ వ్యవస్థను సమర్థవంతంగా అమలు చేయడానికి అధికారులకు (Officials), భాగస్వాములకు సరైన శిక్షణ (Training) అవసరం.
- వైద్య, వ్యక్తిగత సమాచారం చాలా సున్నితమైనది కాబట్టి డేటా గోప్యతను, భద్రతను (Data privacy and protection) కాపాడటం చాలా ముఖ్యం.
- ప్రైవేట్ ఫెర్టిలిటీ క్లినిక్‌లు (Private fertility clinics) నియమాలను పాటిస్తున్నాయా లేదా అని పర్యవేక్షించడం (Monitoring compliance) ఎప్పటికీ ఒక సవాలుగానే ఉంటుంది.
- మాన్యువల్ వ్యవస్థ నుంచి డిజిటల్ వ్యవస్థకు మారే క్రమంలో ప్రారంభంలో కొన్ని ఇబ్బందులు రావచ్చు.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- ఈ పోర్టల్ ద్వారా నిబంధనలు (Regulations) కచ్చితంగా అమలయ్యేలా ప్రభుత్వం చూడాలి.
- అధికారులు, దరఖాస్తుదారుల కోసం సామర్థ్య పెంపు (Capacity building), అవగాహన కార్యక్రమాలను (Awareness programmes) నిర్వహించాలి.
- సున్నితమైన డేటాను రక్షించడానికి డేటా సెక్యూరిటీ (Data security) చర్యలను పటిష్టం చేయాలి.
- మెరుగైన సమన్వయం (Better coordination) కోసం ఈ వ్యవస్థను విస్తరించి, జాతీయ స్థాయి ప్లాట్‌ఫారమ్‌లతో (National-level platforms) అనుసంధానం చేయాలి.

తెలంగాణ ప్రభుత్వం కాళేశ్వరం ప్రాజెక్టుపై 'యు-టర్న్': బ్యారేజీల మరమ్మతులకు ఆదేశం

వార్తా మూలం: తెలంగాణ టుడే (Telangana Today)

ప్రాముఖ్యత: GS పేపర్ III – మౌలిక సదుపాయాలు, నీటి వనరులు | GS పేపర్ II – పాలన (Governance)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- కాళేశ్వరం ఎత్తిపోతల పథకం (KLIP), మేడిగడ్డ బ్యారేజీ, అన్నారం బ్యారేజీ, సుందిళ్ల బ్యారేజీ, గోదావరి నది, NDSA, CWPRS, ఎత్తిపోతల సాగునీరు (Lift Irrigation).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- భారీ సాగునీరు ప్రాజెక్టులు, డ్యామ్ భద్రత పాలన (Dam safety governance), మౌలిక సదుపాయాల జవాబుదారీతనం, నీటి వనరుల నిర్వహణ, పర్యావరణ నిబంధనలు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది?

తెలంగాణ ప్రభుత్వం తన మునుపటి నిర్ణయాన్ని మార్చుకుంటూ, కాళేశ్వరం ఎత్తిపోతల పథకంలోని (KLIP) మూడు కీలక బ్యారేజీలైన **మేడిగడ్డ, అన్నారం, మరియు సుందిళ్ల**లకు మరమ్మతులు చేపట్టాలని నిర్ణయించింది. **నేషనల్ డ్యామ్ సేఫ్టీ అథారిటీ (NDSA)** గతంలో సూచించిన నిర్మాణ లోపాలపై నివేదిక ఆధారంగా ఈ నిర్ణయం తీసుకున్నారు.

అసలు సమస్య ఏమిటి?

గతంలో ఈ బ్యారేజీలు పనికిరావు అని, ఇవి గత ప్రభుత్వ వైఫల్యానికి నిదర్శనమని ప్రస్తుత ప్రభుత్వం విమర్శించింది. అయితే, ఇప్పుడు రాజకీయ విమర్శల నుంచి మౌలిక సదుపాయాల పునరుద్ధరణ వైపు అడుగులు వేస్తూ, బ్యారేజీలను తిరిగి పనిస్థితిలోకి తీసుకురావాలని నిర్ణయించింది.

ముఖ్యమంత్రి ఆదేశాలు:

- NDSA సిఫార్సుల మేరకు తక్షణమే మరమ్మతు పనులు చేపట్టాలి.
- ఒక వివరణాత్మక కార్యాచరణ ప్రణాళికను (Action Plan) సిద్ధం చేయాలి.
- వర్షాకాలం ప్రారంభం కావడానికి ముందే కీలక అధ్యయనాలను పూర్తి చేయాలి.

కాళేశ్వరం ఎత్తిపోతల పథకం (KLIP) గురించి

ఇది తెలంగాణలోని గోదావరి నదిపై నిర్మించిన బహుళార్థసాధక సాగునీటి ప్రాజెక్టు. ఇది **ప్రపంచంలోనే అతిపెద్ద మల్టీ-స్టేజ్ లిఫ్ట్ ఇరిగేషన్ స్కీమ్.**

- **ప్రదేశం:** గోదావరి మరియు ప్రాణహిత నదుల సంగమ ప్రాంతంలో ఉంది.
- **విధానం:** భారీ పంపులు, రిజర్వాయర్లు, కాలువలు మరియు సొరంగాల ద్వారా నీటిని తక్కువ ప్రాంతం నుండి ఎత్తైన ప్రాంతాలకు తరలించడం (Reverse Pumping).

KLIP లోని ముఖ్యమైన నిర్మాణాలు:

- **3 ప్రధాన బ్యారేజీలు:** మేడిగడ్డ (లక్ష్మి), అన్నారం (సరస్వతి), సుందిళ్ల (పార్వతి).
- **మౌలిక సదుపాయాలు:** 14 రిజర్వాయర్లు, 31 లిఫ్ట్ సిస్టమ్స్, 1,800 కిలోమీటర్ల కంటే ఎక్కువ పొడవైన కాలువలు మరియు సొరంగాలు.

మరమ్మతుల్లో ఉన్న బ్యారేజీలు

1. **మేడిగడ్డ బ్యారేజీ (లక్ష్మి బ్యారేజీ):** ఇది ప్రాజెక్టుకు ప్రధానమైనది. ఇక్కడ పిల్లర్లు కుంగిపోవడం (Sinking pillars) వంటి తీవ్రమైన నిర్మాణ నష్టం జరిగింది.
2. **అన్నారం బ్యారేజీ (సరస్వతి బ్యారేజీ):** ఎగువన ఉన్న ఈ బ్యారేజీలో కూడా నిర్మాణ లోపాలు తలెత్తాయి.
3. **సుందిళ్ల బ్యారేజీ (పార్వతి బ్యారేజీ):** మూడు దశల వ్యవస్థలో భాగమైన దీనికి కూడా మరమ్మతులు అవసరం.

సాంకేతిక మరియు పరిపాలనా కార్యాచరణ ప్రణాళిక

ప్రభుత్వం ఒక వివరణాత్మక వ్యూహాన్ని రూపొందించింది:

- **అధ్యయనాలు:** కేవలం దెబ్బతిన్న విభాగాలకే కాకుండా, 1.6 కి.మీ పొడవైన మొత్తం బ్యారేజీపై నిర్మాణ అధ్యయనాలు చేయడం.
- **పరిశోధన:** భూగర్భ స్థితిగతులను (Geotechnical investigation) తెలుసుకోవడానికి మేడిగడ్డ వద్ద సుమారు 500 బోరుబావులను తవ్వడం.
- **సహకారం:** శాస్త్రీయ విశ్లేషణ కోసం సెంట్రల్ వాటర్ అండ్ పవర్ రీసెర్చ్ స్టేషన్ (CWPRS) మరియు కేంద్ర జల సంఘం (CWC) భాగస్వామ్యం.
- **పర్యవేక్షణ:** ప్రాజెక్టు సైట్ వద్ద బేస్ క్యాంప్‌ను ఏర్పాటు చేసి నిరంతరం పర్యవేక్షించడం.

ప్రధాన సమస్యలు మరియు ఆందోళనలు

- **నిర్మాణ సమగ్రత:** ఇంజనీరింగ్ లోపాలు మరియు తక్కువ నాణ్యతతో కూడిన నిర్మాణం వల్ల ప్రాజెక్టు మనుగడపై ప్రశ్నలు తలెత్తుతున్నాయి.
- **ఆలస్యం:** ముందస్తు హెచ్చరికలు ఉన్నప్పటికీ చర్యలు తీసుకోవడంలో జాప్యం జరగడం వల్ల నష్టం పెరిగింది.
- **ఆర్థిక భారం:** భారీ మరమ్మతులు మరియు రీ-డిజైనింగ్ వల్ల ప్రాజెక్టు వ్యయం గణనీయంగా పెరిగే అవకాశం ఉంది.
- **పర్యావరణం:** పర్యావరణ నిబంధనలను ప్రాజెక్టు పూర్తిగా పాటించడం లేదని నేషనల్ గ్రీన్ ట్రిబ్యునల్ (NGT) గతంలోనే అభ్యంతరం వ్యక్తం చేసింది.

ఈ నిర్ణయం యొక్క ప్రాముఖ్యత

- రాజకీయాల కంటే మౌలిక సదుపాయాల భద్రత మరియు సాగునీటి అవసరాలకు ప్రభుత్వం ప్రాధాన్యతనిస్తోంది.
- NDSA వంటి నియంత్రణ సంస్థల పాత్ర ప్రాజెక్టు భద్రతలో ఎంత కీలకమో ఇది నిరూపిస్తోంది.
- తెలంగాణలో సాగునీరు, తాగునీరు మరియు పారిశ్రామిక అవసరాలకు నీటి భద్రతను (Water Security) కల్పించడానికి ఈ మరమ్మతులు అత్యవసరం.

ముగింపు

కాళేశ్వరం బ్యారేజీల మరమ్మతులకు తెలంగాణ ప్రభుత్వం తీసుకున్న నిర్ణయం ఒక ముఖ్యమైన 'కోర్స్ కరెక్షన్' (సరిదిద్దుబాటు చర్య). భారీ ప్రాజెక్టుల నిర్మాణంలో కేవలం వేగం మాత్రమే కాకుండా, పటిష్టమైన డిజైన్, ఎప్పటికప్పుడు పర్యవేక్షణ మరియు సంస్థాగత జవాబుదారీతనం ఎంత అవసరమో ఈ సంఘటన గుర్తుచేస్తోంది.

దక్షిణాది రాష్ట్రాల రక్షణ కోసం GSDP ఆధారిత 'డీలిమిటేషన్' (Delimitation) మోడల్‌ను ప్రతిపాదించిన తెలంగాణ ముఖ్యమంత్రి

మూలం: ది హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: TSPSC – తెలంగాణ నిర్దిష్ట అంశాలు (పాలిటీ, సమాఖ్య వ్యవస్థ, డీలిమిటేషన్, ప్రాంతీయ సమతుల్యత)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- డీలిమిటేషన్ (నియోజకవర్గాల పునర్విభజన), ఆర్టికల్ 81, ఆర్టికల్ 82, డీలిమిటేషన్‌పై ఫ్రీజ్/నిషేధం (1976–2026), GSDP (స్థూల రాష్ట్ర దేశీయోత్పత్తి), 84వ రాజ్యాంగ సవరణ.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- భారతదేశంలో సమాఖ్య వ్యవస్థ (Federalism), ప్రాంతీయ అసమతుల్యత (Regional Imbalance), ప్రాతినిధ్యం వర్సెస్ జనాభా చర్చ, డీలిమిటేషన్ సంస్కరణ, ప్రజాప్రాతినిధ్యంలో ఆర్థిక ప్రమాణాలు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

కేవలం జనాభా ఆధారంగా లోక్‌సభ స్థానాల కేటాయింపు జరిగితే అది దక్షిణాది రాష్ట్రాలకు తీవ్ర నష్టం చేకూరుస్తుందని తెలంగాణ

ముఖ్యమంత్రి రేవంత్ రెడ్డి వాదించారు. దానికి బదులుగా, డీలిమిటేషన్ (నియోజకవర్గాల పునర్విభజన) ప్రక్రియలో స్థూల రాష్ట్ర దేశీయోత్పత్తి (GSDP) ని కూడా ఒక ప్రమాణంగా చేర్చాలని ఆయన ప్రతిపాదించారు.

సమస్య నేపథ్యం (Background)

- లోక్‌సభ సీట్ల సంఖ్య పెరగవచ్చనే చర్చ జరుగుతున్న నేపథ్యంలో ఈ సమస్య తెరపైకి వచ్చింది.
- ప్రస్తుతం, లోక్‌సభలో సీట్ల కేటాయింపు ప్రాథమికంగా జనాభా (Population) ఆధారంగా జరుగుతోంది.
- అయితే, విజయవంతంగా జనాభా వృద్ధిని నియంత్రించిన (population control) రాష్ట్రాలు సాపేక్షంగా ప్రాతినిధ్యాన్ని (representation) కోల్పోవచ్చని, ఇది ప్రాంతీయ అసమతుల్యతకు (regional imbalance) దారితీస్తుందని ఆందోళనలు వ్యక్తమవుతున్నాయి.

ముఖ్యమైన ప్రతిపాదన (Key Proposal)

సీట్ల కేటాయింపు కోసం ముఖ్యమంత్రి ఒక 'హైబ్రిడ్ మోడల్' (రెండు ప్రమాణాలను కలిపే విధానం) ను సూచించారు:

- **50% సీట్లు:** జనాభా దామాషా పద్ధతిలో (Pro-rata basis) కేటాయించాలి.
- **50% సీట్లు:** GSDP (ఆర్థిక సహకారం) ఆధారంగా కేటాయించాలి.

ఉదాహరణకు: కొత్తగా 272 సీట్లు అదనంగా పెంచితే,

- 136 సీట్లు → జనాభా ఆధారంగా
- 136 సీట్లు → GSDP ఆధారంగా

దేశానికి ఆర్థికంగా సహకరిస్తున్న రాష్ట్రాలు రాజకీయంగా అణచివేయబడకుండా (politically marginalised) చూడటమే ఈ ప్రతిపాదన లక్ష్యం.

భారతదేశంలో డీలిమిటేషన్ విధానం (Delimitation Framework in India)

డీలిమిటేషన్ అనగా నియోజకవర్గాల సరిహద్దులను తిరిగి గీయడం (redrawing constituency boundaries) మరియు సీట్లను తిరిగి కేటాయించడం.

- **ఆర్టికల్ 81** → లోక్‌సభలో సీట్ల కేటాయింపు.
- **ఆర్టికల్ 82** → జనాభా లెక్కల తర్వాత సీట్ల సర్దుబాటు (Readjustment after Census).

ఈ ప్రక్రియను డీలిమిటేషన్ కమిషన్ నిర్వహిస్తుంది. ఈ కమిషన్ తీసుకున్న నిర్ణయాలే అంతిమం మరియు కట్టుబడి ఉండేలా (binding) ఉంటాయి.

Source: The Hindu

చారిత్రక పరిణామం (Historical Evolution)

- డీలిమిటేషన్ కమిషన్ అనేది భారత ప్రభుత్వం ఏర్పాటు చేసిన చట్టబద్ధమైన (statutory), స్వతంత్ర మరియు పాక్షిక న్యాయసంస్థ (quasi-judicial body). జనాభా లెక్కల ఆధారంగా లోక్‌సభ, రాష్ట్ర అసెంబ్లీ నియోజకవర్గాల సరిహద్దులను ఇది పునర్నిర్మిస్తుంది.
- అన్ని నియోజకవర్గాల్లో జనాభాను దాదాపు సమానంగా నిర్వహించడం ద్వారా ఇది "ఒక వ్యక్తి, ఒక ఓటు, ఒకే విలువ" అనే సూత్రాన్ని నిర్ధారిస్తుంది.

ముఖ్యమైన రాజ్యాంగ ఆధారాలు:

- **ఆర్టికల్ 82:** ప్రతి జనాభా లెక్కల తర్వాత పార్లమెంటు డీలిమిటేషన్ చట్టాన్ని చేస్తుంది.
- **ఆర్టికల్ 170:** రాష్ట్ర అసెంబ్లీ నియోజకవర్గాల సర్దుబాటు.
- **ఆర్టికల్స్ 330 & 332:** ఎస్సీ (SC) మరియు ఎస్టీ (ST) లకు

సీట్ల రిజర్వేషన్.

- **ఆర్టికల్ 327:** ఎన్నికలపై చట్టం చేసే అధికారం పార్లమెంటుకు ఉంది.
- **ఆర్టికల్ 329(a):** డీలిమిటేషన్ ఆదేశాలను కోర్టుల్లో సవాలు చేయడానికి వీలు లేదు (non-justiciable).
- **42వ సవరణ (1976)** → సీట్ల పునర్విభజనపై తాత్కాలిక నిషేధం (Freeze).
- **84వ సవరణ (2001)** → ఈ నిషేధాన్ని 2026 జనాభా లెక్కల వరకు పొడిగించారు.

దీని ఆధారంగా తదుపరి డీలిమిటేషన్ ప్రక్రియ 2026 తర్వాత జరుగుతుందని భావిస్తున్నారు.

ప్రాంతీయ అసమతుల్యత సమస్య (Issue of Regional Imbalance)

కేవలం జనాభా ఆధారిత డీలిమిటేషన్ వల్ల దక్షిణాది రాష్ట్రాల కంటే ఉత్తరాది రాష్ట్రాల ప్రాతినిధ్యం ఎక్కువగా పెరుగుతుంది.

ఉదాహరణకు:

- ఉత్తరప్రదేశ్ (ప్రస్తుతం) → 80 సీట్లు → (భవిష్యత్తులో) 120 కి పెరగవచ్చు.
- కేరళ (ప్రస్తుతం) → 20 సీట్లు → (భవిష్యత్తులో) 30 కి మాత్రమే పెరగవచ్చు.

ఇది ఉత్తరాది, దక్షిణాది మధ్య అంతరాన్ని పెంచుతుంది. తద్వారా దక్షిణాది రాష్ట్రాల రాజకీయ ప్రభావాన్ని (political influence) తగ్గిస్తుంది.

ప్రతిపాదన యొక్క ప్రాముఖ్యత (Significance of Proposal)

- రాజకీయ ప్రాతినిధ్యంలో జనాభాతో పాటు ఆర్థిక సహకారాన్ని (economic contribution) కూడా కలపాలనే కొత్త ఆలోచనను ఈ ప్రతిపాదన పరిచయం చేసింది.
- జనాభాను విజయవంతంగా నియంత్రించి, ఆర్థిక వృద్ధికి గణనీయంగా దోహదపడిన రాష్ట్రాల ఆందోళనలను పరిష్కరించడానికి ఇది ప్రయత్నిస్తుంది.
- ప్రజాస్వామ్య ప్రాతినిధ్యానికి (democratic representation) మరియు సమాఖ్య న్యాయానికి (federal fairness) మధ్య సమతుల్యత (balance) ఉండాల్సిన అవసరాన్ని ఇది హైలైట్ చేస్తుంది.

సవాళ్లు (Challenges)

- ప్రస్తుత రాజ్యాంగ చట్రం పూర్తిగా జనాభా ఆధారంగానే ఉంది. దానిని మార్చడం కష్టం.
- ప్రస్తుత వ్యవస్థ వల్ల లబ్ధి పొందుతున్న రాష్ట్రాల (ముఖ్యంగా ఉత్తరాది రాష్ట్రాల) నుండి తీవ్ర వ్యతిరేకత (resistance) ఎదురవుతుంది.
- జనాభాకు ఎంత వెయిటేజీ ఇవ్వాలి, ఆర్థిక సహకారానికి ఎంత వెయిటేజీ ఇవ్వాలి అనేది నిర్ణయించడం కష్టం.
- ఇలాంటి సంస్కరణలకు జాతీయ స్థాయిలో విస్తృతరాజకీయ ఏకాభిప్రాయం (political consensus) అవసరం.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- అఖిల పక్ష సంప్రదింపులు (all-party consultations) మరియు నిపుణుల కమిటీ ద్వారా సమీక్ష నిర్వహించాలి.
- జనాభా మరియు ఆర్థిక సహకారం మధ్య సమతుల్యతను (balance) నిర్ధారించాలి.
- పరస్పర చర్చల (dialogue) ద్వారా సహకార సమాఖ్య వ్యవస్థను (cooperative federalism) బలోపేతం చేయాలి.
- పారదర్శకమైన మరియు అందరికీ ఆమోదయోగ్యమైన డీలిమిటేషన్ మోడల్‌ను అభివృద్ధి చేయాలి.

పోటీ పరీక్షలకు సన్నద్ధమయ్యే అభ్యర్థుల కోసం, 'డీలిమిటేషన్' (నియోజకవర్గాల పునర్విభజన) అంశానికి సంబంధించిన బహుళైచ్ఛిక ప్రశ్నలు (MCQs), మెయిన్స్ ప్రశ్న మరియు తరచుగా అడిగే ప్రశ్నల (FAQs) స్పష్టమైన తెలుగు అనువాదాన్ని కింద ఇస్తున్నాను:

తెలంగాణ ద్వేషపూరిత ప్రసంగాలు, విద్వేష నేరాల (నివారణ) బిల్లు, 2026 – ప్రయోజనాలు, ఆందోళనలు

మూలం: ది హిందూ

ప్రాముఖ్యత: టీఎస్‌పీఎస్సీ (TSPSC) – తెలంగాణ ప్రత్యేకం (పాలిటీ, ప్రాథమిక హక్కులు, గవర్నెన్స్, సామాజిక అంశాలు)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- తెలంగాణ హేట్ స్పీచ్ బిల్లు 2026, కాగ్నిజబుల్ నేరం (Cognizable Offence), బెయిల్ రాని నేరం (Non-bailable Offence), ఆర్టికల్ 19(1)(a), ఆర్టికల్ 19(2), ఐపీసీ సెక్షన్ 153A (IPC Section 153A), సెక్షన్ 505, సెలెక్ట్ కమిటీ (Select Committee).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- వాక్ స్వాతంత్ర్యం వర్సెస్ సహేతుకమైన ఆంక్షలు (Freedom of Speech vs Reasonable Restrictions), విద్వేష ప్రసంగాల నియంత్రణ (Hate Speech Regulation), చట్టం దుర్వినియోగం, డిజిటల్ నియంత్రణ (Digital Regulation), పౌర హక్కులు (Civil Liberties), ప్రభుత్వ అధికారం వర్సెస్ వ్యక్తిగత హక్కులు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

తెలంగాణ ప్రభుత్వం ఇటీవల **తెలంగాణ ద్వేషపూరిత ప్రసంగాలు, విద్వేష నేరాల (నివారణ) బిల్లు, 2026**ను ప్రవేశపెట్టింది. ఈ బిల్లులోని నిబంధనలపై ఇప్పుడు పెద్ద చర్చ జరుగుతోంది. వాక్ స్వాతంత్ర్యం (Freedom of speech) పై ఇది చూపే ప్రభావం గురించి పలువురు ఆందోళన వ్యక్తం చేస్తున్నారు.

నేపథ్యం (Background)

- విద్వేష ప్రసంగాలు (Hate speech), మతపరమైన ఉద్రిక్తతలు, వర్గాల వారీగా జరుగుతున్న దాడులు ఈ మధ్య పెరిగిపోయాయి. ఈ సమస్యలను పరిష్కరించడమే లక్ష్యంగా ప్రభుత్వం ఈ బిల్లును రాష్ట్ర అసెంబ్లీలో ప్రవేశపెట్టింది.
- ఇతర రాష్ట్రాలు కూడా ఇలాంటి చట్టాలను తీసుకువస్తున్నాయి. ముఖ్యంగా సోషల్ మీడియా (Social media), డిజిటల్ ప్లాట్‌ఫామ్‌లలో విద్వేష ప్రసంగాలు బాగా పెరిగిపోతున్నాయి. ఈ పరిణామాలను దృష్టిలో ఉంచుకుని ప్రభుత్వం ఈ బిల్లును రూపొందించింది.

బిల్లులోని ముఖ్యమైన అంశాలు

- ఈ బిల్లు విద్వేష ప్రసంగాన్ని చాలా విస్తృతంగా (Broadly) నిర్వచించింది. మతం, కులం, లింగం లేదా లైంగిక ధోరణి (Sexual orientation) ఆధారంగా శత్రుత్వాన్ని పెంచే ఏ వ్యక్తపరుచుకోడమైనా (మాటల ద్వారా, రాతపూర్వకంగా లేదా డిజిటల్ విధానంలో) నేరమే అని బిల్లు చెబుతోంది.
- ఇది కఠినమైన శిక్షలను (Stringent punishments) సూచిస్తోంది. మొదటిసారి తప్పు చేస్తే ఒకటి నుంచి ఏడేళ్ల వరకు జైలు శిక్ష విధించవచ్చు. పదేపదే అదే తప్పు చేస్తే పదేళ్ల వరకు జైలు శిక్ష అమలు చేస్తారు.
- ఈ నేరాలను **కాగ్నిజబుల్ (Cognizable)**, బెయిల్ రాని నేరాలుగా (Non-bailable) వర్గీకరించారు. అంటే, పోలీసులు వారెంట్ (Warrant) లేకుండానే వ్యక్తులను అరెస్టు చేయవచ్చు.
- న్యాయస్థానం (Judicial) ముందస్తు అనుమతి లేకుండానే ఆన్‌లైన్ కంటెంట్‌ను తొలగించే అధికారాన్ని లేదా బ్లాక్ చేసే (Block) అధికారాన్ని ఒక నియమిత అధికారికి (Designated Officer) ఈ బిల్లు ఇస్తుంది.

రాజ్యాంగ, చట్టపరమైన నిర్మాణం (Constitutional and Legal Framework)

- విద్వేష ప్రసంగాల అంశం రాజ్యాంగంలోని **ఆర్టికల్ 19(1)(a)** తో ముడిపడి ఉంది. ఈ ఆర్టికల్ పౌరులకు వాక్,

భావ ప్రకటన స్వేచ్ఛను (Freedom of speech and expression) ఇస్తుంది.

- అయితే, ఈ స్వేచ్ఛకు పరిమితులు ఉన్నాయి. ఇది సంపూర్ణమైన (Absolute) హక్కు కాదు. **ఆర్టికల్ 19(2)** కింద ప్రభుత్వం దీనిపై సహేతుకమైన ఆంక్షలు (Reasonable restrictions) విధించవచ్చు. శాంతిభద్రతలు (Public order), మర్యాద, నైతికత (Morality), నేరాన్ని ప్రేరేపించడం (Incitement to an offence) వంటి కారణాలతో ఈ ఆంక్షలు విధిస్తారు.
- అందువల్ల, విద్వేష ప్రసంగాలను నియంత్రించే ఏ చట్టమైనా ఒక సమతుల్యతను (Balance) పాటించాలి. శాంతిభద్రతలను కాపాడుతూనే, వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛను రక్షించేలా ఆ చట్టం ఉండాలి.

ప్రస్తుతం ఉన్న చట్టపరమైన నిబంధనలు (Existing Legal Provisions)

భారతదేశంలో విద్వేష ప్రసంగాన్ని (Hate speech) ప్రత్యేకంగా నిర్వచించే చట్టం ఏదీ లేదు. కానీ దానికి సంబంధించిన నేరాలను శిక్షించడానికి పలు చట్టపరమైన నిబంధనలు ఉన్నాయి:

- **ఐపీసీ సెక్షన్ 153A:** వర్గాల మధ్య శత్రుత్వాన్ని (Enmity) ప్రోత్సహించడాన్ని ఇది శిక్షిస్తుంది.
- **ఐపీసీ సెక్షన్ 505:** ప్రజల్లో అల్లర్లు సృష్టించే (Public mischief) ప్రకటనలపై చర్యలు తీసుకుంటుంది.
- **ప్రజాప్రాతినిధ్య చట్టం, 1951 (RPA 1951):** ఎన్నికల సమయంలో మాటలను దుర్వినియోగం (Misuse) చేస్తే అనర్హత వేటు వేస్తుంది.
- **పౌర హక్కుల రక్షణ చట్టం, 1955:** అంటరానితనాన్ని (Untouchability) ప్రోత్సహించడాన్ని ఇది నేరంగా పరిగణిస్తుంది.
- **మతపరమైన సంస్థల (దుర్వినియోగ నివారణ) చట్టం, 1988:** మతపరమైన ప్రదేశాలను విద్వేషాలు రెచ్చగొట్టడానికి వాడుకోకుండా ఇది అడ్డుకుంటుంది.

సమస్యలు, విమర్శలు (Issues and Criticism)

- ఈ బిల్లులో విద్వేష ప్రసంగం నిర్వచనం చాలా విశాలంగా, అస్పష్టంగా (Vague definition) ఉందని విమర్శలు ఉన్నాయి. దీనివల్ల అధికారులు తమకు నచ్చినట్లుగా దానిని అర్థం చేసుకునే ప్రమాదం ఉంది.
- ఈ నేరాలను బెయిల్ రాని, కాగ్నిజబుల్ (Cognizable) నేరాలుగా మార్చారు. దీనివల్ల చట్టాన్ని దుర్వినియోగం చేస్తారేమోనని, ఇష్టానుసారంగా అరెస్టులు (Arbitrary arrests) చేస్తారేమోనని ప్రజలు ఆందోళన చెందుతున్నారు.
- న్యాయస్థానం పర్యవేక్షణ (Judicial oversight) లేకుండానే డిజిటల్ కంటెంట్‌ను తొలగించే అధికారాన్ని అధికారులకు ఇచ్చారు. ఇది కార్యనిర్వాహక వ్యవస్థ (Executive) పరిధి దాటి ప్రవర్తించడమే అని కొందరు విమర్శిస్తున్నారు.
- రాజకీయ పార్టీలు, పౌర సమాజ సంఘాలు (Civil society groups) కూడా కొన్ని ఆందోళనలు వ్యక్తం చేశాయి. ప్రభుత్వానికి వ్యతిరేకంగా మాట్లాడే గొంతులను (Dissent) అణచివేయడానికి, వాక్ స్వాతంత్ర్యాన్ని పరిమితం చేయడానికి ఈ నిబంధనలను వాడతారని వారు వాదిస్తున్నారు.

చట్టం అవసరం ఏమిటి? (Need for the Law)

- బిల్లుకు మద్దతు ఇచ్చేవారు మరో వాదన వినిపిస్తున్నారు. ఆన్‌లైన్‌లో విద్వేష ప్రసంగాలు చాలా వేగంగా, పెద్ద ఎత్తున (Scale) వ్యాపిస్తున్నాయని వారు అంటున్నారు. వాటిని అడ్డుకోవడానికి ప్రస్తుతం ఉన్న చట్టాలు ఏమాత్రం సరిపోవడం లేదని చెబుతున్నారు.
- ఇటీవల మతపరమైన హింస, వర్గాలపై దాడులు పెరిగాయి. ఈ దాడులను ముందుగానే ఆపడానికి (Preventive) ఒక సమగ్రమైన చట్టపరమైన వ్యవస్థ అవసరమని ఇవి సూచిస్తున్నాయి.
- బలహీన వర్గాలను రక్షించడం, సమాజంలో సామరస్యాన్ని (Social harmony) కాపాడటం ఈ బిల్లు ప్రధాన లక్ష్యం.

సెలెక్ట్ కమిటీ పాత్ర (Role of Select Committee)

- ఈ బిల్లుపై తీవ్ర విమర్శలు రావడం వల్ల, ప్రభుత్వం దీనిని అసెంబ్లీ **సెలెక్ట్ కమిటీకి (Select Committee)** పంపింది.
- ఈ కమిటీ బిల్లులోని నిబంధనలను సమీక్షిస్తుంది. చట్టం

దుర్వినియోగానికి సంబంధించిన ఆందోళనలను పరిష్కరిస్తుంది. అవసరమైన మార్పులను ప్రభుత్వానికి సిఫార్సు చేస్తుంది.

- భద్రత (Security), వ్యక్తిగత స్వేచ్ఛ (Liberty) మధ్య ఈ చట్టం సరైన సమతుల్యతను సాధించేలా చూడటంలో ఈ కమిటీ పాత్ర చాలా కీలకం.

ప్రాముఖ్యత (Significance)

- ఆధునిక పాలనలో ఆన్‌లైన్, డిజిటల్ ప్రసంగాలను నియంత్రించడం (Regulating) ఎంత ముఖ్యమో ఈ బిల్లు స్పష్టం చేస్తోంది.
- ప్రభుత్వ అధికారం (State authority), ప్రాథమిక హక్కుల (Fundamental rights) మధ్య సమతుల్యత గురించి ఇది కొన్ని కీలకమైన ప్రశ్నలను లేవనెత్తింది.
- ఈ బిల్లు చుట్టూ జరుగుతున్న చర్చ కేవలం చట్టం గురించే కాదు. ఇది సమాఖ్య వ్యవస్థ (Federalism), పౌర హక్కులు (Civil liberties), ప్రజాస్వామ్య జవాబుదారీతనం (Democratic accountability) వంటి విస్తృత అంశాలను కూడా ప్రతిబింబిస్తోంది.

సవాళ్లు (Challenges)

- ఎటువంటి గందరగోళం (Ambiguity) లేకుండా విద్వేష ప్రసంగాన్ని ఖచ్చితంగా నిర్వచించడం ఒక పెద్ద సవాలు. అస్పష్టమైన నిర్వచనాల వల్ల చట్టాన్ని తప్పుగా అర్థం చేసుకుని, అసమానంగా అమలు (Inconsistent enforcement) చేసే ప్రమాదం ఉంది.
- చట్టపరమైన నిబంధనలను దుర్వినియోగం చేయకుండా ఆపడం కూడా అంతే ముఖ్యం. రాజకీయ ప్రత్యర్థులను లక్ష్యంగా చేసుకోవడానికి లేదా భిన్నాభిప్రాయాలను (Dissent) అణచివేయడానికి ఇలాంటి చట్టాలను వాడుకునే అవకాశం ఉంది.
- చట్టం అమలులో న్యాయస్థానాల పర్యవేక్షణ (Judicial oversight) ఉండేలా చూడటం చాలా అవసరం. అప్పుడే న్యాయం జరుగుతుంది. ప్రాథమిక హక్కులకు రక్షణ లభిస్తుంది.
- అదే సమయంలో, మనలాంటి భిన్నత్వంతో కూడిన సమాజంలో సామాజిక సామరస్యాన్ని (Social harmony) కాపాడుకోవడం ముఖ్యం. వాక్ స్వాతంత్ర్యానికి, సామాజిక శాంతికి మధ్య నిరంతరం సమతుల్యత పాటించాలి.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- చట్టం దుర్వినియోగం కాకుండా తగిన రక్షణలు (Safeguards) కల్పిస్తూ, స్పష్టమైన నిర్వచనాలతో ఈ బిల్లును తిరిగి రాయాలి (Redrafted).
- వ్యక్తులను అరెస్టు చేయడం లేదా కంటెంట్‌ను తొలగించడం లాంటి చర్యలు తీసుకునే ముందే, న్యాయస్థానం పర్యవేక్షణను తప్పనిసరి చేయాలి.
- ప్రస్తుతం ఉన్న చట్టాలకు అదనపు బలాన్నిచ్చేలా (Complement) ఈ చట్టం ఉండాలి. పాత చట్టాలనే మళ్లీ పదేపదే (Duplicate) చెప్పకూడదు.

ప్రాథమిక హక్కులను, శాంతిభద్రతలను (Public order) ఒకేసారి కాపాడేలా ఒక సమతుల్య విధానాన్ని (Balanced approach) అనుసరించడం ఎంతో అవసరం.

జెహ్ ఏరోస్పేస్–లిబెర్ ఒప్పందం, తెలంగాణలో ఏరోస్పేస్ తయారీ రంగం విస్తరణ

మూలం: తెలంగాణ టుడే

ప్రాముఖ్యత: టీఎస్‌పీఎస్‌సీ (TSPSC) – తెలంగాణ ప్రత్యేకం (పరిశ్రమలు, ఏరోస్పేస్, రక్షణ తయారీ (Defence Manufacturing), ఆర్థిక భూగోళశాస్త్రం

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- జెహ్ ఏరోస్పేస్ (Jeh Aerospace), లిబెర్-ఏరోస్పేస్ (Liebherr-Aerospace), ల్యాండింగ్ గేర్ సిస్టమ్

(Landing Gear System), హైదరాబాద్, డీఆర్‌డీఓ (DRDL), ఆర్‌సీఐ (RCI), భారత్ డైనమిక్స్ లిమిటెడ్ (BDL), హిందుస్థాన్ ఏరోనాటిక్స్ లిమిటెడ్ (HAL), ఏరోస్పేస్ అండ్ డిఫెన్స్ పార్క్ (ఆదిభట్ల), టీఎస్-ఐపాస్ (TS-iPASS).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- తెలంగాణలో ఏరోస్పేస్ పరిశ్రమ, పారిశ్రామిక సముదాయాలు (Industrial Clusters), గ్లోబల్ సప్లై చైన్స్ (Global Supply Chains), హై-ప్రిసిషన్ మాన్యుఫాక్చరింగ్ (High-Precision Manufacturing), రక్షణ వ్యవస్థ (Defence Ecosystem), పారిశ్రామిక విధానం (Industrial Policy).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

జెహ్ ఏరోస్పేస్ సంస్థ లిబెర్-ఏరోస్పేస్ తో ఒక దీర్ఘకాలిక ఒప్పందం కుదుర్చుకుంది. అత్యంత కచ్చితత్వంతో కూడిన ల్యాండింగ్ గేర్ విడిభాగాలను (High-precision landing gear components) తయారు చేసి సరఫరా చేయడానికి ఈ ఒప్పందం చేసుకున్నారు. హైదరాబాద్‌లోని తమ కర్మాగారంలో (Facility) జెహ్ ఏరోస్పేస్ ఈ విడిభాగాలను తయారు చేస్తుంది. దీని ద్వారా, ప్రపంచ ఏరోస్పేస్ తయారీ నెట్‌వర్క్‌లలో తెలంగాణ స్థానం మరింత బలపడుతుంది.

ఈ పరిణామం వెనుక ఉన్న ముఖ్యాంశాలు (Key Facts from the Development)

- ఈ ఒప్పందం ప్రకారం, విడిభాగాల ఉత్పత్తి హైదరాబాద్‌లో జరుగుతుంది. పారిశ్రామిక కేంద్రంగా నగర పాత్రను ఇది మరింత పటిష్టం చేస్తుంది.
- ఇందులో తయారు చేసేది ల్యాండింగ్ గేర్ సిస్టమ్ (Landing gear system). విమానం సురక్షితంగా ప్రయాణించడానికి ఇది అత్యంత కీలకమైన భాగం (Flight-critical part).
- వాణిజ్య విమానయాన కార్యక్రమాలకు (Commercial aviation programmes) ఈ ఒప్పందంతో సంబంధం ఉంది. ముఖ్యంగా సింగిల్-ఐజిల్ విమానాల (Single-aisle aircraft) కోసం ఈ విడిభాగాలను తయారు చేస్తారు. ప్రపంచ వాయు రవాణాలో ఈ విమానాలదే పెద్ద వాటా.
- ఇరు సంస్థలు దీన్ని ఒక దీర్ఘకాలిక ఒప్పందంగా రూపొందించుకున్నాయి. ఇది పారిశ్రామిక సహకారం సుదీర్ఘంగా కొనసాగుతుందని తెలియజేస్తుంది. ప్రపంచ సరఫరా గొలుసులతో (Global supply chains) మన పరిశ్రమలు స్థిరంగా అనుసంధానం అవుతున్నాయని ఇది సూచిస్తుంది.
- జెహ్ ఏరోస్పేస్ ఇప్పటికే ఎలాంటి నాణ్యతా లోపాలు లేకుండా 2,00,000 కు పైగా ఏరోస్పేస్ విడిభాగాలను సరఫరా చేసింది. తమ తయారీ విశ్వసనీయతను (Manufacturing reliability) సంస్థ నిరూపించుకుంది. ఇది వారి అధిక కచ్చితత్వాన్ని (Precision), అంతర్జాతీయ ప్రమాణాల (International standards) పాటింపును ప్రతిబింబిస్తుంది.

Source: The Hindu

నేపథ్యం (Background)

- భారతదేశంలో ఏరోస్పేస్, రక్షణ పరికరాల తయారీకి తెలంగాణ, ముఖ్యంగా హైదరాబాద్ ఒక ప్రధాన కేంద్రంగా ఎదిగింది.
- అనేక సంస్థల ఉనికి (Institutional presence), పారిశ్రామిక మౌలిక సదుపాయాలు (Industrial infrastructure), ప్రభుత్వ విధానాలు ఈ వృద్ధికి అండగా నిలిచాయి.
- రాష్ట్ర ప్రభుత్వం హై-టెక్నాలజీ రంగాలలో దేశీయ, అంతర్జాతీయ కంపెనీలను ఆకర్షిస్తోంది. అత్యంత కచ్చితమైన

ఇంజనీరింగ్ (Precision engineering), కఠినమైన నాణ్యత నియంత్రణ అవసరమైన అధునాతన తయారీ విభాగాలలో తెలంగాణ ఇప్పుడు చురుగ్గా పాల్గొంటోంది.

ఒప్పందం ప్రధాన లక్షణాలు (Key Features of the Agreement)

- విమానంలోని విడిభాగాల్లో అత్యంత సాంకేతిక నైపుణ్యం అవసరమైన వాటిలో ల్యాండింగ్ గేర్ భాగాలు ముందు వరుసలో ఉంటాయి. ఈ ఒప్పందం ప్రధానంగా వీటి తయారీపైనే దృష్టి పెడుతుంది.
- జెహ్ ఏరోస్పేస్ ఈ భాగాలను హైదరాబాద్‌లోని తమ కేంద్రంలో తయారు చేస్తుంది. లిబెర్-ఏరోస్పేస్ గ్లోబల్ ఇండస్ట్రియల్ నెట్‌వర్క్‌లో (Global industrial network) భాగంగా వీటిని సరఫరా చేస్తుంది.
- ఏరోస్పేస్ తయారీ స్వభావాన్ని బట్టి, ఉత్పత్తి ప్రక్రియ కఠినమైన అంతర్జాతీయ ధృవీకరణ ప్రమాణాలకు (Certification standards) అనుగుణంగా జరగాలి. చిన్న లోపాలు (Deviations) ఉన్నా కూడా అది విమాన భద్రతను ప్రభావితం చేస్తుంది. ఈ ఒప్పందం దీర్ఘకాలం పాటు ఉండటం అనేది జెహ్ ఏరోస్పేస్ సాంకేతిక సామర్థ్యం (Technical capability), తయారీ స్థిరత్వంపై ఉన్న నమ్మకాన్ని సూచిస్తుంది.

తెలంగాణలో ఏరోస్పేస్, రక్షణ వ్యవస్థ (Aerospace and Defence Ecosystem in Telangana)

- కీలకమైన పరిశోధన, తయారీ సంస్థలు ఇక్కడ ఉన్నాయి. దీనివల్ల హైదరాబాద్ భారతదేశపు ప్రముఖ ఏరోస్పేస్ క్లస్టర్‌లలో ఒకటిగా అభివృద్ధి చెందింది.
- క్షిపణి వ్యవస్థల అభివృద్ధిలో (Missile system development) పనిచేస్తున్న **డిఫెన్స్ రీసెర్చ్ అండ్ డెవలప్‌మెంట్ లాబొరేటరీ (DRDL)** ఇక్కడే ఉంది. మార్గదర్శక (Guidance), ఏవియానిక్స్ (Avionics) సాంకేతికతలపై దృష్టి సారించే **రీసెర్చ్ సెంటర్ ఇమారత్ (RCI)** వంటి ముఖ్యమైన సంస్థలు ఈ ప్రాంతంలోనే ఉన్నాయి.
- **భారత్ డైనమిక్స్ లిమిటెడ్ (BDL)** వంటి ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలు క్షిపణుల ఉత్పత్తికి సహకరిస్తున్నాయి. **హిందుస్థాన్ ఏరోనాటిక్స్ లిమిటెడ్ (HAL)** విమానాల తయారీ, సంబంధిత కార్యకలాపాలకు మద్దతు ఇస్తోంది.
- రాష్ట్ర ప్రభుత్వం పారిశ్రామిక మౌలిక సదుపాయాలను కూడా అభివృద్ధి చేసింది. రంగారెడ్డి జిల్లాలోని ఆదిభట్లలో **ఏరోస్పేస్ అండ్ డిఫెన్స్ పార్క్** ను ఏర్పాటు చేసింది.
- ప్రభుత్వ రంగ సంస్థలతో పాటు, అంతర్జాతీయ ఏరోస్పేస్ సంస్థలతో అనుబంధం ఉన్న ప్రైవేట్ కంపెనీలు కూడా ఇక్కడ తమ కార్యకలాపాలను స్థాపించాయి. ఇవి ఇక్కడి పర్యావరణ వ్యవస్థను (Ecosystem) మరింత బలోపేతం చేస్తున్నాయి.

పారిశ్రామిక విధాన చట్రం (Industrial Policy Framework)

- తెలంగాణలో ఏరోస్పేస్ రంగం అభివృద్ధికి, ఇక్కడి పారిశ్రామిక విధానానికి దగ్గరి సంబంధం ఉంది.
- రాష్ట్ర ప్రభుత్వం **తెలంగాణ స్టేట్ ఇండస్ట్రియల్ ప్రాజెక్ట్ అప్రూవల్ అండ్ సెల్ఫ్-సర్టిఫికేషన్ సిస్టమ్ (TS-iPASS) చట్టం, 2014** ను అమలు చేసింది. ఇది పారిశ్రామిక ప్రాజెక్టులకు నిర్ణీత సమయంలో (Time-bound) అనుమతులను ఇస్తుంది. అధికారిక జాప్యాలను (Procedural delays) తగ్గిస్తుంది.
- ఈ విధాన చట్రం ఏరోస్పేస్, రక్షణ, ఎలక్ట్రానిక్స్ వంటి హై-టెక్నాలజీ రంగాలకు ప్రాధాన్యత ఇస్తుంది.
- ఇది క్లస్టర్-ఆధారిత అభివృద్ధిని (Cluster-based development) కూడా ప్రోత్సహిస్తుంది. పారిశ్రామిక, సాంకేతిక కార్యకలాపాలకు హైదరాబాద్ ఒక కేంద్ర బిందువుగా (Central node) పనిచేస్తోంది.

ల్యాండింగ్ గేర్ పారిశ్రామిక, సాంకేతిక ప్రాముఖ్యత (Industrial and Technological Significance of Landing Gear)

- విమానంలో ల్యాండింగ్ గేర్ సిస్టమ్ ఒక కీలకమైన భాగం.

విమానం టేకాఫ్ (Take-off) అయ్యేటప్పుడు, ల్యాండింగ్ (Landing) అయ్యేటప్పుడు, నేలపై కదిలేటప్పుడు (Taxiing) ఇది విమానానికి మద్దతుగా నిలుస్తుంది.

- ఈ సిస్టమ్‌లో చక్రాలు (Wheels), బ్రేకింగ్ సిస్టమ్స్, షాక్ అబ్జార్బర్‌లు, స్ట్రక్చరల్ సపోర్ట్‌లు (Structural supports) వంటి విడిభాగాలు ఉంటాయి.
- విమానం రన్‌వేను తాకినప్పుడు (ల్యాండింగ్ సమయంలో) అత్యంత తీవ్రమైన ఒత్తిడి (Impact forces) కలుగుతుంది. ఈ ఒత్తిడిని ల్యాండింగ్ గేర్ తట్టుకోవాలి. దీని కోసం అధిక-శక్తివంతమైన పదార్థాలు (High-strength materials), కచ్చితమైన ఇంజనీరింగ్ అవసరం అవుతాయి.
- భద్రతను నిర్ధారించడంలో దీని పాత్ర చాలా పెద్దది. అందుకే ల్యాండింగ్ గేర్‌ను ఫ్లైట్-క్రిటికల్ సిస్టమ్‌గా (Flight-critical system) వర్గీకరిస్తారు. ఇందులో వైఫల్యానికి (Failure) ఏమాత్రం ఆస్కారం ఉండకూడదు.
- ఇలాంటి భాగాలను తయారు చేయడానికి అంతర్జాతీయ ప్రమాణాలను కచ్చితంగా పాటించాలి. అత్యంత సూక్ష్మమైన వ్యత్యాసాలను (Tight tolerances) కూడా నియంత్రించాలి.

గ్లోబల్ ఏరోస్పేస్ సప్లై చైన్స్‌లో తెలంగాణ (Telangana in Global Aerospace Supply Chains)

- గ్లోబల్ ఏరోస్పేస్ మాన్యుఫాక్చరింగ్ నెట్‌వర్క్‌లలో తెలంగాణ ఏ విధంగా కలిసిపోతుందో ఈ ఒప్పందం ప్రతిబింబిస్తుంది.
- సంప్రదాయ తయారీ కార్యకలాపాల (Traditional manufacturing) నుండి అత్యంత కచ్చితమైన ఇంజనీరింగ్ (High-precision engineering), ప్రత్యేకమైన ఉత్పత్తి వైపు జరుగుతున్న మార్పును ఇది సూచిస్తుంది.
- తెలంగాణలోని పరిశ్రమలు కీలకమైన విమాన విడిభాగాల ఉత్పత్తిలో పాల్గొంటున్నాయి. టైర్-1 (Tier-1), టైర్-2 (Tier-2) స్థాయిలలో పనిచేసే గ్లోబల్ సప్లై చైన్స్‌లో ఇవి భాగమవుతున్నాయి. పెద్ద విమాన తయారీదారులకు ప్రత్యక్షంగా లేదా పరోక్షంగా వస్తువులను సరఫరా చేస్తున్నాయి.

తెలంగాణకు ప్రాముఖ్యత (Significance for Telangana)

- భారతదేశంలోని ప్రధాన ఏరోస్పేస్ తయారీ కేంద్రంగా (Aerospace manufacturing hub) హైదరాబాద్ స్థానాన్ని ఈ ఒప్పందం బలోపేతం చేస్తుంది.
- అధునాతన తయారీలో (Advanced manufacturing) అంతర్జాతీయ ప్రమాణాలను చేరుకునే స్థానిక పరిశ్రమల సామర్థ్యాన్ని ఇది ప్రదర్శిస్తుంది.
- ఈ పరిణామం పారిశ్రామిక వైవిధ్యానికి (Industrial diversification) దోహదం చేస్తుంది. హై-టెక్నాలజీ రంగాల్లో రాష్ట్ర పాత్రను పెంచుతుంది.
- కార్మికులలో నైపుణ్యాభివృద్ధికి (Skill development), సాంకేతిక పురోగతికి (Technological advancement) ఇది కొత్త అవకాశాలను సృష్టిస్తుంది.

సవాళ్లు (Challenges)

- ఏరోస్పేస్ రంగానికి నిరంతర సాంకేతిక పురోగతి, అత్యంత నైపుణ్యం కలిగిన మానవ వనరులు అవసరం.
- అంతర్జాతీయ ధృవీకరణ ప్రమాణాలను నిలబెట్టుకోవడం ఒక కఠినమైన ప్రక్రియ. దీనికి నిరంతర పెట్టుబడులు (Sustained investment) అవసరం.
- విమానయాన రంగంలో వచ్చే అంతర్జాతీయ మార్పులు (Global trends) కూడా ఈ రంగాన్ని ప్రభావితం చేస్తాయి. ఇవి డిమాండ్, ఉత్పత్తి చక్రాలను మార్చే ప్రమాదం ఉంది.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- ఏరోస్పేస్ తయారీలో సాంకేతిక విద్యను, ప్రత్యేక శిక్షణను బలోపేతం చేయాలి.
- ఆవిష్కరణలకు (Innovation) మద్దతుగా పరిశోధనా సంస్థలు, ప్రైవేట్ పరిశ్రమల మధ్య సహకారాన్ని పెంచాలి.

వృద్ధిని కొనసాగించడానికి, మరిన్ని పెట్టుబడులను ఆకర్షించడానికి ప్రభుత్వ విధాన మద్దతు, మౌలిక సదుపాయాల అభివృద్ధి ఎంతో ముఖ్యం.

తెలంగాణ కుల గణన: వివిధ వర్గాల మధ్య తీవ్ర అసమానతలను వెల్లడించిన సర్వే

మూలం: తెలంగాణ టుడే

ప్రాముఖ్యత: టీఎస్‌పీఎస్‌సీ (TSPSC) – పాలిటీ |సామాజిక న్యాయం (Social Justice) | పాలన (Governance) | సంక్షేమ రాజ్యం (Welfare State)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- సీప్ (SEEEPC) సర్వే 2024, సమగ్ర వెనుకబాటుతన సూచిక (Comprehensive Backwardness Index - CBI), వెనుకబడిన తరగతులు (BC), షెడ్యూల్డ్ కులాలు (SC), షెడ్యూల్డ్ తెగలు (ST), ఆర్టికల్ 15(4), ఆర్టికల్ 16(4), ఆర్టికల్ 46, ఆర్టికల్ 340, మండల్ కమిషన్.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- సామాజిక న్యాయం, రిజర్వేషన్ విధానం (Reservation Policy), వాస్తవిక సమానత్వం (Substantive Equality), కుల అసమానత (Caste Inequality), డేటా ఆధారిత పాలన (Data-driven Governance), అంతర్గత కుల అసమానత (Intra-caste Inequality).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

తెలంగాణ ప్రభుత్వం ఇటీవల సామాజిక, ఆర్థిక, విద్యా, ఉపాధి, రాజకీయ కుల సర్వే (SEEEPC Survey 2024) ఫలితాలను విడుదల చేసింది. లక్షిత సంక్షేమ విధానాలకు (Targeted welfare policies) సరైన డేటా అవసరం. అలాగే వెనుకబడిన వర్గాలను కచ్చితమైన డేటా ఆధారంగా గుర్తించాల్సిన ఆవశ్యకతను ఈ సర్వే నొక్కి చెబుతోంది.

సర్వే నేపథ్యం (Background of the Survey)

- తెలంగాణ ప్రభుత్వం సీప్ (SEEEPC) సర్వే 2024ను ఒక సమగ్ర సామాజిక, ఆర్థిక ప్రక్రియగా నిర్వహించింది. వివిధ కులాల నిజమైన పరిస్థితులను అర్థం చేసుకోవడమే దీని ప్రధాన లక్ష్యం. విద్య, ఉపాధి, ఆదాయం, సామాజిక హోదా (Social status) వంటి బహుళ అంశాల ఆధారంగా ప్రభుత్వం ఈ అధ్యయనం చేసింది.
- ఈ సర్వేను నిష్పాక్షికంగా విశ్లేషించడం చాలా ముఖ్యం. దీన్ని గుర్తించిన రాష్ట్ర ప్రభుత్వం జస్టిస్ బి. సుదర్శన్ రెడ్డి నాయకత్వంలో ఒక స్వతంత్ర నిపుణుల కమిటీని (Independent Expert Working Group) ఏర్పాటు చేసింది.
- సేకరించిన డేటాను ధృవీకరించడం (Verify), విశ్లేషించడం ఈ కమిటీ బాధ్యత. అంతేకాకుండా శాస్త్రీయ ఆధారాలతో (Scientifically grounded) ఫలితాలను ప్రభుత్వానికి సమర్పించాలని ఈ కమిటీకి ప్రభుత్వం సూచించింది.
- వెనుకబడిన తరగతుల కోసం విధానాలు రూపొందించేటప్పుడు అంచనాలకు బదులుగా వాస్తవిక ఆధారాలను (Empirical evidence) పరిగణనలోకి తీసుకోవాలి. ఇది ఒక రాజ్యాంగబద్ధమైన అవసరం. అందుకే ప్రభుత్వం ఈ సర్వేను చేపట్టింది.
- రిజర్వేషన్లు, సంక్షేమ పథకాలు, సామాజిక న్యాయానికి సంబంధించిన భవిష్యత్తు విధానాలను నిర్ణయించడంలో ఈ సర్వే అత్యంత కీలక పాత్ర పోషిస్తుంది.

సర్వేలోని ముఖ్యాంశాలు (Key Findings of the Survey)

తెలంగాణలోని కుల ఆధారిత అసమానతలపై (Caste-based inequality) ఈ సర్వే ఒక స్పష్టమైన చిత్రాన్ని ఇస్తుంది:

- గుర్తించిన మొత్తం కులాలు → **242**
- రాష్ట్ర సగటు వెనుకబాటుతనం (State average backwardness) కంటే ఎక్కువ ఉన్న కులాలు → **135**
- మొత్తం జనాభాలో ఈ కులాల వాటా → **67%**

రాష్ట్ర సగటు సమగ్ర వెనుకబాటుతన సూచిక (CBI) స్కోరును ప్రభుత్వం **81**గా లెక్కించింది. ఇది ఒక ప్రామాణికంగా (Benchmark) పనిచేస్తుంది. దీని ఆధారంగా ఇతర కులాల వెనుకబాటుతనాన్ని అధికారులు గుర్తిస్తారు.

వర్గాల వారీగా పరిశీలనలు (Category-wise Observations)

- జనరల్ కులాల (General Castes) కంటే షెడ్యూల్డ్ కులాలు (SC), షెడ్యూల్డ్ తెగలు (ST) మూడు రెట్లు ఎక్కువ వెనుకబడి ఉన్నాయని సర్వేలో తేలింది.
- జనరల్ కులాల కంటే వెనుకబడిన తరగతులు (BC) 2.7 రెట్లు ఎక్కువ వెనుకబడి ఉన్నారు.

జనాభా పరిమాణం ఆధారంగా ప్రధాన కులాలను కూడా ఈ సర్వే గుర్తించింది. అవి:

- మాదిగ (SC)
- షేక్ ముస్లిం (BC)
- ముదిరాజ్ (BC)
- లంబాడీ (ST)
- యాదవ (BC)
- రెడ్డి (OC)
- గౌడ్ (BC)

ఈ నివేదిక ఒక కీలకమైన అంశాన్ని వెల్లడించింది. "వెనుకబడిన కులాలన్నీ ఒకే స్థాయిలో వెనుకబడి లేవు" అని నివేదిక స్పష్టం చేసింది. ఇది అంతర్గత కుల అసమానతను (Intra-category inequality) సూచిస్తుంది. భవిష్యత్తు విధానాలను నిర్ణయించడంలో ఇది చాలా ముఖ్యం.

సమగ్ర వెనుకబాటుతన సూచిక (Comprehensive Backwardness Index - CBI)

సమగ్ర వెనుకబాటుతన సూచిక (CBI) అనేది ఒక మిశ్రమ సూచిక (Composite indicator). వివిధ కులాల మధ్య వెనుకబాటు స్థాయిని కొలవడానికి అధికారులు దీన్ని ఉపయోగిస్తారు.

ఇది కింది పలు అంశాలపై ఆధారపడి ఉంటుంది:

- సామాజిక హోదా, చారిత్రక ప్రతికూలతలు
- విద్యా స్థాయిలు (Educational attainment)
- ఆర్థిక పరిస్థితులు, ఆదాయ స్థాయిలు
- ఉపాధి సరళి, వృత్తిపరమైన హోదా (Occupational status)

సీబీఐ (CBI) స్కోరు ఎక్కువగా ఉంటే, ఆ కులం అంత ఎక్కువగా వెనుకబడి ఉందని అర్థం.

ఇలాంటి సూచికను వాడటం పాత పద్ధతులకు స్వస్తి పలికినట్లు చూపుతుంది. ప్రభుత్వం సంప్రదాయ వర్గీకరణ పద్ధతులను వదిలేసి, డేటా ఆధారిత విధానం (Data-driven approach) వైపు మళ్లింది. దీని ద్వారా విధాన నిర్ణేతలు (Policymakers) అత్యంత అణగారిన వర్గాలను (Disadvantaged groups) మరింత కచ్చితంగా గుర్తించగలుగుతారు.

వెనుకబడిన తరగతులు - రాజ్యాంగ చట్రం (Constitutional Framework)

వెనుకబడిన తరగతుల అభివృద్ధి కోసం భారత రాజ్యాంగం ప్రత్యేక నిబంధనలను కల్పించింది. అయితే "వెనుకబడిన తరగతులు" అనే పదానికి కచ్చితమైన నిర్వచనాన్ని రాజ్యాంగం ఉద్దేశపూర్వకంగానే ఇవ్వలేదు.

ఎందుకంటే వెనుకబాటుతనం (Backwardness) అనేది ఎప్పటికప్పుడు మారుతూ ఉంటుంది. ఇది స్థానిక పరిస్థితులపై (Context-specific) ఆధారపడి ఉంటుంది.

కీలకమైన రాజ్యాంగ నిబంధనలు:

- **ఆర్టికల్ 15(4)** → సామాజికంగా, విద్యాపరంగా వెనుకబడిన వర్గాల కోసం ప్రత్యేక ఏర్పాట్లు చేయడానికి ఇది ప్రభుత్వానికి అధికారం ఇస్తుంది.
- **ఆర్టికల్ 16(4)** → ప్రభుత్వ ఉద్యోగాల్లో తగిన ప్రాతినిధ్యం (Adequate representation) లేని వెనుకబడిన తరగతులకు రిజర్వేషన్లు కల్పించడానికి ఇది అనుమతిస్తుంది.
- **ఆర్టికల్ 46** → బలహీన వర్గాల (Weaker sections) విద్యా, ఆర్థిక ప్రయోజనాలను ప్రోత్సహించాలని ఇది ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశిస్తుంది.

ఈ నిబంధనలన్నీ వాస్తవిక సమానత్వం (Substantive equality) అనే సూత్రంపై ఆధారపడి ఉన్నాయి. అందరినీ సమానంగా చూడటం వల్ల సమాన ఫలితాలు రాకపోవచ్చు. అందుకే సవరణ చర్యలు (Corrective measures) అవసరమని ఈ సూత్రం చెబుతుంది.

ఆర్టికల్ 340, వెనుకబడిన తరగతుల కమిషన్లు

వెనుకబడిన తరగతులను గుర్తించడానికి **ఆర్టికల్ 340** ఒక సంస్థాగత యంత్రాంగాన్ని (Institutional mechanism) ఏర్పాటు చేసింది.

సామాజికంగా, విద్యాపరంగా వెనుకబడిన వర్గాల పరిస్థితులను దర్యాప్తు చేయడానికి కమిషన్‌ను నియమించే అధికారాన్ని ఇది రాష్ట్రపతికి (President) ఇస్తుంది. వారి అభివృద్ధి కోసం తగిన చర్యలను సిఫార్సు చేయాలని ఆ కమిషన్‌ను రాష్ట్రపతి కోరవచ్చు.

ముఖ్యమైన కమిషన్లు:

- **కాకా కలేల్కర్ కమిషన్ (1953)** → ఇది దేశంలో మొదటి వెనుకబడిన తరగతుల కమిషన్ (First Backward Class Commission).
- **మండల్ కమిషన్ (1979)** → ఇది బహుళ-కోణాల ప్రమాణాలను (Multi-dimensional criteria) ఉపయోగించింది. ఓబీసీలకు (OBCs) 27% రిజర్వేషన్లను ఇది సిఫార్సు చేసింది.

'ఇందిరా సాహ్ని' కేసులో (Indra Sawhney Case) సుప్రీంకోర్టు రిజర్వేషన్ల చెల్లుబాటును సమర్థించింది. నిష్పాక్షికమైన ప్రమాణాలను (Objective criteria) ఉపయోగించి మాత్రమే వెనుకబాటుతనాన్ని నిర్ణయించాలని కోర్టు స్పష్టం చేసింది.

ఈ నేపథ్యంలో తెలంగాణ కుల గణన రాష్ట్ర స్థాయిలో ఇలాంటి పాత్రనే పోషిస్తుంది. వెనుకబడిన తరగతులను గుర్తించడానికి ఇది ఒక డేటా ఆధారిత పునాదిని (Data-based foundation) కల్పిస్తుంది.

భారతదేశంలో వెనుకబాటుతనం అనే భావన (Concept of Backwardness)

- భారతదేశంలో వెనుకబాటుతనం అంటే కొన్ని వర్గాలు ఎదుర్కొంటున్న సామాజిక, విద్యా, ఆర్థిక ప్రతికూలతలు (Disadvantages).
- దీనికి రాజ్యాంగంలో స్పష్టమైన నిర్వచనం లేదు. వివిధ ప్రభుత్వ విధానాలు, కోర్టు తీర్పుల ద్వారా మాత్రమే దీనికి అర్థం చెబుతూ వస్తున్నారు.

రాజ్యాంగ ఆధారం (Constitutional Basis)

- సామాజికంగా, విద్యాపరంగా వెనుకబడిన తరగతులకు ప్రత్యేక ఏర్పాట్లు చేసే అవకాశాన్ని **ఆర్టికల్** 15(4) ప్రభుత్వానికి కల్పిస్తుంది.
- ప్రభుత్వ ఉద్యోగాల్లో సరైన ప్రాతినిధ్యం లేని వెనుకబడిన తరగతులకు రిజర్వేషన్లు కల్పించేందుకు **ఆర్టికల్** 16(4) అనుమతిస్తుంది.
- ముఖ్యంగా ఎస్సీ, ఎస్టీలతో పాటు ఇతర బలహీన వర్గాల విద్యా, ఆర్థిక ప్రయోజనాలను పెంచాలని **ఆర్టికల్** 46 ప్రభుత్వాన్ని ఆదేశిస్తుంది.

వెనుకబడిన తరగతుల గుర్తింపు (Identification of Backward Classes)

- కేవలం ఆర్థికంగా కాకుండా, ప్రధానంగా సామాజిక, విద్యాపరమైన వెనుకబాటుతనాన్ని మాత్రమే ఇక్కడ గుర్తిస్తారు.
- **మండల్ కమిషన్** (1979) సామాజిక, విద్యా, ఆర్థిక సూచికలను (Indicators) ఉపయోగించి ఇతర వెనుకబడిన తరగతులను (OBCs) గుర్తించింది.
- వెనుకబాటుతనం అనేది సామాజిక, విద్యాపరంగానే ఉండాలని, కేవలం ఆర్థికపరంగా ఉండకూడదని **ఇందిరా సాహ్ని వర్సెస్ యూనియన్ ఆఫ్ ఇండియా** (1992) కేసులో సుప్రీంకోర్టు స్పష్టం చేసింది.

సర్వే ఫలితాల ప్రభావం (Implications of the Survey)

సర్వే ఫలితాలు అనేక ముఖ్యమైన పరిణామాలను చూపుతాయి:

- లక్షిత సంక్షేమ విధానాలకు (Targeted welfare policies) ఇవి వాస్తవిక మద్దతును (Empirical support) ఇస్తాయి.
- వెనుకబడిన తరగతుల వర్గీకరణ (Sub-categorisation) కోసం చేసే డిమాండ్‌ను ఇవి మరింత బలోపేతం చేస్తాయి.
- రిజర్వేషన్ విధానాల్లో కచ్చితత్వాన్ని (Accuracy) మెరుగుపరుస్తాయి.
- పరిపాలనలో పారదర్శకత (Transparency), జవాబుదారీతనాన్ని ప్రోత్సహిస్తాయి.
- ప్రత్యేక దృష్టి పెట్టాల్సిన అత్యంత అణగారిన వర్గాలను గుర్తించడంలో ఇవి ప్రభుత్వానికి సహాయపడతాయి.

సవాళ్లు, ఆందోళనలు (Challenges and Concerns)

ఎంతో ప్రాముఖ్యత ఉన్నప్పటికీ, ఈ సర్వే కొన్ని సవాళ్లను కూడా లేవనెత్తుతుంది:

- కుల ఆధారిత డేటా అనేది రాజకీయంగా చాలా సున్నితమైన అంశం. దీనివల్ల సామాజిక ఉద్రిక్తతలు (Social tensions) పెరిగే ప్రమాదం ఉంది.
- కులాలను ఉప-వర్గీకరణ చేయడం పరిపాలనాపరంగా చాలా కష్టమైన పని.
- ఈ డేటాను రాజకీయ ప్రయోజనాలకు (Politicisation) వాడుకునే ముప్పు కూడా ఉంది.
- డేటాను కచ్చితంగా సేకరించడం, దాన్ని ఎప్పటికప్పుడు అప్‌డేట్ చేయడం (Updating) ఒక పెద్ద సవాలుగా మిగిలిపోయింది.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- ఆధారాలతో కూడిన, లక్షిత విధానాలను (Evidence-based and targeted policies) రూపొందించడానికి మనం ఈ సర్వే ఫలితాలను ఉపయోగించాలి.
- ప్రభుత్వ ప్రయోజనాలన్నీ అందరికీ సమానంగా అందాలంటే, వెనుకబడిన తరగతులలో ఉప-వర్గీకరణ గురించి ప్రభుత్వం ఆలోచించాలి.
- ఈ విధానాలను పారదర్శకంగా, సమర్థవంతంగా అమలు చేయడానికి సంస్థాగత యంత్రాంగాలను (Institutional mechanisms) బలోపేతం చేయాలి.
- మారుతున్న సామాజిక-ఆర్థిక పరిస్థితులను అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రభుత్వం ఎప్పటికప్పుడు ఇలాంటి సర్వేలను నిర్వహించి డేటాను అప్‌డేట్ చేయాలి.

ముగింపు

డేటా ఆధారిత పాలన (Data-driven governance), సామాజిక న్యాయం దిశగా వేసిన ఒక ముఖ్యమైన అడుగు ఈ తెలంగాణ కుల గణన. అంతర్-కుల (Inter-caste), కులాల లోపలి (Intra-caste) అసమానతలను ఇది స్పష్టంగా ఎత్తిచూపుతుంది. వెనుకబాటుతనంపై మరింత స్పష్టమైన అవగాహనను ఇస్తుంది. అంతేకాకుండా, మరింత సమర్థవంతమైన, సమ్మిళిత విధానాల (Inclusive policy-making) రూపకల్పనకు ఇది ఒక బలమైన పునాది వేస్తుంది.

అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ (Amrabad Tiger Reserve) నుండి తరలింపును వ్యతిరేకిస్తున్న చెంచు గిరిజనులు

మూలం: తెలంగాణ టుడే

ప్రాముఖ్యత: టీఎస్‌పీఎస్‌సీ (TSPSC) – పర్యావరణం (Environment) | గిరిజన సంక్షేమం (Tribal Welfare) | అటవీ హక్కులు (Forest Rights) | జీవవైవిధ్య పరిరక్షణ (Biodiversity Conservation)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- చెంచు తెగ, అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్, ప్రాజెక్ట్ టైగర్ (Project Tiger), అటవీ హక్కుల చట్టం 2006, వన్యప్రాణి సంరక్షణ చట్టం 1972, జాతీయ పులుల సంరక్షణ అథారిటీ (NTCA), కోర్ జోన్, బఫర్ జోన్, పర్టిక్యులర్లీ వల్నరబుల్ ట్రైబల్ గ్రూప్ (PVTG), నల్లమల అడవులు.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- అటవీ సంరక్షణ, గిరిజన హక్కులు, రక్షిత ప్రాంతాల నిర్వహణ (Protected Area Management), మానవ-వన్యప్రాణి ముఖాముఖి (Human-Wildlife Interface), గిరిజన జీవనోపాధి భద్రత (Tribal Livelihood Security), సంరక్షణ వర్సెస్ సామాజిక హక్కులు, భాగస్వామ్య అటవీ పాలన (Participatory Forest Governance).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

- అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్‌లోని కోర్ అటవీ ప్రాంతాల నుండి తమను బయటకు పంపడాన్ని (Relocation) చెంచు గిరిజనులు (Chenchu tribe) తీవ్రంగా వ్యతిరేకిస్తున్నారు.

దీనివల్ల తమ జీవనోపాధి, సామాజిక నిర్మాణం, సంప్రదాయ జీవన విధానం (Traditional way of life) పూర్తిగా దెబ్బతింటాయని వారు ఆందోళన చెందుతున్నారు.

- తెలంగాణ ప్రభుత్వం నిర్వహించిన 'ప్రజావాణి' కార్యక్రమంలో వివిధ గూడేలకు చెందిన గిరిజన ప్రతినిధులు పాల్గొన్నారు. అటవీ వనరులపై తాము ఎంతలా ఆధారపడి బతుకుతున్నామో వారు వివరించారు. అటవీ పర్యావరణ వ్యవస్థను (Forest ecosystem) వదిలి బయట తాము బతకలేమని స్పష్టం చేశారు.
- దీనిపై తెలంగాణ రాష్ట్ర ప్రణాళికా సంఘం స్పందించింది. గిరిజనులను బలవంతంగా ఖాళీ చేయించబోమని హామీ ఇచ్చింది. వారితో సంప్రదింపులు (Consultations) జరుపుతామని ప్రకటించింది. దీంతో వన్యప్రాణుల సంరక్షణ, గిరిజనుల హక్కుల మధ్య సమతుల్యత సాధించాలనే అంశం మరోసారి తెరపైకి వచ్చింది.

చెంచు తెగ గురించి (About the Chenchu Tribe)

దక్షిణ భారతదేశంలోని అతి పురాతన గిరిజన తెగలలో చెంచులు ఒకరు. వీరిని 'పర్టిక్యులర్లీ వల్నరబుల్ ట్రైబల్ గ్రూప్' (PVTG) గా వర్గీకరించారు. అంటే భారతదేశంలో సామాజికంగా, ఆర్థికంగా అత్యంత దుర్బలమైన గిరిజన సమూహాలలో (Most socially and economically vulnerable tribal groups) వీరు కూడా ఉన్నారు.

వీరు ప్రధానంగా కింది ప్రాంతాల్లో కనిపిస్తారు:

- తెలంగాణ
- ఆంధ్రప్రదేశ్
- నల్లమల అటవీ ప్రాంతం
- అమ్రాబాద్, శ్రీశైలం అడవుల చుట్టుపక్కల ప్రాంతాలు

సాంప్రదాయకంగా, చెంచులు అడవులపై ఆధారపడి వేటాడుతూ, అటవీ ఉత్పత్తులను సేకరిస్తూ జీవించేవారు (Hunter-gatherers). వారి ఆర్థిక వ్యవస్థ, సంస్కృతి, గుర్తింపు అటవీ పర్యావరణ వ్యవస్థతో బలంగా ముడిపడి ఉన్నాయి.

వారి జీవనోపాధి కింది వాటిపై ఆధారపడి ఉంటుంది:

- తేనె సేకరణ
- పండ్లు, దుంపల సేకరణ
- చిన్న తరహా అటవీ ఉత్పత్తులు (Minor forest produce)
- ఔషధ మొక్కలు (Medicinal plants)
- చిన్నపాటి వేట సంప్రదాయాలు
- కాలానుగుణ అటవీ ఆధారిత వృత్తులు (Forest-based occupations)

అడవి వారికి కేవలం ఆదాయ వనరు మాత్రమే కాదు. వారి సామాజిక జీవితం, నమ్మకాలు, సాంస్కృతిక గుర్తింపునకు అది కేంద్ర బిందువు. అందువల్ల అడవుల నుండి వారిని బలవంతంగా పంపేస్తే (Forced displacement) కేవలం వారి జీవనోపాధి మాత్రమే కాదు, మొత్తం ఆ సమాజ మనుగడే (Community survival) దెబ్బతింటుంది.

అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ గురించి (About Amrabad Tiger Reserve)

- ఇది భారతదేశంలోని అతిపెద్ద టైగర్ రిజర్వ్‌లలో (Tiger reserves) ఒకటి. దక్షిణ తెలంగాణలోని నల్లమల కొండలలో, ప్రధానంగా నాగర్‌కర్నూల్, నల్గొండ జిల్లాల్లో ఇది విస్తరించి ఉంది.
- ఆంధ్రప్రదేశ్ విభజన తర్వాత 2014లో ఇది ఏర్పడింది. ఉమ్మడి రాష్ట్రంలో ఉన్న నాగార్జునసాగర్-శ్రీశైలం టైగర్ రిజర్వ్‌లోని (Nagarjunsagar-Srisailam Tiger Reserve) ఉత్తర భాగం తెలంగాణ పరిధిలోకి వచ్చి అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్‌గా మారింది.
- ఇది తూర్పు కనుమలలో (Eastern Ghats landscape) భాగంగా ఉంది. ఎగుడుదిగుడు భూభాగాలు, లోతైన లోయలు, పీఠభూములు, దట్టమైన పొడి ఆకురాల్చే అడవులు (Dry deciduous forests) దీని ప్రత్యేకత.
- కృష్ణా నది (Krishna River), దాని ఉపనదులు ఈ ప్రాంతంలో ప్రవహిస్తాయి. అటవీ పర్యావరణ వ్యవస్థను కాపాడటంలో ఇవి కీలక పాత్ర పోషిస్తాయి.
- పులి, చిరుత, ఎలుగుబంటి (Sloth bear), అడవి కుక్క (Wild dog), వివిధ రకాల జింకలు (Deer species) లాంటి వన్యప్రాణులతో పాటు వైవిధ్యమైన వృక్ష, జంతుజాలానికి (Flora and fauna) ఇది నిలయం. ఇది ఒక ముఖ్యమైన జీవవైవిధ్య హాట్‌స్పాట్ (Biodiversity hotspot).

- ఈ రిజర్వ్ మరో విషయానికి కూడా ప్రసిద్ధి చెందింది. తమ జీవనోపాధి కోసం సాంప్రదాయకంగా అడవిపై ఆధారపడే పీవీటీజీ (PVTG) సమూహమైన చెంచు గిరిజనులు ఇక్కడ నివసిస్తున్నారు.
- ఈ ప్రాంతానికి చారిత్రక ప్రాముఖ్యత కూడా ఉంది. ఇక్కడ పురాతన మానవ నివాసాలు, సాంస్కృతిక ప్రదేశాలు ఉన్నాయి. నాగార్జునకొండ బౌద్ధ వారసత్వ (Buddhist heritage) ప్రాంతంతో కూడా దీనికి సంబంధం ఉంది.
- స్థానిక వర్గాల (Local communities) అవసరాలను తీరుస్తూనే వన్యప్రాణులను రక్షించాలనే ఉద్దేశంతో ప్రాజెక్ట్ టైగర్ (Project Tiger) కింద కోర్-బఫర్ వ్యూహంతో (Core-buffer strategy) దీనిని నిర్వహిస్తున్నారు.
- కృష్ణా బేసిన్‌లో కార్బన్ సింక్ (Carbon sink) గా, జీవవైవిధ్య భాండాగారంగా (Biodiversity reservoir), వాటర్‌షెడ్‌గా (Watershed) పనిచేస్తూ పర్యావరణ సమతుల్యతను (Ecological balance) కాపాడటంలో ఈ రిజర్వ్ కీలక పాత్ర పోషిస్తోంది.

అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ ముఖ్య లక్షణాలు

- భారతదేశంలోని అతిపెద్ద టైగర్ రిజర్వ్‌లలో ఒకటి.
- గొప్ప జీవవైవిధ్యం, దట్టమైన పొడి ఆకురాల్చే అడవులు.
- పులులు, చిరుతలు, ఎలుగుబంట్లు, జింకలు, అడవి కుక్కలు, అనేక రకాల పక్షులకు నివాసం.
- కృష్ణా నదీ పరీవాహక ప్రాంతంలో (River basin) ముఖ్యమైన వాటర్‌షెడ్ ప్రాంతం.
- అడవిలో నివసించే గిరిజన వర్గాలకు, ముఖ్యంగా చెంచులకు నివాసం.

సమస్య నేపథ్యం (Background of the Issue)

వన్యప్రాణులకు, ముఖ్యంగా పులులకు సురక్షితమైన ఆవాసాలను (Secure habitats) కల్పించాలనే లక్ష్యంతో టైగర్ రిజర్వ్‌లను నిర్వహిస్తారు. ఈ కారణంగానే, రిజర్వ్ కోర్ (Core) ప్రాంతం నుంచి మానవ నివాసాలను (Human settlements) వేరే చోటికి తరలించాలని అటవీ శాఖ (Forest department) తరచుగా ప్రయత్నిస్తుంది. మానవ కార్యకలాపాలను తగ్గిస్తే కింది ప్రయోజనాలు ఉంటాయన్నది అటవీ శాఖ ఉద్దేశం:

- ఆవాసాలకు (Habitat disturbance) ఆటంకం కలగదు.
- వేట (Poaching) ముప్పు తగ్గుతుంది.
- పులుల వేటకు అవసరమైన జంతువులు (Prey species) రక్షణ పొందుతాయి.
- పులుల సంతానోత్పత్తి (Breeding conditions) పరిస్థితులు మెరుగుపడతాయి.
- జీవవైవిధ్యం, పర్యావరణ సమతుల్యత (Ecological balance) దెబ్బతినవు.

అయితే, తాము తరతరాలుగా ఈ అడవుల్లో వన్యప్రాణులకు ఎలాంటి హాని చేయకుండానే జీవిస్తున్నామని చెంచులు చెబుతున్నారు. తమ స్వంత పూర్వీకుల భూముల్లోనే (Ancestral lands) తమను ఆక్రమణదారులుగా (Encroachers) చూడకూడదని వారు వాదిస్తున్నారు.

తమను తరలిస్తే కింది పరిణామాలు జరుగుతాయని వారు ఆందోళన చెందుతున్నారు:

- తమ జీవనోపాధి వ్యవస్థలు (Livelihood systems) నాశనం అవుతాయి.
- సంప్రదాయ సామాజిక బంధాలు (Community networks) తెగిపోతాయి.
- ఆర్థిక అభద్రత (Economic insecurity) ఏర్పడుతుంది.
- అడవితో ముడిపడి ఉన్న సాంస్కృతిక, ఆధ్యాత్మిక సంప్రదాయాల (Spiritual traditions) నుంచి తాము దూరమవుతాము.

సంరక్షణ లక్ష్యాలకు, గిరిజనుల హక్కులకు మధ్య సమతుల్యత సాధించడంలో విధానపరంగా (Policy challenge) ఉన్న సుదీర్ఘ సవాలును ఈ సమస్య ప్రతిబింబిస్తోంది.

అటవీ సంరక్షణ, గిరిజన హక్కులు (Forest Conservation and Tribal Rights)

పర్యావరణ పాలనలో (Environmental governance) ఇది ఒక అతి ముఖ్యమైన చర్చ. అటవీ సంరక్షణ పేరుతో మనుషులను అడవుల నుంచి బయటకు పంపాలా? లేక వన్యప్రాణులు, స్థానిక గిరిజనులు

కలిసుండే (Coexistence) వాతావరణాన్ని ప్రోత్సహించాలా?

Source: Indian Express

సంరక్షణ దృక్పథం (Conservation Perspective)

టైగర్ రిజర్వ్‌లకు బలమైన ఆవాస రక్షణ (Habitat protection) అవసరం ఎందుకంటే:

- పులులకు ఆటంకం లేని విశాలమైన ప్రాంతాలు (Undisturbed territories) అవసరం.
- మనుషుల జోక్యం వల్ల పులుల సంతానోత్పత్తి, కదలికలకు అంతరాయం కలగవచ్చు.
- జంతువుల వేట లాంటి చట్టవిరుద్ధ కార్యకలాపాలను అరికట్టాలి.
- ఆవాసాలు ముక్కలైతే (Habitat fragmentation) జీవవైవిధ్య పరిరక్షణ బలహీనపడుతుంది.

ప్రాజెక్ట్ టైగర్ కింద, కోర్ అటవీ ప్రాంతాల నుండి గ్రామాలను తరలించడానికి 'మానవ ప్రవేశం లేని ప్రదేశాలను' (Inviolate spaces) సృష్టించాలన్న వాదనను అటవీశాఖ తరచుగా ఉపయోగిస్తుంది.

గిరిజన హక్కుల దృక్పథం (Tribal Rights Perspective)

చెంచుల లాంటి వర్గాలకు:

- అడవి అంటే వారి ఇల్లు. అది కేవలం వనరుల ప్రదేశం కాదు.
- అడవులను సుస్థిరంగా ఎలా వాడుకోవాలో వారి సంప్రదాయ పరిజ్ఞానానికి (Traditional knowledge) తెలుసు.
- వారి అటవీ ఆధారిత జీవనం (Forest-based living) తరచుగా పర్యావరణ సమతుల్యతకు తోడ్పడుతుంది.
- గిరిజన గుర్తింపు ఆ నేలతో బలంగా ముడిపడి ఉంటుంది.

గిరిజనులను సంరక్షణకు అడ్డంకులుగా చూడకూడదని, వారిని సంరక్షణలో భాగస్వాములుగా (Partners in conservation) చూడాలని చాలా మంది నిపుణులు వాదిస్తున్నారు.

అందువల్ల ఈ సమస్య ఒక ముఖ్యమైన పాలనాపరమైన (Governance) ప్రశ్నను లేవనెత్తుతోంది. అటవీ రక్షణ అనేది గిరిజనులను బయటకు పంపడం ద్వారా జరగాలా? లేక వారి భాగస్వామ్యంతో జరగాలా?

అటవీ హక్కుల చట్టం, 2006 (Forest Rights Act, 2006)

షెడ్యూల్డ్ తెగలు మరియు ఇతర సాంప్రదాయ అటవీ నివాసుల (అటవీ హక్కుల గుర్తింపు) చట్టం, 2006. దీనినే అటవీ హక్కుల చట్టం (Forest Rights Act - FRA) అని పిలుస్తారు. అడవుల్లో నివసించే వర్గాలు చారిత్రకంగా ఎదుర్కొన్న అన్యాయాన్ని సరిదిద్దడానికే (Correct historical injustice) ప్రభుత్వం ఈ చట్టాన్ని తీసుకువచ్చింది.

గిరిజనులు అనేక దశాబ్దాలుగా అడవులలో నివసిస్తున్నారు. కానీ వారి సంప్రదాయ హక్కులకు చట్టబద్ధమైన గుర్తింపు (Legal recognition) ఉండేది కాదు. ఈ హక్కులను చట్టబద్ధంగా గుర్తించడానికే ఎఫ్ఆర్ఏ (FRA) ని ప్రవేశపెట్టారు.

ఈ చట్టంలోని ప్రధాన నిబంధనలు (Major Provisions)

ఈ చట్టం కింద వాటిని కల్పిస్తుంది:

- జీవనోపాధి కోసం వాడుకునే అటవీ భూమిపై వ్యక్తిగత హక్కులు (Individual rights).
- అటవీ వనరులపై సామూహిక హక్కులు (Community rights).
- చిన్న తరహా అటవీ ఉత్పత్తులను సేకరించుకునే హక్కు.
- పశువులను మేపుకునే హక్కు (Grazing rights).
- నీటి వనరులు, సాంప్రదాయ మార్గాలపై (Traditional access routes) హక్కులు.
- నివాస (Habitat), సాంస్కృతిక ఆచారాల హక్కులు.
- సాంప్రదాయ అటవీ వినియోగ పద్ధతులకు (Traditional forest use patterns) గుర్తింపు.

అటవీ వనరులను రక్షించడంలో (Protecting), నిర్వహించడంలో (Managing) అటవీ వర్గాల పాత్రను కూడా ఈ చట్టం గుర్తిస్తుంది.

టైగర్ రిజర్వ్‌లలో రక్షిత ప్రాంతాల నిర్వహణ (Protected Area Management)

- భారతదేశంలోని టైగర్ రిజర్వ్‌లను **ప్రాజెక్ట్ టైగర్ (1973)** కింద ఏర్పాటు చేశారు. వీటిని వన్యప్రాణి సంరక్షణ చట్టం (Wildlife Protection Act), 1972 నిబంధనల ప్రకారం పాలిస్తారు. దీనికి జాతీయ పులుల సంరక్షణ అథారిటీ (NTCA) విధానపరమైన పర్యవేక్షణ (Policy oversight) చేస్తుంది.
- ప్రతి రిజర్వ్‌ను కోర్ ఏరియా (Critical Tiger Habitat), బఫర్ ఏరియా (Buffer area) అనే రెండు భాగాలుగా విభజించి చట్టబద్ధంగా (Legally notified) నిర్వహిస్తారు. కఠినమైన సంరక్షణకు, మానవులు స్థిరంగా అడవులను ఉపయోగించుకోవడానికి మధ్య సమతుల్యత సాధించడమే దీని లక్ష్యం.
- పులుల సంతానోత్పత్తి, ఆవాస రక్షణకు ఎలాంటి అంతరాయం కలగకుండా కోర్ ఏరియాను రక్షిస్తారు (Inviolate). ఇక్కడ వాణిజ్య పరమైన వినియోగం (Commercial exploitation), పశువుల మేత, నివాసాల విస్తరణ లాంటి కార్యకలాపాలను అత్యంత కఠినంగా నిషేధిస్తారు.
- బఫర్ ఏరియా అనేది ఒక పరివర్తన ప్రాంతంగా (Transition zone) పనిచేస్తుంది. ఇక్కడ నియంత్రిత మానవ కార్యకలాపాలకు (Regulated human activities) అనుమతి ఉంటుంది. వనరుల సుస్థిర వినియోగం, పర్యావరణ-అభివృద్ధి కార్యక్రమాలు (Eco-development programmes), స్థానిక వర్గాలకు జీవనోపాధి మద్దతు ఇందులో ఉంటాయి.
- ఆవాసాల మెరుగుదల (Habitat improvement), నీటి సంరక్షణ చర్యలు, వేట నిరోధక కార్యకలాపాలు (Anti-poaching operations), ఆధునిక సాంకేతిక పరిజ్ఞానంతో వన్యప్రాణుల పర్యవేక్షణ, పులుల ఆహారానికి రక్షణ కల్పించడం లాంటివి రిజర్వ్ నిర్వహణ పద్ధతుల్లో (Management practices) ఉంటాయి.
- రిజర్వ్‌ల మధ్య పర్యావరణ అనుసంధానాన్ని (Ecological connectivity) నిర్ధారించడానికి శాస్త్రీయ నిర్వహణను ప్రోత్సహిస్తున్నారు. ఇందులో భాగంగా క్రమం తప్పకుండా పులుల సంఖ్య అంచనా (Tiger estimation), జీవవైవిధ్య అంచనాలు (Biodiversity assessments), ల్యాండ్‌స్కేప్-స్థాయి ప్రణాళికలు (Landscape-level planning) అమలు చేస్తారు.
- అటవీ హక్కుల చట్టం, 2006 (FRA) కింద అడవిలో నివసించే వర్గాల హక్కులను ప్రభుత్వం గుర్తించింది. వారిని ఆ ప్రదేశం నుంచి వేరే చోటికి పంపాలంటే, ముందుగా వారి హక్కులను గుర్తించాలి. దానికి గ్రామసభ (Gram Sabha) సమ్మతి (Consent) కచ్చితంగా ఉండాలి.

బఫర్ జోన్ (Buffer Zone)

ఇది కోర్ జోన్ చుట్టూ ఉండి, ఒక పరివర్తన ప్రాంతంగా (Transition area) పనిచేస్తుంది.

దీని లక్షణాలు:

- పరిమితమైన, నియంత్రిత మానవ వినియోగం (Regulated human use).
- స్థానిక జీవనోపాధికి (Local livelihoods) మద్దతు.
- కోర్ జోన్‌పై ఒత్తిడిని తగ్గించడం.
- ప్రజలు, వన్యప్రాణులు సహజీవనం (Coexistence) చేయడానికి అవకాశం.

గిరిజనులను పూర్తిగా అడవి నుంచి వెళ్లగొట్టకుండా, ఒక సమతుల్యత (Balance) తీసుకురావడమే ఈ విధానం ఉద్దేశం.

వన్యప్రాణి సంరక్షణ చట్టం, 1972 (Wildlife Protection Act, 1972)

- భారతదేశంలో వన్యప్రాణుల సంరక్షణకు (Wildlife conservation) ఇది ప్రధాన చట్టబద్ధమైన చట్రాన్ని (Primary legal framework) అందిస్తుంది. అడవి జంతువులు, పక్షులు, మొక్కలను రక్షించాలన్న లక్ష్యంతో ఇది దేశమంతటా అమలవుతోంది.
- ఈ చట్టం వన్యప్రాణులను ఆరు షెడ్యూల్స్‌గా (Schedules I–VI) వర్గీకరిస్తుంది. షెడ్యూల్ I, షెడ్యూల్ II లోని పార్ట్ II కింద ఉన్న జాతులకు అత్యున్నత స్థాయి రక్షణ (Highest

level of protection) ఉంటుంది. వీటిని చంపితే కఠినమైన శిక్షలు (Strictest penalties) విధిస్తారు.

- జాతీయ పార్కులు (National Parks), వన్యప్రాణి అభయారణ్యాలు (Wildlife Sanctuaries), సంరక్షణ రిజర్వ్‌లు (Conservation Reserves), కమ్యూనిటీ రిజర్వ్‌ల (Community Reserves) లాంటి రక్షిత ప్రాంతాలను (Protected areas) ప్రకటించే అధికారాన్ని ఈ చట్టం ప్రభుత్వానికి ఇస్తుంది.
- ఈ చట్టం మొదట నియంత్రిత వేటకు (Regulated hunting) అనుమతించింది. కానీ 1991లో దాన్ని సవరించారు. దాంతో అడవి జంతువుల వేటపై దాదాపుగా పూర్తి నిషేధం (Near-complete ban) అమల్లోకి వచ్చింది.
- విధానాలు, సలహాలు ఇవ్వడం (Policy and advisory functions) కోసం ఈ చట్టం జాతీయ వన్యప్రాణి బోర్డు (NBWL), రాష్ట్ర వన్యప్రాణి బోర్డుల ఏర్పాటుకు అవకాశం ఇస్తుంది.
- ఈ చట్టం వన్యప్రాణులు, వాటి ఉత్పత్తుల వ్యాపారాన్ని (Trade) నిషేధిస్తుంది. 'సైట్స్' (CITES) లాంటి అంతర్జాతీయ కట్టుబాట్లకు (International commitments) అనుగుణంగా భారతదేశాన్ని ఇది నిలబెడుతుంది.

ఈ సమస్య ప్రభావాలు (Implications of the Issue)

ఈ సమస్య చాలా ముఖ్యమైనది, ఎందుకంటే ఇది కింది వాటిని ఎత్తిచూపుతుంది:

- పర్యావరణ సంరక్షణకు (Environmental conservation), జీవనోపాధి భద్రతకు (Livelihood security) మధ్య ఉన్న ఘర్షణ.
- అటవీ హక్కుల చట్టాన్ని సరిగ్గా అమలు చేయాల్సిన అవసరం.
- సంరక్షణ నిర్ణయాలలో (Conservation decisions) గిరిజనుల భాగస్వామ్యం (Tribal participation) ఎంత ముఖ్యమో ఇది చెబుతుంది.
- ఇష్టపూర్వక తరలింపు వర్సెస్ బలవంతపు తరలింపు (Voluntary versus forced relocation) గురించిన చర్చ.
- అందరినీ కలుపుకుపోయే పర్యావరణ పాలన (Inclusive environmental governance) ముందున్న పెద్ద సవాలు.

స్థానిక వర్గాల (Local communities) నమ్మకాన్ని కోల్పోతే ఏ సంరక్షణ (Conservation) విజయం సాధించదని ఇది విధాన నిర్ణేతలకు (Policymakers) గుర్తు చేస్తోంది.

సవాళ్లు (Challenges)

ఆచరణాత్మకంగా, చట్టపరంగా పలు సవాళ్లు ఉన్నాయి:

- జీవవైవిధ్య పరిరక్షణకు, జీవనోపాధి హక్కులకు మధ్య సమతుల్యత తీసుకురావడం.
- అటవీ హక్కుల క్లెయిమ్‌లను (Forest rights claims) గుర్తించడంలో జరుగుతున్న జాప్యం.
- అటవీ శాఖ యంత్రాంగానికి (Forest department administration), ఎఫ్ఆర్ఏ (FRA) నిబంధనలకు మధ్య ఉన్న ఘర్షణ.
- పునరావాస (Rehabilitation) హామీలపై గిరిజనులకు నమ్మకం లేకపోవడం.
- నిర్ణయాలు తీసుకునే ప్రక్రియలో గిరిజన వర్గాల భాగస్వామ్యం బలహీనంగా ఉండటం.
- గిరిజనులు, వన్యప్రాణులు కలిసి ఉండే సహజీవన నమూనాల (Coexistence models) కంటే అటవీశాఖ వారిని బయటకు పంపడానికే (Relocation) ఎక్కువ ఆసక్తి చూపడం.

ఈ సమస్యల వల్లే క్షేత్రస్థాయిలో ఈ చట్టం అమలు (Implementation) కష్టమవుతోంది.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

సమతుల్యమైన, హక్కుల ఆధారిత (Rights-based) విధానం అవసరం. కింది చర్యలు చాలా ముఖ్యం:

- అటవీ హక్కుల చట్టాన్ని (Forest Rights Act) పూర్తిగా, సరిగ్గా అమలు చేయాలి.
- గ్రామసభ సమ్మతి (Gram Sabha consent) లేకుండా బలవంతంగా ఎవరినీ (No forced relocation) తరలించకూడదు.

- సాధ్యమైన చోటల్లా సహజీవన ఆధారిత సంరక్షణ నమూనాలను (Coexistence-based conservation models) ప్రోత్సహించాలి.
- అటవీ పాలనలో (Forest governance) గిరిజన వర్గాలను భాగస్వాములుగా (Partners) చేర్చాలి.
- అటవీ వర్గాల (Forest communities) జీవనోపాధికి (Livelihood support) అండగా నిలవాలి. వారికి మెరుగైన ఆరోగ్య సంరక్షణ (Healthcare access) కల్పించాలి.
- అధికారులు, గిరిజన ప్రతినిధుల మధ్య పారదర్శకమైన చర్చలు (Transparent dialogue) జరిగేలా చూడాలి.
- ఒకవేళ తరలింపు నిజంగా అవసరమైతే, దీర్ఘకాలిక పునరావాస ప్రణాళిక (Long-term rehabilitation planning) ద్వారా వారి నమ్మకాన్ని (Build trust) చూరగొనాలి.

సంరక్షణ అనేది ఎప్పుడూ న్యాయం (Justice) ప్రాతిపదికన జరగాలి కానీ, కేవలం వారిని బయటకు గెంటేయడం (Displacement) మాత్రమే లక్ష్యం కాకూడదు.

ముగింపు (Conclusion)

అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్‌లోని చెంచుల సమస్య.. భారతదేశ పాలనారంగం (Governance) ఎదుర్కొంటున్న అతి పెద్ద సవాళ్లలో ఒకదాన్ని ప్రతిబింబిస్తోంది. చారిత్రకంగా అడవుల్లోనే నివసిస్తున్న ప్రజలను అక్కడినుంచి పంపకుండా అడవులను ఎలా కాపాడుకోవాలనేదే ఆ సవాలు.

అటవీ సంరక్షణ (Forest conservation), గిరిజన హక్కులను (Tribal rights) మనం పరస్పర విరుద్ధమైన (Opposing goals) లక్ష్యాలుగా చూడకూడదు. స్థానిక గిరిజనులను (Indigenous communities) భాగస్వాములుగా (Stakeholders), జీవవైవిధ్య రక్షకులుగా (Protectors of biodiversity) గుర్తిస్తే సుస్థిరమైన సంరక్షణ (Sustainable conservation) మరింత బలోపేతం అవుతుంది.

వన్యప్రాణులను రక్షించడంతో పాటు గిరిజన వర్గాల గౌరవం, జీవనోపాధి, రాజ్యాంగపరమైన హక్కులను కూడా మనం కాపాడాలి. ఇవన్నీ ఒకే దారిలో నడవాలి.

తెలంగాణ ఎమ్మెల్సీ (MLC) నామినేషన్లు, గవర్నర్ కోటాపై రాజ్యాంగపరమైన చర్చ

మూలం: ది హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: జీఎస్ పేపర్ II (GS Paper II) – పాలిటీ | రాష్ట్ర శాసనసభ | గవర్నర్ | రాజ్యాంగబద్ధ పాలన | సమాఖ్య వ్యవస్థ (Federalism)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- శాసనమండలి (Legislative Council), విధాన పరిషత్, ఆర్టికల్ 171, ఆర్టికల్ 163, ఆర్టికల్ 164(4), గవర్నర్ కోటా, ఎమ్మెల్సీ నామినేషన్, మంత్రులకు ఆరు నెలల నిబంధన, ద్విసభల శాసనవ్యవస్థ (Bicameral Legislature), గవర్నర్ అధికారాలు.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- గవర్నర్-రాష్ట్ర సంబంధాలు, రాజ్యాంగ నైతికత (Constitutional Morality), సలహా, సహాయం (Aid and Advice), శాసనమండలి సంస్కరణలు, బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వం, సమాఖ్య ఉద్రిక్తతలు (Federal Tensions), రాష్ట్ర స్థాయిలో ద్విసభా విధానం (Bicameralism at State Level), రాజ్యాంగపరమైన జవాబుదారీతనం (Constitutional Accountability).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

- తెలంగాణ ముఖ్యమంత్రి రేవంత్ రెడ్డి ఇటీవల గవర్నర్ శివ్ ప్రతాప్ శుక్లాను కలిశారు. పెండింగ్‌లో ఉన్న ఎమ్మెల్సీ (MLC) నామినేషన్లకు త్వరగా ఆమోదం తెలపాలని ఆయన కోరారు. గవర్నర్ కోటా కింద ప్రొఫెసర్ ఎం. కోదండరామ్, మహ్మద్ అజారుద్దీన్‌లను తెలంగాణ శాసనమండలికి

(Legislative Council) నామినేట్ చేయాలని రాష్ట్ర ప్రభుత్వం సిఫార్సు చేసింది.

- మహ్మద్ అజారుద్దీన్ ప్రస్తుతం రాష్ట్ర మంత్రివర్గంలో ఉన్నారు. అయితే ఆయన శాసనసభ (Legislative Assembly) లో కానీ, శాసనమండలిలో కానీ సభ్యుడు కాదు. ఆర్టికల్ 164(4) ప్రకారం మంత్రిగా ఆయనకున్న ఆరు నెలల గడువు త్వరలో ముగియనుంది. అందుకే ఈ సమస్య రాజ్యాంగపరంగా (Constitutionally) ఎంతో ప్రాముఖ్యత సంతరించుకుంది.
- గవర్నర్ నిర్ణయంలో జరుగుతున్న జాప్యం.. రాజ్యాంగపరంగా ముఖ్యమైన ప్రశ్నలను లేవనెత్తింది. గవర్నర్ అధికారాలు, క్యాబినెట్ సలహాను (Cabinet advice) గవర్నర్ కచ్చితంగా పాటించాలా వద్దా అనే అంశాలు, అలాగే రాష్ట్ర స్థాయిలో ద్విసభా విధానం (Bicameralism) ఎలా పనిచేస్తోంది అనే ప్రశ్నలు మళ్లీ చర్చలోకి వచ్చాయి.

సమస్య నేపథ్యం (Background of the Issue)

- గవర్నర్ కోటా కింద శాసనమండలికి ప్రొఫెసర్ కోదండరామ్, మహ్మద్ అజారుద్దీన్‌లను నామినేట్ చేస్తూ రాష్ట్ర మంత్రివర్గం గతంలోనే ఆమోదం తెలిపింది.
- అయితే, మునుపటి గవర్నర్ జిష్ణు దేవ్ వర్మ హయాం నుంచి ఈ పేర్లు రాజ్‌భవన్‌లోనే పెండింగ్‌లో ఉన్నాయి. కొత్త గవర్నర్ నియామకం తర్వాత కూడా ఈ సమస్య ఇంకా పరిష్కారం కాలేదు.
- శాసనసభలో సభ్యుడు కాని వ్యక్తి ఎవరైనా మంత్రిగా బాధ్యతలు చేపడితే, అతను ఆరు నెలల కంటే ఎక్కువ కాలం ఆ పదవిలో కొనసాగలేడు. ఆరు నెలల్లోపు అతను తప్పనిసరిగా ఎమ్మెల్యే (MLA) లేదా ఎమ్మెల్సీ కావాలి. అజారుద్దీన్ గడువు ముగుస్తుండటంతో నామినేషన్లకు వెంటనే ఆమోదం తెలపాలని ప్రభుత్వం కోరుతోంది. అందుకే ఈ అంశానికి అత్యవసర (Urgency) పరిస్థితి ఏర్పడింది.
- ప్రజలు ఎన్నుకున్న రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలు ఇచ్చే సలహాలపై గవర్నర్లు నిర్ణయాలు తీసుకోకుండా ఎందుకు జాప్యం (Delays) చేస్తున్నారు? అనే సుదీర్ఘ చర్చను ఈ సమస్య మళ్లీ తెరపైకి తెచ్చింది.

శాసనమండలి: రాజ్యాంగపరమైన స్థానం (Constitutional Position)

- శాసనమండలిని విధాన పరిషత్ (Vidhan Parishad) అని కూడా అంటారు. ఇది రాష్ట్ర శాసనసభలో ఎగువ సభ (Upper House).
- శాసనసభ (Assembly) లాగా ప్రతి రాష్ట్రంలో శాసనమండలి ఉండాలన్న నిబంధన లేదు. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 169 ప్రకారం శాసనమండలిని ఏర్పాటు చేయడం లేదా రద్దు చేయడం అనేది ఆయా రాష్ట్రాల నిర్ణయంపై ఆధారపడి ఉంటుంది.
- శాసనమండలి ఒక శాశ్వత సభ (Permanent house). దీనిని రద్దు చేయడానికి (Dissolved) కుదరదు. దీనిలో ప్రతి రెండేళ్లకు ఒకసారి మూడింట ఒక వంతు (One-third) సభ్యులు పదవీ విరమణ (Retire) చేస్తారు.
- శాసన ప్రక్రియలో మరింత లోతైన పరిశీలన (Legislative scrutiny) చేయడం ఈ సభ ఉద్దేశం. ఇది మేధావులు, వృత్తిపరమైన నిపుణులకు చట్టసభలలో ప్రాతినిధ్యం కల్పిస్తుంది. ఒక రకంగా ఇది బిల్లులను సమీక్షించే (Revising chamber) సభగా పనిచేస్తుంది.
- ప్రస్తుతం తెలంగాణ, ఆంధ్రప్రదేశ్, కర్ణాటక, మహారాష్ట్ర, బీహార్, ఉత్తరప్రదేశ్ రాష్ట్రాల్లో శాసనమండళ్లు ఉన్నాయి.

శాసనమండలి నిర్మాణం (Composition of Legislative Council)

- రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 171 శాసనమండలి నిర్మాణం గురించి వివరిస్తుంది.
- శాసనమండలి మొత్తం సభ్యుల సంఖ్య ఆ రాష్ట్ర శాసనసభ సభ్యుల సంఖ్యలో మూడింట ఒక వంతుకు మించకూడదు. అలాగే 40 మంది సభ్యుల కంటే తక్కువగా ఉండకూడదు.
- చట్టసభలలో వైవిధ్యాన్ని (Diversity) నిర్ధారించడానికి రాజ్యాంగం ఒక మిశ్రమ ప్రాతినిధ్య పద్ధతిని (Mixed method of representation) అందించింది.
- మూడింట ఒక వంతు మంది సభ్యులను మునిసిపాలిటీలు,

జిల్లా బోర్డుల (District boards) లాంటి స్థానిక సంస్థలు ఎన్నుకుంటాయి.

- పన్నెండవ వంతు (One-twelfth) మందిని గ్రాడ్యుయేట్లు (Graduates) ఎన్నుకుంటారు.
- మరో పన్నెండవ వంతు మందిని ఉపాధ్యాయులు (Teachers) ఎన్నుకుంటారు.
- మూడింట ఒక వంతు మందిని శాసనసభ (Legislative Assembly) సభ్యులు ఎన్నుకుంటారు.
- మిగిలిన ఆరవ వంతు (One-sixth) మందిని గవర్నర్ నామినేట్ చేస్తారు.
- ప్రస్తుత తెలంగాణ సమస్యకు ఈ ఆరవ వంతు గవర్నర్ కోటాయే (Governor's quota) రాజ్యాంగ ఆధారం.

ఆర్టికల్ 171 కింద గవర్నర్ నామినేషన్ అధికారం

- శాసనమండలి సభ్యులలో ఆరవ వంతు మందిని నామినేట్ చేసే అధికారాన్ని ఆర్టికల్ 171(5) గవర్నర్‌కు ఇస్తుంది.
- ఇలా నామినేట్ అయిన వ్యక్తులకు సాహిత్యం, సైన్స్, కళలు, సహకార ఉద్యమం (Cooperative movement) లేదా సామాజిక సేవలో (Social service) ప్రత్యేక జ్ఞానం లేదా ఆచరణాత్మక అనుభవం (Practical experience) ఉండాలి.
- సాధారణ ఎన్నికల (Electoral politics) ద్వారా రాలేని నిపుణులను, వారి సేవలను చట్టాలు చేసే ప్రక్రియలో (Legislative process) భాగం చేయడమే ఈ నిబంధన వెనక ఉన్న ప్రధాన రాజ్యాంగ లక్ష్యం.
- అయితే, వాస్తవానికి ఈ నిబంధనను తరచుగా రాజకీయ అవసరాలకు (Political accommodation) వాడుకుంటున్నారు. నిజమైన నిపుణులకు ప్రాతినిధ్యం కల్పించకపోవడం వల్ల ఇలాంటి వివాదాలు పదే పదే వస్తున్నాయి.
- ప్రొఫెసర్ కోదండరామ్, మహ్మద్ అజారుద్దీన్ నామినేషన్లను కూడా ఈ రాజ్యాంగ నిబంధన కిందనే గవర్నర్ పరిశీలిస్తున్నారు.

ఆర్టికల్ 164(4) కింద మంత్రులకు ఆరు నెలల నిబంధన

- రాష్ట్ర శాసనసభలో (State Legislature) సభ్యుడు కాని వ్యక్తిని కూడా మంత్రిగా నియమించవచ్చని ఆర్టికల్ 164(4) చెబుతోంది.
- అయితే ఆ వ్యక్తి మంత్రిగా ప్రమాణం చేసిన ఆరు నెలల్లోగా (Within six months) శాసనసభ లేదా శాసనమండలిలో సభ్యుడు కావాలి.
- ఈ గడువు ముగిసేలోగా ఆ వ్యక్తి సభ్యత్వం పొందకపోతే, అతను ఆటోమేటిక్‌గా మంత్రి పదవిని కోల్పోతాడు.
- ఈ నిబంధన ద్వారా మంత్రిమండలి (Executive) చట్టసభలకు జవాబుదారీగా (Accountability) ఉంటుంది. ఎన్నికకాని వ్యక్తులు అనంతకాలం పాటు మంత్రి పదవిలో కొనసాగకుండా ఈ నిబంధన అడ్డుకుంటుంది.
- ప్రస్తుత కేసులో, మహ్మద్ అజారుద్దీన్ మంత్రి పదవికి ఉన్న ఆరు నెలల రాజ్యాంగ గడువు త్వరలో ముగియనుంది. కాబట్టి నామినేషన్ ప్రక్రియ అత్యవసరంగా మారింది.

గవర్నర్ పాత్ర, రాజ్యాంగపరమైన చర్చ (Governor's Role and Constitutional Debate)

- ఎమ్మెల్సీలను నామినేట్ చేసే అధికారాన్ని ఆర్టికల్ 171 లాంఛనంగా గవర్నర్‌కు ఇచ్చినప్పటికీ, దానిని ఆర్టికల్ 163 తో కలిపి చదవాలి. మంత్రి మండలి సహాయ, సలహాల (Aid and advice) మేరకే గవర్నర్ సాధారణంగా తన విధులను నిర్వర్తించాలని ఆర్టికల్ 163 చెబుతోంది.
- దీనివల్ల ఒక ముఖ్యమైన రాజ్యాంగపరమైన ప్రశ్న తలెత్తుతోంది. ప్రజలు ఎన్నుకున్న ప్రభుత్వం చేసే సిఫార్సులను (Nominations) గవర్నర్ స్వతంత్రంగా (Independently) తిరస్కరించవచ్చా లేదా నిర్ణయాన్ని ఆలస్యం చేయవచ్చా?
- గవర్నర్ విచక్షణాధికారాలు (Discretionary powers) పరిమితమేనని న్యాయస్థానాలు తరచుగా స్పష్టం చేశాయి. అసాధారణ రాజ్యాంగ పరిస్థితులు (Exceptional constitutional situations) ఉంటే తప్ప, గవర్నర్ సాధారణంగా క్యాబినెట్ సలహా (Cabinet advice) ప్రకారమే నడుచుకోవాలి.
- అయితే, నిర్ణయాలు తీసుకోవడానికి రాజ్యాంగంలో నిర్దిష్టమైన కాలపరిమితి (Time limit) లేదు. అందుకే

భారతదేశవ్యాప్తంగా గవర్నర్లు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల మధ్య పదేపదే వివాదాలు వస్తున్నాయి.

రాష్ట్ర స్థాయిలో ద్విసభా విధానం (Bicameralism at the State Level)

- శాసనమండలి అనేది రాష్ట్ర శాసనసభలలో ద్విసభా విధానాన్ని (Bicameralism) ప్రతిబింబిస్తుంది.
- ప్రజలు నేరుగా ఎన్నుకునే శాసనసభకు (Assembly) వ్యతిరేకంగా (Challenge) పనిచేయడం దీని ఉద్దేశం కాదు. బిల్లులను సమీక్షించడం ద్వారా, విస్తృతంగా చర్చించడం ద్వారా, నిపుణుల సలహాల ద్వారా మెరుగైన చట్టాలను (Legislative quality) తయారు చేయడమే దీని లక్ష్యం.
- చట్టాలకు తుది ఆమోదం తెలిపే ముందు వాటిని మరింత జాగ్రత్తగా పరిశీలించడానికి ఇది ఒక రివిజన్ ఛాంబర్‌గా (Chamber of revision) పనిచేస్తుంది.
- ప్రత్యక్ష ఎన్నికల్లో పాల్గొనలేని ఉపాధ్యాయులు, గ్రాడ్యుయేట్లు, నిపుణులకు ఇది చట్టసభల్లో ప్రాతినిధ్యం (Representation) కల్పిస్తుంది.
- అయితే శాసనమండళ్ల వల్ల ప్రజాస్వామ్యపరంగా (Democratic value) నిజమైన ప్రయోజనం ఏమీ లేదని కొందరు విమర్శిస్తున్నారు. ఇవి తరచుగా రాజకీయ నిరుద్యోగులకు (Political rehabilitation) ఆశ్రయం కల్పించే కేంద్రాలుగా మారుతున్నాయని, దీనివల్ల అనవసరమైన ఖర్చులు (Unnecessary expenditure) పెరుగుతున్నాయని వారు వాదిస్తున్నారు.

సమాఖ్య ఉద్రిక్తతలు, రాజకీయ ప్రభావాలు (Federal Tensions and Political Implications)

- తెలంగాణ ఎమ్మెల్సీ నామినేషన్ల అంశం.. గవర్నర్లు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల మధ్య పెరుగుతున్న ఉద్రిక్తతలకు (Tensions) ఒక నిదర్శనం.
- గవర్నర్లను కేంద్ర ప్రభుత్వం నియమిస్తుంది (Union Government). అందువల్ల బిల్లులు, నామినేషన్లు, నియామకాల విషయంలో గవర్నర్లు చేసే జాప్యం తరచుగా సమాఖ్య వ్యవస్థ సమతుల్యతను (Federal balance) దెబ్బతీసేదిగా మారుతోంది.
- సహకార సమాఖ్య విధానం (Cooperative federalism), రాజ్యాంగ నైతికత (Constitutional morality), కార్యనిర్వాహక చర్యలకు (Executive action) ఉన్న చట్టబద్ధతపై ఇవి ముఖ్యమైన ప్రశ్నలను లేవనెత్తుతున్నాయి.
- రాజ్యాంగపరమైన పదవులను రాజకీయ ప్రయోజనాల కోసం (Political delays) వాడుకున్నప్పుడు, పాలనా యంత్రాంగం దెబ్బతింటుంది. సంస్థలపై ప్రజలకు నమ్మకం (Public trust) సన్నగిల్లుతుంది.
- కాబట్టి ఈ సమస్య కేవలం నామినేషన్లకు సంబంధించిన వివాదం మాత్రమే కాదు. ఇది నేరుగా భారతదేశ సమాఖ్య వ్యవస్థ (Indian federalism) పనితీరుకు సంబంధించిన విషయం.

తెలంగాణలో గత ఉదాహరణ (Previous Telangana Example)

- తెలంగాణలో ఇలాంటి వివాదం జరగడం ఇదే మొదటిసారి కాదు.
- గత బీఆర్ఎస్ (BRS) ప్రభుత్వ హయాంలో కూడా ఇలాగే జరిగింది. అప్పుడు రాష్ట్ర ప్రభుత్వం దాసోజు శ్రవణ్, కుర్ర సత్యనారాయణ పేర్లను గవర్నర్ కోటా కింద ఎమ్మెల్సీలుగా సిఫార్సు చేసింది. కానీ అప్పటి గవర్నర్ తమిళిసై సౌందరరాజన్ వారి నామినేషన్లను తిరస్కరించారు.
- ఆ సంఘటన వల్ల గవర్నర్ విచక్షణాధికారాల పరిమితులపై (Limits of gubernatorial discretion) అప్పట్లో పెద్ద ఎత్తున రాజకీయ, న్యాయపరమైన చర్చ (Political and legal debate) జరిగింది.
- ప్రస్తుత వివాదం కూడా ఆ రాజ్యాంగ ఉద్రిక్తతకు కొనసాగింపే. అంటే ఈ సమస్య అప్పుడప్పుడూ వచ్చేది కాదు, ఇది వ్యవస్థాగతంగా (Structural) వస్తున్న లోపం అని స్పష్టమవుతోంది.

ప్రస్తుత సమస్య ప్రాముఖ్యత (Significance of the Present Issue)

- ఈ వివాదం చాలా ముఖ్యమైనది ఎందుకంటే, ఇది నేరుగా

చట్టసభల జవాబుదారీతనం (Legislative accountability), మంత్రివర్గ చట్టబద్ధత (Ministerial legitimacy), గవర్నర్ రాజ్యాంగ పాత్రతో (Constitutional role) ముడిపడి ఉంది.

- ఒక వ్యక్తి మంత్రిగా కొనసాగాలంటే నిర్ణీత సమయంలోగా (Time-bound) చట్టసభ సభ్యుడిగా ఎన్నికవ్వాలి. ఇలాంటి కీలక సమయంలో బాధ్యతాయుతమైన ప్రభుత్వం (Responsible government) ఏ మేరకు సమర్థవంతంగా పనిచేస్తుందో ఈ సమస్య పరీక్షిస్తోంది.
- అంతేకాకుండా, గవర్నర్ ఒక సహేతుకమైన సమయంలోగా (Reasonable time) కచ్చితంగా నిర్ణయం తీసుకోవాలనే విషయంలో రాజ్యాంగపరమైన స్పష్టత (Constitutional clarity) అవసరమని ఈ వివాదం తెలియజేస్తోంది.
- తెలంగాణకు సంబంధించి చూస్తే, ఈ అంశం పాలనా కొనసాగింపుపై (Governance continuity) ప్రభావం చూపుతుంది. అలాగే కేంద్ర-రాష్ట్రాల మధ్య ఉన్న సంస్థాగత సంబంధాల (Centre–State relations) చుట్టూ జరుగుతున్న చర్చను కూడా ఇది ప్రభావితం చేస్తుంది.

సవాళ్లు (Challenges)

- నామినేషన్లపై గవర్నర్ ఎంత వ్యవధిలో నిర్ణయం తీసుకోవాలన్న దానిపై రాజ్యాంగంలో (Constitution) స్పష్టమైన గడువు (Timeline) లేదు.
- దీనివల్ల నిర్ణయాల్లో జాప్యం జరిగి, అవి రాజకీయంగా అత్యంత సున్నితమైన (Politically sensitive) వివాదాలుగా మారుతున్నాయి. పరిపాలనకు ఆటంకం (Administratively disruptive) కలిగిస్తున్నాయి.
- చట్టసభల్లో నిపుణుల సేవలు ఉపయోగించుకోవాలన్న రాజ్యాంగ అసలు లక్ష్యం (Constitutional purpose) రాజకీయ కారణాలతో నీరుగారిపోతోంది (Diluted).
- రాజ్‌భవన్‌కు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాలకు మధ్య ఇలా పదే పదే వివాదాలు వస్తుంటే.. రాజ్యాంగ సంస్థలపై (Constitutional institutions) ప్రజలకు నమ్మకం సన్నగిల్లుతుంది.
- అసలు శాసనమండళ్లు నిజంగా ప్రజాస్వామ్య ప్రయోజనాలకు అనుగుణంగా (Democratic purpose) సమర్థవంతంగా పనిచేస్తున్నాయా లేదా అన్నదానిపై కూడా నిరంతర చర్చ (Debate) జరుగుతోంది.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- క్యాబినెట్ సలహా ఇచ్చిన తర్వాత గవర్నర్లు నిర్ణీత వ్యవధిలోగా (Time-bound decisions) కచ్చితంగా నిర్ణయం తీసుకునేలా స్పష్టమైన రాజ్యాంగ విధానాలు (Constitutional conventions) లేదా న్యాయపరమైన మార్గదర్శకాలు (Judicial guidelines) అవసరం.
- నామినేషన్ల ప్రక్రియ అనేది రాజకీయ పునరావాసానికి (Political accommodation) కాకుండా నిజమైన నైపుణ్యం (Genuine expertise), ప్రజా సేవకే (Public service) పరిమితం కావాలి.
- నామినేషన్ల ప్రక్రియలో పారదర్శకత (Transparency) పెరిగితేనే శాసనమండలి చట్టబద్ధత బలోపేతం అవుతుంది.
- ఆరోగ్యకరమైన సమాఖ్య వ్యవస్థలో (Healthy federal functioning) గవర్నర్లు, రాష్ట్ర ప్రభుత్వాల మధ్య దీర్ఘకాలిక సంస్థాగత ఘర్షణలు (Confrontation) ఉండకూడదు. పరస్పర రాజ్యాంగ గౌరవం (Mutual constitutional respect) ఉండాలి.
- ప్రజాస్వామ్యపరంగా జవాబుదారీతనాన్ని (Democratic accountability) కాపాడాలంటే రాజ్యాంగ నైతికతను (Constitutional morality) బలోపేతం చేయాలి.

ముగింపు (Conclusion)

తెలంగాణ ఎమ్మెల్సీ నామినేషన్ల (Telangana MLC nomination) అంశం కేవలం పరిపాలనాపరమైన జాప్యం (Administrative delay) మాత్రమే కాదు. రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 163, 164, 171 కి సంబంధించిన ఒక ముఖ్యమైన రాజ్యాంగపరమైన చర్చ (Constitutional debate).

గవర్నర్‌కు, ప్రజలు ఎన్నుకున్న ప్రభుత్వానికి మధ్య ఉన్న సంబంధం (Relationship), శాసనసభ పట్ల మంత్రులకు ఉన్న జవాబుదారీతనం (Accountability), శాసనమండలి ఏర్పాటు వెనకున్న అసలు లక్ష్యాన్ని ఈ సమస్య ఎత్తిచూపుతోంది.

ఇలాంటి సమస్యలను ఎలా పరిష్కరిస్తున్నామనే దానిపైనే రాజకీయ పరిణామాలు మాత్రమే కాదు.. భారతదేశ రాజ్యాంగ ప్రజాస్వామ్యం (Constitutional democracy), సమాఖ్య నిర్మాణం (Federal structure) ఎంత బలంగా ఉన్నాయన్నది ఆధారపడి ఉంటుంది.

తెలంగాణలో కుతుబ్ షాహీల వారసత్వం (Legacy): కట్టడాలు, వాస్తుశిల్పానికి (Architecture) మించి...

మూలం: ది హిందూ

ప్రాముఖ్యత: టీఎస్‌పీఎస్సీ (TSPSC) – చరిత్ర | సంస్కృతి | వారసత్వం (Heritage) | మధ్యయుగ దక్కన్ (Medieval Deccan) | వాస్తుశిల్పం | తెలంగాణ చరిత్ర

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- కుతుబ్ షాహీ వంశం (Qutb Shahi Dynasty), చార్మినార్, గోల్కొండ కోట, మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా, సుల్తాన్ కులీ కుతుబ్ షా, మీర్ మోమిన్ ఆస్త్రాబాది, బహమనీ సుల్తానేట్, దక్కనీ సంస్కృతి (Deccani Culture), హైదరాబాద్ స్థాపన, పర్షియన్ ప్రభావం (Persian Influence).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- దక్కన్ సమ్మిళిత సంస్కృతి (Deccan Syncretic Culture), ఇండో-పర్షియన్ వాస్తుశిల్పం (Indo-Persian Architecture), మధ్యయుగ భారతదేశంలో పట్టణ ప్రణాళిక (Urban Planning), దక్కన్‌లో సాంస్కృతిక సమ్మేళనం (Cultural Integration), కుతుబ్ షాహీల వారసత్వం, వారసత్వ సంరక్షణ (Heritage Conservation), తెలంగాణ చారిత్రక గుర్తింపు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

- ప్రపంచ వారసత్వ దినోత్సవం (World Heritage Day) సందర్భంగా చరిత్రకారిణి సల్మా ఏ. ఫారూఖీ హైదరాబాద్‌లోని సాలార్ జంగ్ మ్యూజియంలో ఒక ఉపన్యాసం ఇచ్చారు. కుతుబ్ షాహీ వంశం అందించిన సాంస్కృతిక సేవలు, ముఖ్యంగా చార్మినార్ గురించి ఆమె మాట్లాడారు.
- కుతుబ్ షాహీల వారసత్వాన్ని కేవలం చార్మినార్, గోల్కొండ కోట లాంటి కట్టడాల ద్వారా మాత్రమే అర్థం చేసుకోకూడదని ఆమె స్పష్టం చేశారు. వారి లోతైన సైద్ధాంతిక (Ideological), తాత్విక (Philosophical), సామాజిక ప్రక్రియలు (Social processes) ఒక ప్రత్యేకమైన దక్కనీ గుర్తింపును (Deccani identity) ఆకృతి చేశాయి. వాటిని కూడా మనం అర్థం చేసుకోవాలి.
- ఈ చర్చ తెలంగాణలో కుతుబ్ షాహీల కాలం నాటి చారిత్రక, సాంస్కృతిక ప్రాముఖ్యతపై మళ్లీ దృష్టి సారించేలా చేసింది.

కుతుబ్ షాహీ వంశం నేపథ్యం (Background of the Qutb Shahi Dynasty)

- బహమనీ సుల్తానేట్ (Bahmani Sultanate) పతనం తర్వాత ఐదు దక్కన్ సుల్తానేట్‌లు ఆవిర్భవించాయి. అందులో కుతుబ్ షాహీ వంశం ఒకటి.
- వీరు గోల్కొండ రాజ్యాన్ని **1518 నుంచి 1687 వరకు** పాలించారు. దక్కన్ ప్రాంత రాజకీయ, సాంస్కృతిక, పట్టణ చరిత్రను (Urban history) ఆకృతి చేయడంలో వీరు కీలక పాత్ర పోషించారు.
- తెలంగాణలో ఈ వంశానికి ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత ఉంది. ఎందుకంటే వారు హైదరాబాద్ నగరానికి పునాది వేశారు. గోల్కొండను ఒక ప్రధాన అధికార, వాణిజ్య, వాస్తుశిల్ప, సాంస్కృతిక మార్పిడి కేంద్రంగా మార్చారు.
- వీరి పాలనలో బలమైన పర్షియన్ ప్రభావం (Persian influence) కనిపిస్తుంది. అదే సమయంలో స్థానిక దక్కనీ సమాజంతో (Deccani society) వీరు లోతుగా మమేకమయ్యారు.

రాజవంశం పుట్టుక, వృద్ధి (Origin and Rise of the Dynasty)

- ఈ వంశ స్థాపకుడు **సుల్తాన్ కులీ కుతుబ్-ఉల్-ముల్క్.** ఆయన వాస్తవానికి పర్షియాలోని హమదాన్ (Hamadan) ప్రాంతం నుంచి వచ్చారు.
- ఆయన బహమనీల కాలంలో దక్కన్‌లోకి ప్రవేశించారు. బహమనీ సుల్తానేట్ బలహీనపడిన తర్వాత, ఆయన గోల్కొండపై స్వతంత్ర పాలనను (Independent rule) స్థాపించారు.
- గోల్కొండ క్రమంగా ఒక ప్రాంతీయ కోట నుంచి శక్తివంతమైన రాజ్యంగా ఎదిగింది. మొఘలుల విస్తరణను (Mughal expansion) ఇది సుదీర్ఘకాలం పాటు సమర్థవంతంగా అడ్డుకుంది.
- మొఘల్ చక్రవర్తి ఔరంగజేబు **1687లో** ఈ రాజ్యాన్ని ఆక్రమించాడు. అంతకుముందు కుతుబ్ షాహీలు దాదాపు 170 సంవత్సరాల పాటు ఈ ప్రాంతాన్ని పాలించారు.
- వారి రాజకీయ స్థిరత్వం (Political stability) పరిపాలన, ఆర్థిక వ్యవస్థ, సాహిత్యం, వాస్తుశిల్పం, పట్టణ ప్రణాళికలలో భారీ అభివృద్ధికి అవకాశం కల్పించింది.

హైదరాబాద్ స్థాపన, చార్మినార్ (Foundation of Hyderabad and the Charminar)

- కుతుబ్ షాహీలు చేసిన గొప్ప సేవల్లో హైదరాబాద్ నగర స్థాపన ఒకటి.
- **మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా 1591లో** హైదరాబాద్‌ను కొత్త రాజధానిగా (New capital) స్థాపించారు. దానికి కేంద్ర చిహ్నంగా (Central symbol) చార్మినార్‌ను నిర్మించారు.
- గోల్కొండలో జనాభా ఒత్తిడి, నీటి కొరత (Water scarcity) పెరిగింది. అందుకే వారు నగరాన్ని అక్కడి నుంచి మార్చారు.
- చార్మినార్‌ను వారు కేవలం ఒక స్మారక కట్టడంగా మాత్రమే నిర్మించలేదు. ఒక ప్రణాళికాబద్ధమైన పట్టణ నివాస కేంద్రానికి (Planned urban settlement) ప్రధాన కేంద్రంగా దీనిని రూపొందించారు.
- ఇది రాజకీయ అధికారాన్ని (Political authority), మతపరమైన ప్రతీకవాదాన్ని (Religious symbolism), పౌర ప్రణాళికను (Civic planning) ప్రతిబింబిస్తుంది.
- హైదరాబాద్ అనే పేరు, నగర ఆకృతి.. ఒక కాస్మోపాలిటన్ (Cosmopolitan), వ్యవస్థీకృత పట్టణ కేంద్రాన్ని నిర్మించాలనే వారి దృక్పథాన్ని (Vision) తెలియజేస్తాయి.

మీర్ మోమిన్ అస్త్రాబాది, పట్టణ ప్రణాళిక (Urban Planning)

- హైదరాబాద్ పట్టణ ప్రణాళికకు (Urban planning), మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా ప్రధాన మంత్రి (Prime Minister) **మీర్ మోమిన్ అస్త్రాబాదికి** దగ్గరి సంబంధం ఉంది.
- ఆయన ఒక పర్షియన్ పండితుడు, మంచి నిర్వాహకుడు. ఇస్ఫహాన్ (Isfahan), మష్హాద్ (Mashhad) లాంటి నగరాల స్ఫూర్తితో పర్షియన్ నమూనాలలో (Persian models) ఆయన హైదరాబాద్‌ను డిజైన్ చేశారు.
- చార్మినార్ చుట్టూ ఒక క్రమబద్ధమైన గ్రిడ్ సిస్టమ్‌తో (Grid system) నగరాన్ని ప్లాన్ చేశారు.
- చార్ కమాన్, జామా మసీదు, రాజభవనాలు, మార్కెట్లు, పరిపాలనా సముదాయాలను ఒక స్పష్టమైన పట్టణ ఆకృతిలో (Urban layout) కలిపారు.
- మధ్యయుగ భారతదేశంలో ప్రణాళికాబద్ధమైన పట్టణాభివృద్ధికి (Planned urban development) హైదరాబాద్ ఒక ప్రారంభ ఉదాహరణగా నిలుస్తుంది.
- ఈ ప్రణాళిక రాజకీయ వ్యూహాన్ని, సాంస్కృతిక ప్రతీకాత్మకతను (Cultural symbolism) ప్రతిబింబిస్తుంది.

కుతుబ్ షాహీల సాంస్కృతిక సేవలు (Cultural Contributions)

- కుతుబ్ షాహీలు సాహిత్యం, భాష, వాస్తుశిల్పం, చిత్రలేఖనం, సామాజిక జీవితానికి గొప్ప సేవలు అందించారు.
- వారు పర్షియన్ సంస్కృతిని ప్రోత్సహించారు. అదే సమయంలో స్థానిక తెలుగు, దక్కనీ సంప్రదాయాలకు (Deccani traditions) కూడా మద్దతు ఇచ్చారు.
- మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా స్వయంగా ఒక ప్రముఖ కవి. దఖ్నీ ఉర్దూలో (Dakhni Urdu) కవిత్వం రాసిన తొలి పాలకులలో ఆయన ఒకరు.

- వారి ప్రోత్సాహం వల్ల పర్షియన్, తెలుగు, అరబిక్, దక్నీ లాంటి బహుభాషా సాహిత్య సంప్రదాయాలు (Multilingual literary traditions) అభివృద్ధి చెందాయి.
- ఆ కాలం నాటి వాస్తుశిల్పం పర్షియన్ ఆర్చ్‌లు, గుమ్మటాలను (Domes) స్థానిక దక్కన్ నిర్మాణ శైలులతో (Deccan construction styles) కలిపింది.
- ఈ యుగంలో నిర్మించిన మసీదులు, రాజభవనాలు, మెట్ల బావులు (Stepwells), తోటలు, సమాధులు (Tombs) నేటికీ హైదరాబాద్ వారసత్వ రూపాన్ని (Heritage landscape) నిర్వచిస్తున్నాయి.

Source: The Hindu

సమ్మిళిత దక్కనీ గుర్తింపు (Syncretic Deccani Identity)

- కుతుబ్ షాహీల అత్యంత ముఖ్యమైన సేవల్లో ఒకటి సమ్మిళిత దక్కనీ గుర్తింపు (Syncretic Deccani identity) అభివృద్ధి చేయడం.
- దక్కన్ ప్రాంతం సాంస్కృతికంగా ఎప్పుడూ ఒకేలా (Uniform) లేదు. అరబ్బులు, పర్షియన్లు, ఆఫ్రికన్లు, ఆర్మేనియన్లు, ఉత్తర భారతీయులు, స్థానిక దక్కనీలు, అనేక ఇతర సమూహాలు ఈ ప్రాంతంలో కలిసి జీవించారు.
- రాజకీయ స్థిరత్వానికి సైనిక శక్తి (Military power) మాత్రమే సరిపోదు. సాంస్కృతిక సమ్మేళనం (Cultural accommodation), సామాజిక సమన్వయం కూడా అవసరం.
- వివిధ వర్గాల మధ్య సహజీవనాన్ని (Coexistence) కుతుబ్ షాహీలు ప్రోత్సహించారు. పర్షియన్ ప్రభావాలను స్థానిక సంప్రదాయాలతో కలిపి ఒక సరికొత్త రాజకీయ సంస్కృతిని (Political culture) వారు సృష్టించారు.
- ఈ ప్రక్రియ వల్ల పూర్తిగా పర్షియన్ కాదు, పూర్తిగా స్థానికం కాని ఒక ప్రత్యేకమైన దక్కనీ గుర్తింపు ఏర్పడింది. ఇది ఈ రెండింటి సంశ్లేషణ (Synthesis).
- నేటి హైదరాబాద్‌కు ఉన్న బలమైన సాంస్కృతిక పునాదులలో (Cultural foundations) ఇది ఇప్పటికీ ఒకటిగా నిలుస్తుంది.

రాజకీయ, ఆర్థిక కేంద్రంగా గోల్కొండ (Golconda as a Centre)

- కుతుబ్ షాహీల పాలనలో గోల్కొండ దక్షిణ భారతదేశంలో (South India) అత్యంత శక్తివంతమైన రాజ్యాలలో ఒకటిగా అవతరించింది.
- తన సైనిక బలం, వజ్రాల వ్యాపారం (Diamond trade), అంతర్జాతీయ వాణిజ్య సంబంధాలకు (Commercial connections) ఇది ప్రసిద్ధి చెందింది.
- గోల్కొండ వజ్రాల గనులు ప్రపంచంలోని అత్యంత సంపన్న గనులలో (Richest mines) ఒకటి. వీటికి ప్రపంచ వాణిజ్య నెట్‌వర్క్‌లతో (Global trade networks) సంబంధాలు ఉండేవి.
- ఈ కోట స్వయంగా ఒక వ్యూహాత్మక సైనిక నిర్మాణం (Strategic military structure). అలాగే ఇది రాజకీయ అధికారానికి చిహ్నం.
- దీని ఆర్థిక శ్రేయస్సు (Economic prosperity) హైదరాబాద్ అభివృద్ధితో పాటు, ప్రధాన వాస్తుశిల్ప ప్రాజెక్టులకు నిధులు సమకూర్చడానికి సహాయపడింది.
- గోల్కొండ ప్రాముఖ్యత కేవలం ప్రాంతీయ రాజకీయాలకు మాత్రమే పరిమితం కాలేదు. ఇది దక్కన్ ప్రాంతాన్ని ప్రపంచ వాణిజ్యంతో (Global commerce) అనుసంధానించింది.

తెలంగాణలో కుతుబ్ షాహీల వారసత్వం (Legacy)

- కుతుబ్ షాహీ వంశం (1518–1687) గోల్కొండను రాజధానిగా చేసుకుని దక్కన్‌పై స్వతంత్ర పాలనను (Independent rule) స్థాపించింది.
- మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా ఆధ్వర్యంలో వారు 1591లో

హైదరాబాద్‌ను స్థాపించారు.

- చార్మినార్, గోల్కొండ కోట లాంటి ఐకానిక్ కట్టడాల నిర్మాణం ఇండో-పర్షియన్ వాస్తుశిల్పాన్ని (Indo-Persian architecture) ప్రతిబింబిస్తుంది.
- ఈ పాలకులు పర్షియన్, టర్కిష్, తెలుగు సంప్రదాయాలను కలిపి ఒక మిశ్రమ సంస్కృతిని (Composite culture) ప్రోత్సహించారు. దక్కనీ భాష, సాహిత్యాల (Deccani language and literature) వృద్ధికి ఇవి దోహదపడ్డాయి.
- చెరువులు, మెట్ల బావులు లాంటి అధునాతన నీటిపారుదల వ్యవస్థలను (Irrigation systems) వారు అభివృద్ధి చేశారు. పాక్షిక శుష్క (Semi-arid) ప్రాంతమైన ఇక్కడ వ్యవసాయానికి (Agriculture) ఇవి ఎంతగానో మద్దతు ఇచ్చాయి.
- ఈ ప్రాంతం కొల్లూర్ గనుల (Kollur Mines) లాంటి ప్రసిద్ధ గనులతో వజ్రాల వ్యాపారానికి ప్రధాన కేంద్రంగా మారింది.

ప్రాముఖ్యత (Significance)

- వారసత్వ సంరక్షణను (Heritage conservation) రాష్ట్ర గుర్తింపు, సాంస్కృతిక విధానంతో (Cultural policy) అనుసంధానిస్తున్నందున ఈ అంశం చాలా ముఖ్యమైనది.
- ప్రపంచ వారసత్వ దినోత్సవ చర్చలు కేవలం కట్టడాలనే కాదు, ఆ కట్టడాల చారిత్రక అవగాహనను (Historical understanding) కూడా కాపాడవలసిన అవసరాన్ని నొక్కి చెబుతాయి.
- సైద్ధాంతిక (Ideological), సామాజిక సేవలపై (Social contributions) దృష్టి పెట్టడం వల్ల, చరిత్రను కేవలం వాస్తుశిల్పానికే పరిమితం చేయకుండా మరింత విశాలంగా (Broadens) అర్థం చేసుకోవచ్చు.
- కుతుబ్ షాహీల వారసత్వాన్ని రక్షించడం వల్ల తెలంగాణలో పర్యాటకం (Tourism), విద్య, ప్రాంతీయ గర్వం (Regional pride) బలపడతాయి.
- హైదరాబాద్‌కు ఉన్న బహుళ (Plural), కాస్మోపాలిటన్ లక్షణానికి (Cosmopolitan character) గల చారిత్రక పునాదులను అర్థం చేసుకోవడానికి కూడా ఇది సహాయపడుతుంది.

వారసత్వ సంరక్షణలో సవాళ్లు (Challenges in Heritage Conservation)

- మొఘలుల దండయాత్రలు (Mughal invasions), ఆ తర్వాత జరిగిన పట్టణ విస్తరణ (Urban expansion) సమయంలో చాలా అసలైన కుతుబ్ షాహీ నిర్మాణాలు ధ్వంసమయ్యాయి.
- వేగంగా జరుగుతున్న పట్టణీకరణ (Urbanisation), ఆక్రమణలు (Encroachments) వారసత్వ ప్రదేశాలకు ముప్పుగా మారుతున్నాయి.
- ప్రజల అవగాహన తరచుగా కట్టడాలకే పరిమితం అవుతోంది. వాటి లోతైన చారిత్రక ప్రాముఖ్యత (Historical significance) గురించి వారికి అవగాహన ఉండటం లేదు.
- కొన్నిసార్లు సంరక్షణ ప్రయత్నాలు కేవలం భౌతిక మరమ్మతులపైనే (Physical restoration) దృష్టి పెడతాయి. కానీ వాటితో ముడిపడి ఉన్న సాంస్కృతిక కథనాలను (Cultural narratives) కాపాడటం లేదు.
- వారసత్వ నిర్వహణలో (Heritage management) సంస్థాగత సమన్వయం (Institutional coordination) మరింత బలంగా ఉండాల్సిన అవసరం ఉంది.

ముందున్న మార్గం (Way Forward)

- వారసత్వ సంరక్షణ అనేది వాస్తుశిల్పాన్ని కాపాడటంతో పాటు, చారిత్రక విద్య (Historical education), ప్రజల్లో అవగాహనను (Public awareness) మిళితం చేయాలి.
- పట్టణ ప్రణాళిక (Urban planning) వారసత్వ ప్రాంతాలను ఆక్రమణల నుంచి రక్షించాలి. అలాగే ఆ ప్రాంతాలకు నష్టం కలిగించే అభివృద్ధి పనులను (Insensitive development) నిరోధించాలి.
- విద్యాసంస్థలు, మ్యూజియంలు దక్కన్ చరిత్ర, సమ్మిళిత సంస్కృతిపై (Syncretic culture) మరింత లోతైన పరిశోధనలను (Deeper research) ప్రోత్సహించాలి.
- పర్యాటక విధానం (Tourism policy) కేవలం కట్టడాల ఆధారిత పర్యాటకంపై (Monument-based tourism) మాత్రమే దృష్టి పెట్టకూడదు. వాటి సాంస్కృతిక

ప్రాముఖ్యతను (Cultural interpretation) వివరించడంపై కూడా దృష్టి సారించాలి.

- కుతుబ్ షాహీల వారసత్వాన్ని ఒక చారిత్రక వనరుగా (Historical resource), అలాగే సజీవ సాంస్కృతిక గుర్తింపుగా (Living cultural identity) కాపాడాలి.

ముగింపు (Conclusion)

తెలంగాణలో కుతుబ్ షాహీల వారసత్వం చార్మినార్ లాంటి కట్టడాలకు మాత్రమే పరిమితం కాదు. ఇది అంతకంటే చాలా గొప్పది. రాజకీయ అనుసరణ (Political adaptation), సాంస్కృతిక సమ్మేళనం (Cultural synthesis), ప్రణాళికాబద్ధమైన పట్టణాభివృద్ధి (Planned urban development) ద్వారా నిర్మించిన ఒక ప్రత్యేకమైన దక్కనీ నాగరికతను (Deccani civilisation) ఇది తెలియజేస్తుంది. ఈ వారసత్వాన్ని సరిగ్గా అర్థం చేసుకోవాలంటే కేవలం వాస్తుశిల్పాన్ని మాత్రమే చూస్తే సరిపోదు. గుర్తింపును ఏర్పాటు చేయడం (Identity formation), సహజీవనం (Coexistence), చారిత్రక కొనసాగింపుల (Historical continuity) లాంటి విశాలమైన ప్రక్రియలను కూడా మనం అర్థం చేసుకోవాలి.

తెలంగాణ SEEEPC సర్వే, కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్: జాతీయ స్థాయికి ఇదొక నమూనా కాగలదన్న IEWG

మూలం: ది హిందూ

ప్రాముఖ్యత: జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ II – పాలిటీ | సామాజిక న్యాయం | పాలన | సంక్షేమ రాజ్యం | వెనుకబడిన తరగతులు

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- SEEEPC సర్వే, కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్ (Composite Backwardness Index - CBI), ఇండిపెండెంట్ ఎక్స్‌పర్ట్ వర్కింగ్ గ్రూప్ (Independent Expert Working Group - IEWG), ఆర్టికల్ 15(4), ఆర్టికల్ 16(4), ఆర్టికల్ 340, వెనుకబడిన తరగతులు (Backward Classes), మండల్ కమిషన్, రోహిణి కమిషన్, సామాజిక న్యాయం (Social Justice), ఓబీసీల ఉప-వర్గీకరణ (Sub-categorisation of OBCs).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- ఆధారిత సంక్షేమ విధానం (Evidence-based Welfare Policy), సామాజిక న్యాయం, వెనుకబడిన తరగతుల గుర్తింపు, కుల గణన (Caste Census), రిజర్వేషన్ విధానం, సమ్మిళిత పాలన (Inclusive Governance), వాస్తవ సమానత్వం (Substantive Equality), బహుముఖ వెనుకబాటుదనం (Multidimensional Backwardness), సమాఖ్య సామాజిక విధానం (Federal Social Policy).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

- తెలంగాణ ప్రభుత్వం నిర్వహించిన సామాజిక, ఆర్థిక, విద్య, ఉపాధి, రాజకీయ, కుల (SEEEPC) సర్వే చాలా పటిష్టమైన, శాస్త్రీయ పద్ధతిలో (Scientifically sound methodology) జరిగిందని స్వతంత్ర నిపుణుల కార్యనిర్వాహక బృందం (Independent Expert Working Group - IEWG) ప్రకటించింది. ఇతర రాష్ట్రాలకు, చివరికి దేశం మొత్తానికి కూడా ఇది ఒక నమూనాగా (Model) ఉపయోగపడుతుందని ఆ బృందం తెలిపింది.
- ఈ సర్వే 242 కులాలకు చెందిన 3.5 కోట్ల మందికి పైగా ప్రజలను కవర్ చేసింది. వెనుకబాటుదనాన్ని (Backwardness) అంచనా వేయడానికి ఇందులో 75 రకాల డేటా ఫీల్డ్స్ (Data fields), 42 పారామితులను (Parameters) ఉపయోగించారు.
- ఈ నివేదికలోని అతిపెద్ద ఆవిష్కరణ (Innovation) ఏమిటంటే కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్ (Composite

Backwardness Index - CBI). వివిధ కులాల వెనుకబాటుదనాన్ని కొలవడానికి మొదటిసారిగా ఈ విధానాన్ని ఉపయోగించారు.

- ఈ సర్వే కేవలం కులాల జనాభా లెక్కలకే పరిమితం కాలేదు. ఇది వాస్తవ లేమి స్థాయిలపై (Actual deprivation levels) దృష్టి పెట్టిందని IEWG పేర్కొంది. కాబట్టి విధానాలు రూపొందించడానికి (Evidence-based policymaking) ఇది ఒక బలమైన సాధనంగా (Tool) మారుతుంది.

తెలంగాణ SEEEPC సర్వే నేపథ్యం

- తెలంగాణ ప్రభుత్వం 2024-25లో సామాజిక, ఆర్థిక, విద్య, ఉపాధి, రాజకీయ, కుల సర్వేను (SEEEPC) నిర్వహించింది.
- రాష్ట్రవ్యాప్తంగా సామాజిక, ఆర్థిక పరిస్థితుల కులాల వారీగా సమగ్ర డేటాబేస్‌ను (Comprehensive database) రూపొందించడం దీని ప్రధాన లక్ష్యం.
- పాత కుల గణనల మాదిరిగా, ఈ సర్వే కేవలం జనాభా వాటాపై (Population share) మాత్రమే దృష్టి పెట్టలేదు. ఆదాయం, విద్య, వృత్తి, రాజకీయ భాగస్వామ్యం, సంక్షేమ పథకాలకు ప్రాప్యత (Access to welfare) లాంటి బహుముఖ కోణాలను (Multiple dimensions) అధ్యయనం చేయడం ద్వారా నిజమైన వెనుకబాటుదనాన్ని అర్థం చేసుకోవడానికి ప్రయత్నించింది.
- అందువల్ల, భారతదేశంలోని ఏ రాష్ట్రమైనా చేపట్టిన అత్యంత సమగ్రమైన కులాధారిత సామాజిక-ఆర్థిక సర్వేలలో (Caste-based socio-economic surveys) ఇది ఒకటిగా నిలిచింది.
- ఆ తర్వాత ఈ సర్వే ఫలితాలను మాజీ సుప్రీంకోర్టు న్యాయమూర్తి జస్టిస్ బి. సుదర్శన్ రెడ్డి (Justice B. Sudershan Reddy) నేతృత్వంలోని స్వతంత్ర నిపుణుల కార్యనిర్వాహక బృందం (IEWG) పరిశీలించింది.

ఈ సర్వేలో కవర్ చేసిన అంశాలు

ఈ సర్వేలో కింది అంశాలను కవర్ చేశారు:

- 3.5 కోట్లకు పైగా ప్రజలు
- 242 కులాలు
- 75 విభిన్న డేటా ఫీల్డ్స్ (Data fields)
- వెనుకబాటుదనాన్ని కొలిచే ఆరు ప్రధాన రంగాలు (Domains of backwardness)

ఈ ఆరు రంగాలు:

రంగం (Domain)	అంశాలు (Coverage)
సామాజిక (Social)	సామాజిక బహిష్కరణ (Social exclusion), సామాజిక హోదా, వివక్ష (Discrimination)
ఆర్థిక (Economic)	ఆదాయం (Income), భూమి (Landholding), ఆస్తులు (Assets), ఆర్థిక స్థితి
విద్యాపరమైన (Educational)	అక్షరాస్యత (Literacy), ఉన్నత విద్య, ఇంగ్లీష్-మీడియం విద్య అందుబాటు
ఉపాధి (Employment)	వృత్తి స్వభావం, ఫార్మల్ (Formal) మరియు ఇన్‌ఫార్మల్ (Informal) పని
రాజకీయ (Political)	పాలనలో ప్రాతినిధ్యం (Representation), భాగస్వామ్యం
కుల (Caste)	సాంప్రదాయ కులాధారిత ప్రతికూలతలు (Traditional caste-based disadvantage)

పాత కులాధారిత అంచనాల కంటే, ఈ విశాలమైన నిర్మాణం తెలంగాణ సర్వేను మరింత మెరుగుగా చేసింది.

కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్ (CBI)

- ఈ సర్వేలోని అత్యంత ముఖ్యమైన అంశం కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్ (CBI).
- వెనుకబాటుదనాన్ని కొలవడానికి 42 పారామితులను (Parameters) ఉపయోగించి రూపొందించిన ఒక కొత్త కొలమానం (Metric) ఇది.
- కేవలం జనాభాను లెక్కించడానికి బదులుగా, సీబీఐ (CBI) లేమిని (Deprivation) కొలవడానికి ప్రయత్నిస్తుంది. దీని ద్వారా ఒక కొలమానం (Measurable scale) పైన వివిధ కులాలను పోల్చి చూస్తుంది.
- సీబీఐ స్కోరు (CBI score) ఎంత ఎక్కువగా ఉంటే, ఆ కులం వెనుకబాటుదనం అంత ఎక్కువగా ఉన్నట్లు.

- ఇది విధానపరమైన అంచనాల్లో (Methodological shift) వచ్చిన ఒక పెద్ద మార్పు. ఎందుకంటే ఇది జనాభా బలం (Population strength) కంటే, వారి లేమి (Deprivation) పై ఎక్కువ దృష్టి పెడుతుంది.
- రాష్ట్ర సగటు (Average state-wide) సీబీఐ స్కోరు 81 అని తేలింది.
- దీనివల్ల కులాల మధ్య నేరుగా పోలిక (Direct comparison) సులభమైంది. రాష్ట్ర సగటు కంటే ఏ కులాలు ఎక్కువగా వెనుకబడి ఉన్నాయో గుర్తించడానికి ఇది సహాయపడింది.
- వెనుకబాటుదనాన్ని కొలవడానికి ఒకే ఒక స్కోరును (Single measurable backwardness score) ఉపయోగించిన భారతదేశంలోని మొదటి భారీ అధ్యయనాల్లో ఇది ఒకటి.

సర్వేలోని ప్రధాన అంశాలు (Major Findings of the Survey)

జనాభా కూర్పు (Population Composition)

వర్గం (Category)	జనాభాలో వాటా (Share in Population)
వెనుకబడిన తరగతులు (BCs)	56.4%
షెడ్యూల్డ్ కులాలు (SCs)	17.4%
షెడ్యూల్డ్ తెగలు (STs)	10.4%
ఇతర కులాలు (OCs)	11.9%

సగటు సీబీఐ స్కోర్లు (Average CBI Scores)

వర్గం (Category)	సగటు సీబీఐ స్కోరు (Average CBI Score)
షెడ్యూల్డ్ కులాలు	96
షెడ్యూల్డ్ తెగలు	95
వెనుకబడిన తరగతులు	86
జనరల్ కేటగిరీలు, కొన్ని అగ్రస్థాయి బీసీ (BC) గ్రూపులు	11–31

అగ్రవర్ణాల (Privileged communities) కంటే ఎస్సీ (SC), ఎస్టీ (ST) వర్గాలు దాదాపు మూడు రెట్లు ఎక్కువ వెనుకబడి ఉన్నాయని ఈ గణాంకాలు చూపిస్తున్నాయి.

ఇతర ముఖ్యమైన అంశాలు:

- మొత్తం 242 కులాల్లో 135 కులాల సీబీఐ స్కోరు రాష్ట్ర సగటు (81) కంటే ఎక్కువగా ఉంది.
- ఈ 135 కులాలు రాష్ట్ర జనాభాలో దాదాపు 67% ఉన్నాయి.
- 1.1 కోట్లకు పైగా ప్రజల వార్షిక ఆదాయం ₹1 లక్ష కంటే తక్కువగా ఉంది.
- ఈ అల్ప ఆదాయ వర్గాల్లో (Low-income individuals) 58% మంది బీసీలే (BCs) ఉన్నారు.
- వెనుకబాటుదనం తక్కువగా ఉన్న వర్గాలకు చెందిన దాదాపు 20% మంది కూడా రైతు భరోసా (Rythu Bharosa), ఉచిత విద్యుత్ (Free power) లాంటి సంక్షేమ పథకాలను పొందుతున్నారు.
- ప్రైవేట్ రంగంలో పనిచేసే నిపుణుల్లో (Private sector professionals) 30% కంటే ఎక్కువ మంది ఓసీలే (OCs) ఉన్నారు. అదే ఎస్సీలు 14%, ఎస్టీలు 4% మాత్రమే ఉన్నారు.

దీర్ఘకాలికంగా సామాజిక, ఆర్థిక ఎదుగుదలకు (Socio-economic mobility) ఇంగ్లీష్-మీడియం విద్య అత్యంత ముఖ్యమని ఈ నివేదిక స్పష్టం చేసింది.

మండల్ కమిషన్‌తో పోలిక (Comparison with Mandal Commission)

- తెలంగాణ సర్వేను తరచుగా మండల్ కమిషన్‌తో (Mandal Commission) పోలుస్తుంటారు. ఎందుకంటే రెండూ వెనుకబడిన తరగతుల గుర్తింపునకు (Backward class identification) సంబంధించినవే.

అంశం (Feature)	మండల్ కమిషన్ (Mandal Commission)	తెలంగాణ SEEEPC సర్వే
సంవత్సరం (Year)	1979	2024–25
పారామితులు (Parameters	11 సూచికలు (Indicators)	42 సూచికలు

అంశం (Feature Used)	మండల్ కమిషన్ (Mandal Commission)	తెలంగాణ SEEEPC సర్వే
దృష్టి (Focus)	ఓబీసీ (OBC) గుర్తింపు	బహుముఖ వెనుకబాటుదనం (Multidimensional backwardness)
పద్ధతి (Method)	సామాజిక + విద్యాపరమైన + ఆర్థిక సూచికలు	సామాజిక + ఆర్థిక + విద్యాపరమైన + ఉపాధి + రాజకీయ + కుల
ఫలితం (Output)	ఓబీసీ జాబితా, రిజర్వేషన్ సిఫార్సు (Reservation recommendation)	కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్ (CBI), వాస్తవిక లేమి మ్యాపింగ్ (Evidence-based deprivation mapping)

ఈ సర్వే ఇంత విస్తృతంగా, లోతుగా ఉండటం వల్లే.. IEWG దీన్ని "సమాజానికి ఎక్స్-రే (X-ray of society)" గా అభివర్ణించింది.

వెనుకబడిన తరగతుల గుర్తింపునకు రాజ్యాంగ ఆధారం (Constitutional Basis of Backward Class Identification)

రాజ్యాంగం "వెనుకబడిన తరగతులు" (Backward Classes) అనే పదాన్ని నేరుగా నిర్వచించలేదు. ఎందుకంటే వెనుకబాటుదనం అనేది ఎప్పుడూ మారుతూ ఉంటుంది (Dynamic). ఇది ప్రాంతాలను బట్టి, కాలాన్ని బట్టి భిన్నంగా ఉంటుంది. దానికి బదులుగా, రాజ్యాంగం కొన్ని నిబంధనలను (Enabling provisions) కల్పించింది.

ఆర్టికల్ 15(4)

- 1951లో ఒకటవ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం ద్వారా దీన్ని చేర్చారు. సామాజికంగా, విద్యాపరంగా వెనుకబడిన తరగతులకు (Socially and educationally backward classes), ఎస్సీ, ఎస్టీలకు అభివృద్ధి కోసం ప్రత్యేక నిబంధనలు (Special provisions) చేయడానికి ఇది ప్రభుత్వానికి అధికారం ఇస్తుంది.
- విద్యాసంస్థల్లో రిజర్వేషన్లు, ఇతర సంక్షేమ చర్యలకు ఇది చట్టపరమైన ఆధారంగా (Legal basis) పనిచేస్తుంది.

ఆర్టికల్ 16(4)

- ప్రభుత్వ ఉద్యోగాల్లో తగిన ప్రాతినిధ్యం లేని (Not adequately represented) వెనుకబడిన తరగతులకు రిజర్వేషన్లు కల్పించడానికి ఇది అనుమతిస్తుంది. ఈ నిబంధన వెనుకబాటుదనాన్ని, ప్రాతినిధ్యాన్ని (Representation) కలుపుతుంది.

ఆర్టికల్ 340, వెనుకబడిన తరగతుల కమిషన్లు

- సామాజికంగా, విద్యాపరంగా వెనుకబడిన తరగతుల పరిస్థితులను దర్యాప్తు చేయడానికి ఒక కమిషన్‌ను నియమించే అధికారాన్ని ఆర్టికల్ 340 రాష్ట్రపతికి (President) ఇస్తుంది.
- వెనుకబడిన తరగతులను కేవలం రాజకీయ ప్రయోజనాల కోసం కాకుండా, వాస్తవ ఆధారాలతో (Evidence) గుర్తించాలన్నదే దీని ఉద్దేశం.

దీనివల్లే కింది రెండు ప్రధాన కమిషన్లు ఏర్పడ్డాయి:

- కాకా కలేల్కర్ కమిషన్ (Kaka Kalelkar Commission)
- మండల్ కమిషన్ (Mandal Commission)

భారతదేశ రిజర్వేషన్ విధానాన్ని ఈ కమిషన్లు రూపొందించాయి. తెలంగాణ SEEEPC సర్వే కూడా రాష్ట్ర స్థాయిలో ఇదే పని చేస్తోంది. ఇది విధానపరమైన నిర్ణయాల కోసం (Policy decisions) డేటా ఆధారిత పునాదిని (Data-based foundation) సృష్టిస్తుంది.

ఓబీసీల ఉప-వర్గీకరణ, రోహిణి కమిషన్ (Sub-categorisation of OBCs and Rohini Commission)

- వెనుకబడిన తరగతుల్లో (Backward Classes) కూడా భారీ వ్యత్యాసాలు ఉన్నాయని సర్వేలో తేలింది.
- "ప్రతి వెనుకబడిన కులం సమానంగా వెనుకబడి ఉండదు (Every backward caste is not equally backward)" అనే వాదనకు ఇది మద్దతు ఇస్తుంది.
- ఈ అంశం ఓబీసీల ఉప-వర్గీకరణ (Sub-categorisation of OBCs) చర్చతో నేరుగా ముడిపడి ఉంది.

- ఓబీసీ రిజర్వేషన్ ప్రయోజనాలు (OBC reservation benefits) అందరికీ సమానంగా అందేలా చూడటానికి కేంద్ర ప్రభుత్వం రోహిణి కమిషన్‌ను (Rohini Commission) ఏర్పాటు చేసింది.
- రిజర్వేషన్ ప్రయోజనాలను కొన్ని ఆధిపత్య ఓబీసీ గ్రూపులే (Dominant OBC groups) లాగేసుకోకుండా చూడటం, బాగా వెనుకబడిన ఓబీసీలకు న్యాయం చేయడమే దీని లక్ష్యం.
- ఇటువంటి ఉప-వర్గీకరణ చర్చలకు తెలంగాణ సర్వే బలమైన వాస్తవిక మద్దతును (Empirical support) ఇస్తుంది.

సర్వే ప్రాముఖ్యత (Significance of the Survey)

- వెనుకబాటుదనాన్ని (Deprivation) కచ్చితంగా గుర్తించడం ద్వారా, ఇది ఆధారిత విధాన రూపకల్పనను (Evidence-based policymaking) బలోపేతం చేస్తుంది.
- ఆర్థికంగా మెరుగ్గా ఉన్న గ్రూపులు (Better-off groups) సంక్షేమ పథకాలను పొందకుండా, తప్పులను (Inclusion errors) తగ్గించడానికి ఇది సహాయపడుతుంది.
- నిజంగా వెనుకబడిన వర్గాలకు (Truly deprived communities) సంక్షేమ పథకాలు చేరేలా చూసే అవకాశాలను పెంచుతుంది.
- కేవలం కుల జనాభా ఆధారంగా కాకుండా, రాజకీయ, ఉపాధిపరమైన లేమిని (Political and employment deprivation) కూడా పరిగణనలోకి తీసుకోవడం ద్వారా వెనుకబాటుదనం అనే ఆలోచనను ఇది విస్తృతంచేస్తుంది.
- రిజర్వేషన్లు, సానుకూల చర్యలకు (Affirmative action) ఇది రాజ్యాంగపరమైన న్యాయాన్ని (Constitutional justification) ఇస్తుంది.
- ఇలాంటి సర్వేలు చేయాలనుకునే ఇతర రాష్ట్రాలకు (Other States) ఇది ఒక నమూనాను సృష్టిస్తుంది.
- ఇది డేటా ఆధారిత పాలన (Data-driven governance), వికేంద్రీకరణ (Decentralised governance) వైపు విస్తృతమైనమార్పును చూపుతుంది.

సవాళ్లు, ఆందోళనలు (Challenges and Concerns)

- కులాధారిత సర్వేల వల్ల రాజకీయ విభేదాలు (Political contestation) రావచ్చు. రిజర్వేషన్ల మార్పులకు డిమాండ్లు పెరగవచ్చు.
- సర్వే పద్ధతి పారదర్శకంగా (Transparent) ఉండాలి. ప్రజల ముందు దానిని సమర్థించుకునేలా (Publicly defensible) ఉండాలి.
- విధాన నిర్ణయాల కోసం సీబీఐని (CBI) ఉపయోగిస్తే, రిజర్వేషన్ల పరిమితులు, రాజ్యాంగ చెల్లుబాటుపై (Constitutional validity) చట్టపరమైన సవాళ్లు ఎదురయ్యే అవకాశం ఉంది.
- ఎప్పటికప్పుడు మారుతున్న లేమి స్కోర్ల (Dynamic deprivation scores) ఆధారంగా లబ్ధిదారుల జాబితాలను (Beneficiary lists) అప్‌డేట్ చేయడం వల్ల సామాజిక ఉద్రిక్తతలు రావచ్చు.
- సర్వే కేవలం డేటాను ఇస్తుంది. కానీ, విధానపరమైన సిఫార్సులకు రాజకీయ, చట్టపరమైన ఏకాభిప్రాయం (Political and legal consensus) అవసరం.
- గణాంకాలను న్యాయమైన పరిపాలనా చర్యలుగా మార్చడంలో పెద్ద సవాలు ఉంటుంది.

ముందుచూపు (Way Forward)

- ఈ డేటాను కేవలం రాజకీయ ప్రయోజనాల కోసం (Political mobilisation) మాత్రమే కాకుండా, సంక్షేమ పథకాల లక్ష్యాలను మెరుగుపరచడానికి జాగ్రత్తగా ఉపయోగించాలి.
- వెనుకబడిన తరగతుల ఉప-వర్గీకరణ (Sub-categorisation) పారదర్శకమైన, వాస్తవిక ఆధారాలతో (Transparent empirical evidence) మాత్రమే జరగాలి.
- సామాజిక ఎదుగుదలకు (Mobility) విద్యా సంస్కరణలు, ముఖ్యంగా ఇంగ్లీష్-మీడియం ప్రాప్యతకు (English-medium access) ప్రాధాన్యత ఇవ్వాలి.
- నవీకరించబడిన లేమి సూచికలను (Updated deprivation indicators) ఉపయోగించి సంక్షేమ పథకాలను

ఎప్పటికప్పుడు సమీక్షించాలి (Periodically reviewed).

- మెరుగైన సామాజిక న్యాయ విధానం (Social justice policy) కోసం ఇతర రాష్ట్రాలు తెలంగాణ నమూనాను (Telangana model) అధ్యయనం చేయవచ్చు.
- భవిష్యత్తులో వెనుకబాటుదనాన్ని గుర్తించడానికి జాతీయ స్థాయిలో ఒక ఆధారిత చట్రం (National framework) ఉద్భవించే అవకాశం ఉంది.

ముగింపు (Conclusion)

తెలంగాణ SEEEPC సర్వే, జనాభా ఆధారిత కుల రాజకీయాల నుంచి లేమి ఆధారిత సామాజిక న్యాయ విధానానికి (Deprivation-based social justice policy) ఒక ముఖ్యమైన మార్పును సూచిస్తుంది.

ఇది కాంపోజిట్ బ్యాక్‌వర్డ్‌నెస్ ఇండెక్స్‌ను (CBI) ఉపయోగించడం ద్వారా సంక్షేమం, రిజర్వేషన్ చర్చలకు మరింత బలమైన వాస్తవిక పునాదిని (Empirical foundation) ఇస్తుంది.

కుల సమాచారాన్ని (Caste data) బహుముఖ సూచికలతో (Multidimensional indicators) కలపడం ద్వారా, తెలంగాణ భారతదేశంలోనే అత్యంత అధునాతన సామాజిక న్యాయ డేటాసెట్‌లలో (Social justice datasets) ఒకదాన్ని సృష్టించింది.

దీనిని జాగ్రత్తగా ఉపయోగిస్తే, ఈ నమూనా పాలనలో (Governance) న్యాయాన్ని, సామర్థ్యాన్ని (Efficiency) మెరుగుపరుస్తుంది. అంతేకాకుండా ఇతర రాష్ట్రాలకు, దేశానికే ఒక నమూనాగా (Template) మారే అవకాశం ఉంది.

అరేబియా సముద్రంలో పెరుగుతున్న సముద్రపు వడగాల్పులపై (Marine Heatwaves) ఇన్‌కాయిస్ (INCOIS) హెచ్చరిక

మూలం: ది హిందూ

ప్రాముఖ్యత: జీఎస్ పేపర్ III – పర్యావరణం | వాతావరణ మార్పు (Climate Change) | ఓషనోగ్రఫీ (Oceanography) | విపత్తు నిర్వహణ | తెలంగాణ కరెంట్ అఫైర్స్

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- ఇన్‌కాయిస్ (INCOIS), సముద్రపు వడగాల్పు (Marine Heatwave), మహాస్ (MAHAS), అరేబియా సముద్రం, సముద్ర ఉపరితల ఉష్ణోగ్రత (Sea Surface Temperature), కోరల్ బ్లీచింగ్ (Coral Bleaching), ఎల్ నినో (El Niño), ఓషన్ స్ట్రాటిఫికేషన్ (Ocean Stratification), బ్లూ ఎకానమీ (Blue Economy), మత్స్య క్యాచ్ ప్రాంతాలు (Potential Fishing Zone), సునామీ ముందస్తు హెచ్చరిక వ్యవస్థ, కేంద్ర ఎర్త్ సైన్సెస్ మంత్రిత్వ శాఖ.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- వాతావరణ మార్పులు - సముద్రాలు, సముద్ర ఆవరణ వ్యవస్థ ఒత్తిడి (Marine Ecosystem Stress), సుస్థిర మత్స్య సంపద, తీరప్రాంత ముప్పు (Coastal Vulnerability), బ్లూ ఎకానమీ, సముద్ర నిర్వహణ (Ocean Governance), ముందస్తు హెచ్చరిక వ్యవస్థలు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

ఇండియన్ నేషనల్ సెంటర్ ఫర్ ఓషన్ ఇన్ఫర్మేషన్ సర్వీసెస్ (INCOIS) అరేబియా సముద్రంలో సముద్రపు వడగాల్పుల (Marine heatwave) పరిస్థితులను నివేదించింది. సముద్ర ఉపరితల ఉష్ణోగ్రతలు (Sea surface temperatures) సాధారణ స్థాయిని దాటి, 90వ పర్సంటైల్ (90th percentile) పరిమితిని దాటాయని అధికారులు వెల్లడించారు.

మహాస్ (MAHAS) నివేదిక ప్రకారం, వివిధ ప్రాంతాలు వాచ్ (Watch), అలర్ట్ (Alert), వార్నింగ్ (Warning) కేటగిరీల్లో ఉన్నాయి. ఇవి వేర్వేరు స్థాయిలలో ఉన్న ఉష్ణ ఒత్తిడిని (Thermal stress) సూచిస్తున్నాయి. ఈ అసాధారణ వేడి అండమాన్, నికోబార్ దీవులు, భారతదేశ తూర్పు తీరం, పశ్చిమ తీరం నుంచి ఒమన్ వైపు ఉన్న ప్రాంతాలపై ప్రభావం చూపుతోంది. దీనివల్ల సముద్ర ఆవరణ వ్యవస్థలు

(Marine ecosystems), మత్స్య సంపద, పగడాల (Coral) ఆరోగ్యంపై ఆందోళనలు పెరుగుతున్నాయి.

ఇన్‌కాయిస్ (INCOIS)

- ఇండియన్ నేషనల్ సెంటర్ ఫర్ ఓషన్ ఇన్ఫర్మేషన్ సర్వీసెస్ (INCOIS) అనేది కేంద్ర ఎర్త్ సైన్సెస్ మంత్రిత్వ శాఖ కింద పనిచేసే ఒక స్వయంప్రతిపత్తి గల (Autonomous) శాస్త్రీయ సంస్థ.
- ఇది తెలంగాణలోని హైదరాబాద్‌లో ఉంది. సముద్ర, మహాసముద్ర శాస్త్రాలతో వ్యవహరించే సంస్థ అయినప్పటికీ, సముద్ర తీరం లేని (Landlocked) నగరంలో ఇది ఉండటం ప్రిలిమ్స్ పరీక్షకు చాలా ముఖ్యమైన విషయం.
- ఇది భారతదేశపు ప్రధాన ఓషనోగ్రాఫిక్ (Oceanographic) సంస్థగా పనిచేస్తుంది. మత్స్యకారులు, నౌకా రవాణా (Maritime navigation), తీరప్రాంత నిర్వహణ (Coastal zone management), ఆఫ్‌షోర్ పరిశ్రమలు, విపత్తు నిర్వహణ సంస్థలు, రక్షణ రంగానికి ఇది సముద్ర సమాచారాన్ని, సలహాలను అందిస్తుంది.
- ఇన్‌కాయిస్ ఉపగ్రహాలు, ఓషన్ బాయ్స్ (Ocean buoys), పరిశోధనా నౌకలు, నీటి అడుగున ఉండే సెన్సార్లు, బాటమ్ ప్రెషర్ రికార్డర్లు, రియల్ టైమ్ ఫోర్‌కాస్టింగ్ మోడల్స్ (Real-time forecasting models) ద్వారా డేటాను సేకరిస్తుంది.

ముఖ్యమైన విధులు:

1. **ఓషన్ స్టేట్ ఫోర్‌కాస్టింగ్ (Ocean State Forecasting):** ఇది అలలు, ఆటుపోట్లు (Tides), సముద్ర ప్రవాహాలు (Ocean currents), సముద్ర ఉపరితల ఉష్ణోగ్రత, తుఫాను ఉప్పెనలను (Storm surges) అంచనా వేస్తుంది. ఇవి ఓడరేవులు, తీరప్రాంత భద్రత, సముద్రపు కార్యకలాపాలకు చాలా అవసరం.
2. **సునామీ ముందస్తు హెచ్చరిక కేంద్రం (Tsunami Early Warning Centre):** ఇన్‌కాయిస్ భారత మహాసముద్ర ప్రాంతం కోసం సునామీ ముందస్తు హెచ్చరికల వ్యవస్థను (Tsunami Early Warning System) నిర్వహిస్తోంది. దీనికోసం భూకంప, సముద్ర పరిశీలన నెట్‌వర్క్‌లను వాడుతుంది.
3. **పొటెన్షియల్ ఫిషింగ్ జోన్ (PFZ) అడ్వైజరీ:** క్లోరోఫిల్ సాంద్రత (Chlorophyll concentration), ఉష్ణోగ్రత మార్పుల (Thermal gradients) ఆధారంగా చేపలు ఎక్కడ ఎక్కువగా ఉంటాయో ఇది గుర్తిస్తుంది. దీనివల్ల మత్స్యకారులకు ఇంధన ఖర్చు తగ్గుతుంది, చేపల వేట సులభం అవుతుంది.
4. **మెరైన్ హీట్‌వేవ్ అడ్వైజరీ సర్వీసెస్ (MAHAS):** ఈ ప్రత్యేక వ్యవస్థ సముద్ర ఉపరితల ఉష్ణోగ్రతలోని మార్పులను పర్యవేక్షిస్తుంది. సముద్రపు వడగాల్పుల గురించి ముందుగానే హెచ్చరిస్తుంది. ప్రస్తుత అరేబియా సముద్ర హెచ్చరికను ఈ వ్యవస్థ ద్వారానే అధికారులు జారీ చేశారు.

సముద్రపు వడగాల్పు: అర్థం, శాస్త్రీయ ఆధారం (Marine Heatwave: Meaning and Scientific Basis)

- సముద్రపు వడగాల్పు (Marine Heatwave) అంటే ఒక నిర్దిష్ట సముద్ర ప్రాంతంలో అసాధారణంగా ఉష్ణోగ్రతలు చాలా కాలం పాటు ఎక్కువగా ఉండటం.
- ఇది ఒకటి, రెండు రోజులు పెరిగే తాత్కాలిక ఉష్ణోగ్రత కాదు. ఇది నిరంతరంగా ఉండే ఉష్ణ ఒత్తిడి (Thermal stress). ఇది సముద్ర ఆవరణ వ్యవస్థ (Marine ecosystem) పనితీరును దెబ్బతీస్తుంది.
- శాస్త్రీయంగా చెప్పాలంటే, **చారిత్రక వాతావరణ విలువల ప్రకారం సముద్ర ఉపరితల ఉష్ణోగ్రత 90వ పర్సంటైల్ కంటే ఎక్కువగా ఉండి, కనీసం ఐదు రోజుల పాటు వరుసగా అలాగే ఉంటే**, దానిని సముద్రపు వడగాల్పు అంటారు.

దీనిని స్పష్టంగా అర్థం చేసుకుందాం. ఏప్రిల్ నెలలో ఒక ప్రాంతంలోని సముద్ర ఉష్ణోగ్రతను పాత రికార్డుల ఆధారంగా లెక్కించారు అనుకుందాం. గత సంవత్సరాల్లో 90% సమయాల్లో ఉన్న ఉష్ణోగ్రత కంటే ప్రస్తుత ఉష్ణోగ్రత అసాధారణంగా ఎక్కువగా ఉండి, అది కనీసం ఐదు రోజుల పాటు కొనసాగితే, అధికారులు దానిని సముద్రపు వడగాల్పుగా వర్గీకరిస్తారు.

ఇది సాధారణంగా వేసవిలో ఉండే వేడికి భిన్నంగా ఉంటుంది. ఇది కేవలం కాలానుగుణంగా వచ్చే వేడి కాదు, నిరంతర అసాధారణ వేడి.

వాతావరణ మార్పుల (Climate change) కారణంగా సముద్రపు వడగాల్పులు ఇప్పుడు తరచుగా, ఎక్కువ కాలం, తీవ్రంగా వస్తున్నాయి. ఒకప్పుడు ఇవి అరుదుగా వచ్చేవి. కానీ ఇప్పుడు ఇవి పదేపదే వచ్చే సముద్ర వాతావరణ సమస్యలుగా మారుతున్నాయి.

సముద్రపు వడగాల్పుల వర్గీకరణ (Classification of Marine Heatwaves)

వర్గం	అర్థం (Meaning)	ప్రభావం (Impact)
వాచ్ (Watch)	అసాధారణ వేడి మొదలయ్యే ప్రారంభ దశ. ఇక్కడ ఉష్ణ ఒత్తిడికి సంబంధించిన తొలి సంకేతాలు కనిపిస్తాయి.	దీనిని ఒక ముందస్తు హెచ్చరికగా (Advance warning) భావిస్తారు.
అలర్ట్ (Alert)	బలమైన, నిరంతర ఉష్ణ పరిస్థితులు ఉంటాయి.	సముద్ర ఆవరణ వ్యవస్థలు ఒత్తిడిని ఎదుర్కోవడం మొదలవుతుంది. చేపల ఉత్పత్తి, పగడాల (Coral) ఆరోగ్యం దెబ్బతినడం ప్రారంభం అవుతుంది.
వార్నింగ్ (Warning)	తీవ్రమైన, ఎక్కువ కాలం ఉండే ఉష్ణ ఒత్తిడి. ఇది అత్యంత ప్రమాదకరమైన వర్గం.	పగడాలు బ్లీచింగ్‌కు (Coral bleaching) గురవుతాయి. చేపలు ఇతర ప్రాంతాలకు వలస వెళతాయి. సముద్ర ఉత్పాదకత పడిపోతుంది. ఇలాంటి తీవ్రమైన పర్యావరణ నష్టాలు జరుగుతాయి.

సముద్రపు వడగాల్పులకు కారణాలు (Causes of Marine Heatwaves)

కారణం (Cause)	వివరణ (Explanation)
గ్లోబల్ వార్మింగ్ (Global Warming)	గ్రీన్‌హౌస్ వాయువుల (Greenhouse gas) ఉద్గారాల వల్ల భూమి సగటు ఉష్ణోగ్రత దీర్ఘకాలికంగా పెరుగుతోంది. సముద్ర ఉష్ణోగ్రతలు పెరగడానికి ఇదే ప్రధాన కారణం. వాతావరణంలోని 90% కంటే ఎక్కువ అదనపు వేడిని సముద్రాలు గ్రహిస్తాయి. దీనివల్ల అవి ప్రధాన ఉష్ణ నిల్వ కేంద్రాలుగా (Heat reservoirs) మారుతున్నాయి.
ఎల్ నినో ప్రభావం (El Niño Events)	ఎల్ నినో వల్ల ప్రపంచ వాతావరణ ప్రవాహాలు (Atmospheric circulation) మారుతాయి. సాధారణంగా సముద్రాలను చల్లబరిచే వ్యవస్థలు బలహీనపడతాయి. దీనివల్ల సముద్రాలు అసాధారణంగా వేడెక్కుతాయి.
బలహీనమైన రుతుపవన గాలులు (Weak Monsoon Winds)	సాధారణంగా, బలమైన గాలులు సముద్రపు పొరలను కలపడానికి (Vertical mixing) సహాయపడతాయి. లోపల ఉండే చల్లటి నీటిని పైకి తీసుకువస్తాయి. రుతుపవన గాలులు బలహీనపడినప్పుడు, ఈ మిక్సింగ్ తగ్గిపోయి, వేడి నీరు ఉపరితలం పైనే ఉండిపోతుంది.
ఓషన్ స్ట్రాటిఫికేషన్ (Ocean Stratification)	వేడి నీరు పైన, చల్లటి నీరు కింద ఉండిపోయి, అవి సరిగ్గా కలవకపోతే ఉపరితలంపై వేడి అలాగే పేరుకుపోతుంది. దీనినే స్ట్రాటిఫికేషన్ (Stratification) అంటారు. ఇది సముద్రపు వడగాల్పుల తీవ్రతను పెంచుతుంది.
సముద్ర ప్రవాహాల్లో మార్పులు (Changes in Ocean Currents)	వేడి సముద్ర ప్రవాహాలు (Warm ocean currents) అధిక ఉష్ణోగ్రతలను కొత్త ప్రాంతాలకు తీసుకువెళతాయి. దీనివల్ల స్థానికంగా సముద్రపు వడగాల్పులు తీవ్రమవుతాయి. అరేబియా సముద్రంలో ఇది చాలా ముఖ్యమైన కారణం.

అరేబియా సముద్రం వేడెక్కడం, హిందూ మహాసముద్ర నేపథ్యం (Arabian Sea Warming and Indian Ocean Context)

- ఇతర ఉష్ణమండల సముద్ర ప్రాంతాల (Tropical ocean regions) కంటే అరేబియా సముద్రం వేగంగా వేడెక్కుతోంది. ఉత్తర హిందూ మహాసముద్రంలో సముద్రపు వడగాల్పులకు ఇది ఒక ప్రధాన కేంద్రంగా (Hotspot) మారింది.
- ఇది భారతదేశానికి పశ్చిమాన ఉంది. భారతదేశం, పాకిస్థాన్, ఇరాన్, ఒమన్, యెమెన్, సోమాలియా, మాల్దీవులు దీనికి సరిహద్దులుగా ఉన్నాయి. గల్ఫ్ ఆఫ్ ఏడెన్ (Gulf of Aden) ద్వారా ఇది ఎర్ర సముద్రానికి (Red Sea) కలుస్తుంది. గల్ఫ్ ఆఫ్ ఒమన్, హార్ముజ్ జలసంధి (Strait of Hormuz) ద్వారా ఇది పర్షియన్ గల్ఫ్‌కు కలుస్తుంది.
- బంగాళాఖాతంతో పోలిస్తే అరేబియా సముద్రంలో తుఫానులు తక్కువగా వస్తాయని ఒకప్పుడు భావించేవారు. ఇక్కడ నీరు సాపేక్షంగా చల్లగా ఉండటం, అలాగే బలమైన వర్టికల్ విండ్ షీర్ (Vertical wind shear) ఉండటమే దీనికి కారణం.
- కానీ ఇటీవల కాలంలో, పెరుగుతున్న సముద్ర ఉపరితల ఉష్ణోగ్రత (SST) వల్ల అరేబియా సముద్రంలో తుఫానులు తరచుగా, అత్యంత తీవ్రంగా వస్తున్నాయి. అసాధారణ తీవ్రతను చూపించిన తౌక్టే (Tauktae), నిసర్గ (Nisarga), బిపర్‌జాయ్ (Biparjoy), తేజ్ (Tej) తుఫానులు ఇందుకు ఉదాహరణ.

సముద్రపు వేడి కింది అంశాలపై నేరుగా ప్రభావం చూపుతుంది:

- నైరుతి రుతుపవనాల (Southwest Monsoon) ప్రవర్తన.
- తుఫానుల ఏర్పాటు, అవి వేగంగా తీవ్ర రూపం దాల్చడం.
- పగడపు దిబ్బలు (Coral reefs), సముద్ర జీవవైవిధ్యం (Marine biodiversity).
- మత్స్య ఉత్పాదకత, ముఖ్యంగా టూనా (Tuna), లోతైన సముద్రపు చేప జాతులు.
- తీరప్రాంత ప్రజల జీవనోపాధి, సముద్ర ఆధారిత ఆర్థిక వ్యవస్థ (Maritime economy).

భారతీయ రుతుపవన వ్యవస్థలో (Monsoon system) కూడా అరేబియా సముద్రం ముఖ్యమైన పాత్ర పోషిస్తుంది. ఎందుకంటే వెచ్చని సముద్ర ఉపరితల ఉష్ణోగ్రతలు రుతుపవన గాలులకు అవసరమైన తేమను (Moisture) అందిస్తాయి.

ఈ ప్రాంతంలో సముద్రపు వడగాల్పులు ఇప్పుడు భారతదేశ పశ్చిమ తీరం వెంబడి, ఒమన్, దక్షిణ హిందూ మహాసముద్రం, మారిషస్, దక్షిణాఫ్రికా, పశ్చిమ ఆస్ట్రేలియా వైపు వ్యాపిస్తున్నాయి. ఇది కేవలం ఒక ప్రాంతానికి పరిమితమైన సంఘటన కాదు. విస్తృతమైన హిందూ మహాసముద్ర తాపన నమూనాను (Warming pattern) ఇది సూచిస్తోంది. అరేబియా సముద్రం వేడెక్కడం వాతావరణ మార్పులు, రుతుపవనాల్లో మార్పులు (Monsoon variability), బలమైన తుఫానులు, సముద్ర ఆవరణ వ్యవస్థ ఒత్తిడితో నేరుగా ముడిపడి ఉంది. కాబట్టి ప్రిలిమ్స్ పరీక్ష కోణంలో ఈ అంశం చాలా ముఖ్యం.

మంగళజోడి పక్షులు (Birds of Mangalajodi): చిలికా పక్షుల స్వర్గధామానికి ఒక దృశ్య ప్రయాణం

మూలం: ది హిందూ

ప్రాముఖ్యత: జీఎస్ పేపర్ III – పర్యావరణం | జీవవైవిధ్యం (Biodiversity) | చిత్తడి నేలలు (Wetlands) | ఆవరణ శాస్త్రం (Ecology)

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- చిలికా సరస్సు (Chilika Lake), మంగళజోడి, రామ్సర్ సైట్ (Ramsar Site), ఉప్పు నీటి మడుగు (Brackish Water Lagoon), సెంట్రల్ ఏషియన్ ఫ్లైవే (Central Asian Flyway), నలబాన పక్షుల అభయారణ్యం (Nalabana Bird Sanctuary), ఇరావడి డాల్ఫిన్ (Irrawaddy Dolphin), బార్-హెడెడ్ గూస్ (Bar-headed Goose), వలస పక్షులు (Migratory Birds).

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- చిత్తడి నేలల సంరక్షణ (Wetland Conservation), జీవవైవిధ్య రక్షణ (Biodiversity Protection), కమ్యూనిటీ ఆధారిత సంరక్షణ (Community-Based Conservation), వలస పక్షుల ఆవాసాలు (Migratory Bird Habitats), పర్యావరణ సుస్థిరత (Ecological Sustainability).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది?

హైదరాబాద్‌లో ఇటీవల 'మంగళజోడి పక్షులు – ఏ విజిటర్స్ గైడ్ టు ద బర్డ్ ప్యారడైజ్ ఆఫ్ చిలికా లేక్' (Birds of Mangalajodi – A Visitor's Guide to the Bird Paradise of Chilika Lake) అనే పుస్తకాన్ని విడుదల చేశారు. చిలికా సరస్సు (Chilika Lake) ఉత్తర అంచున మంగళజోడి ఉంది. ఈ పుస్తకం మంగళజోడి పర్యావరణ సంపదపై (Ecological richness) అందరి దృష్టిని మరోసారి ఆకర్షించింది.

చిలికా సరస్సు: భౌగోళిక స్థానం, రకం, అంతర్జాతీయ గుర్తింపు

భౌగోళిక స్థానం, రకం (Location and Type)

- చిలికా సరస్సు ఒడిశా రాష్ట్రంలో బంగాళాఖాతాన్ని ఆనుకుని తూర్పు తీరంలో (Eastern coastline) ఉంది.
- ఇది మహానది డెల్టాకు నైరుతి దిశలో ఉంటుంది. పూరి, ఖుర్దా, గంజాం జిల్లాల్లో ఇది విస్తరించి ఉంది.
- సముద్రపు ముఖద్వారం (Sea mouth) ద్వారా ఈ సరస్సు బంగాళాఖాతంలో కలుస్తుంది. ఉప్పు శాతాన్ని (Salinity) నియంత్రించడానికి, పర్యావరణ సమతుల్యతను (Ecological balance) కాపాడటానికి ఈ ముఖద్వారాన్ని నిర్వహించడం చాలా కీలకం.
- అధికారులు 2000 సంవత్సరంలో ఒక కొత్త సముద్రపు ముఖద్వారాన్ని తెరిచారు. ఇది గత కొన్ని దశాబ్దాలలో ఒక ప్రధాన పరిణామం. ఇది నీటి మార్పిడిని మెరుగుపరిచింది. చేపల ఉత్పత్తిని పెంచింది. మడుగు పర్యావరణ ఆరోగ్యాన్ని (Ecological health) తిరిగి పునరుద్ధరించింది.
- చిలికా సరస్సు ఒక ఉప్పు నీటి తీరప్రాంత మడుగు (Brackish water coastal lagoon). దయా, భార్గవి లాంటి నదుల నుంచి వచ్చే మంచి నీరు, సముద్రపు ఉప్పు నీటితో కలవడం వల్ల ఇది ఏర్పడుతుంది.
- ఇది భారతదేశంలోనే అతిపెద్ద ఉప్పు నీటి మడుగు. ప్రపంచంలో ఉన్న అతిపెద్ద ఉప్పు నీటి మడుగులలో ఇది కూడా ఒకటి.
- ఈ సరస్సు స్పష్టమైన పర్యావరణ మండలాలను (Ecological zonation) చూపుతుంది. దీని ఉత్తర భాగంలో మంచి నీటి వాతావరణం ఎక్కువగా ఉంటుంది. మధ్య భాగంలో ఉప్పు నీటి పరిస్థితులు ఉంటాయి. దక్షిణ భాగంలో సముద్ర ప్రభావం (Marine influence) ఉంటుంది.
- ఈ విభిన్న వాతావరణం (Gradient) అధిక జీవవైవిధ్యానికి (Biodiversity) మద్దతు ఇస్తుంది. మత్స్య సంపదతో పాటు ఇరావడి డాల్ఫిన్ (Irrawaddy dolphin) లాంటి జాతులు ఇక్కడ నివసిస్తాయి. ఈ కారణాల వల్ల ఇది పర్యావరణపరంగా, ఆర్థికంగా చాలా ప్రాముఖ్యతను సంతరించుకుంది.

అంతర్జాతీయ గుర్తింపు (International Recognition)

- రామ్సర్ కన్వెన్షన్ (Ramsar Convention) 1981లో చిలికా సరస్సును ప్రపంచ ప్రాముఖ్యత ఉన్న చిత్తడి నేలగా (Wetland) గుర్తించింది.
- ఇది సెంట్రల్ ఏషియన్ ఫ్లైవేలో (Central Asian Flyway) వలస పక్షులకు ఒక ప్రధాన ఆవాసంగా ఉంది. అలాగే అపారమైన జల జీవవైవిధ్యానికి (Aquatic biodiversity) నిలయంగా ఉంది. ఈ జాబితాలో చేర్చడం ద్వారా దీని పర్యావరణ ప్రాముఖ్యత స్పష్టమవుతుంది.
- ప్రస్తుత కరెంట్ అఫైర్స్‌లో దీనికి మోంట్రీక్స్ రికార్డుతో (Montreux Record) ఉన్న అనుబంధం ఒక ముఖ్యమైన అంశం.
- సిల్టేషన్ (Siltation - పూడిక), ఉప్పు శాతం తగ్గడం, జీవవైవిధ్యం క్షీణించడం వల్ల దీని పర్యావరణం తీవ్రంగా దెబ్బతింది. దీంతో మోంట్రీక్స్ రికార్డులో చేరిన మొదటి భారతీయ చిత్తడి నేలగా చిలికా నిలిచింది.

- అయినప్పటికీ, హైడ్రోలాజికల్ జోక్యాలు (Hydrological interventions), కమ్యూనిటీ ఆధారిత నిర్వహణ (Community-based management) ద్వారా అధికారులు సరస్సును పునరుద్ధరించారు. దీనివల్ల సరస్సు పర్యావరణపరంగా గణనీయంగా కోలుకుంది.
- ఫలితంగా, అధికారులు దీనిని మోంట్రీక్స్ రికార్డు నుంచి తొలగించారు. ఆసియాలో ఈ జాబితా నుంచి బయటకు వచ్చిన మొదటి చిత్తడి నేలగా ఇది రికార్డు సృష్టించింది. చిత్తడి నేలల పునరుద్ధరణలో (Wetland restoration) ఇది ప్రపంచవ్యాప్తంగా గుర్తింపు పొందిన విజయం.

మంగళజోడి: చిలికా మంచి నీటి చిత్తడి ప్రాంతం (Freshwater Marsh Zone)

- మంగళజోడి ఒడిశాలోని చిలికా సరస్సు ఉత్తర అంచున (Northern fringe) ఉంది.
- ఈ మడుగులో ఉప్పు నీరు, సముద్ర ప్రభావం ఉన్న ప్రాంతాలు ఉంటాయి. వాటికి భిన్నంగా మంగళజోడి చిలికాలోని మంచి నీటి చిత్తడి ప్రాంతాన్ని (Freshwater marsh zone) సూచిస్తుంది.
- ఈ ప్రాంతం ప్రధానంగా మహానది పాయల (Distributaries) నుంచి మంచి నీటిని అందుకుంటుంది.
- ఇక్కడ లోతైన బహిరంగ జలాలు ఉండవు. ఇది తక్కువ లోతు ఉన్న చిత్తడి నేలలు, బురద ప్రాంతాలు (Mudflats), చిత్తడి వృక్షజాలాన్ని (Marshy vegetation) కలిగి ఉంటుంది.
- ఇక్కడ నీటి లోతు చాలా తక్కువగా (సాధారణంగా 1 మీటరు కంటే తక్కువ) ఉంటుంది. ఇది వేడింగ్ బర్డ్స్ (Wading birds - నీళ్లలో నడిచే పక్షులు) కు చాలా అనుకూలంగా ఉంటుంది.
- శీతాకాలంలో ఇది వలస పక్షుల భారీ సమూహాలకు (Congregations) ఆవాసంగా నిలుస్తుంది.
- వలస పక్షులకు ఒక ముఖ్యమైన మార్గమైన సెంట్రల్ ఏషియన్ ఫ్లైవే (Central Asian Flyway) లో ఇది ఉంటుంది.
- ఇది ఏటా లక్షలాది పక్షులకు, ముఖ్యంగా నీటి పక్షులకు (Waterfowl species) ఆతిథ్యం ఇస్తుంది.
- బాతులు, గీస్ (Geese), హెరాన్స్ (Herons), ఎగ్రెట్స్ (Egrets), వేడర్స్ (Waders) లాంటి పక్షుల సమూహాలు ఇక్కడ సాధారణంగా కనిపిస్తాయి.
- భారతదేశంలోని ప్రధాన పక్షుల వీక్షణ ప్రాంతాలలో (Birding hotspots) ఒకటిగా ఇది గుర్తింపు పొందింది.
- దీనిని తరచుగా **"చిలికా పక్షుల స్వర్గధామం"** అని పిలుస్తారు.
- చిలికా దక్షిణ భాగం బంగాళాఖాతానికి దగ్గరగా ఉండటం వల్ల దానిపై సముద్ర ప్రభావం ఉంటుంది. ఈ విషయంలో మంగళజోడి ఆ దక్షిణ భాగానికి భిన్నంగా ఉంటుంది.
- ఇది కమ్యూనిటీ ఆధారిత సంరక్షణ నమూనాతో (Community-led conservation model) ముడిపడి ఉంది. పక్షుల రక్షణలో స్థానిక గ్రామస్థులు చురుకుగా పాల్గొంటారు.
- రామ్సర్ కన్వెన్షన్ కింద చిలికా రామ్సర్ వెట్ల్యాండ్ వ్యవస్థలో ఇది కూడా ఒక భాగంగా ఉంటుంది.

సెంట్రల్ ఏషియన్ ఫ్లైవే, వలస పక్షుల కదలిక

- మంగళజోడి సెంట్రల్ ఏషియన్ ఫ్లైవే (Central Asian Flyway) పై ఉంది. ఇది ప్రపంచంలోని ప్రధాన వలస పక్షుల మార్గాలలో ఒకటి.
- ఈ మార్గం సైబీరియా, ఆర్కిటిక్ ప్రాంతాలు, మధ్య ఆసియా, ఉత్తర యురేషియాలోని పక్షుల సంతానోత్పత్తి ప్రాంతాలను (Breeding grounds), భారతదేశం, దక్షిణాసియాలోని శీతాకాల ఆవాసాలతో కలుపుతుంది.
- ప్రతి సంవత్సరం అక్టోబర్, మార్చి నెలల మధ్య దాదాపు రెండు లక్షల వలస పక్షులు మంగళజోడికి వస్తాయి.
- ఉత్తర ప్రాంతాలలో ఉండే తీవ్రమైన చలి కారణంగా ఈ పక్షులు ప్రధానంగా వలస వస్తాయి. అవి వెచ్చని వాతావరణం, ఆహారం సమృద్ధిగా ఉండే చిత్తడి నేలలు, సురక్షితమైన సంతానోత్పత్తి పరిస్థితుల కోసం వెతుకుతూ ఇక్కడికి చేరుకుంటాయి.

ముఖ్యమైన వలస పక్షులు

- **నార్తర్న్ పిన్‌టైల్ (Northern Pintail):** ఇది అత్యంత ఆధిపత్యం చూపే, అత్యధికంగా కనిపించే వలస బాతు జాతులలో ఒకటి.

- **బార్-హెడెడ్ గూస్ (Bar-headed Goose):** హిమాలయాల గుండా అత్యంత ఎత్తులో వలస ప్రయాణం చేయడానికి ఇది ప్రసిద్ధి చెందింది.
- **గాడ్‌వాల్ (Gadwall), నార్తర్న్ షోవెలర్ (Northern Shoveler), కామన్ టీల్ (Common Teal):** లాంటి డాబ్లింగ్ డక్స్ (Dabbling ducks) ఇక్కడ పెద్ద సంఖ్యలో కనిపిస్తాయి.
- **బ్లాక్-టెయిల్డ్ గాడ్‌విట్ (Black-tailed Godwit):** అలాగే సాండ్‌పైపర్స్, ప్లోవర్స్ లాంటి వేడర్స్ మంగళజోడి లాంటి తక్కువ లోతు ఉన్న చిత్తడి ప్రాంతాలలో సాధారణంగా నివసిస్తాయి.
- చిలికా డెవలప్‌మెంట్ అథారిటీ ప్రతి సంవత్సరం పక్షుల జనాభా పర్యవేక్షణను నిర్వహిస్తుంది.

చిలికాలో నలబాన పక్షుల అభయారణ్యం

- నలబాన పక్షుల అభయారణ్యం (Nalabana Bird Sanctuary) చిలికా సరస్సు లోపల ఉన్న ప్రధాన రక్షిత పక్షుల ఆవాసం.
- నలబాన అంటే "కలుపు మొక్కలతో కప్పిన ద్వీపం" (Weed-covered island) అని అర్థం.
- వర్షాకాలంలో ఇది నీటిలో మునిగిపోతుంది. వాతావరణం పొడిగా ఉన్నప్పుడు (Dry season) మళ్లీ బయటకు కనిపిస్తుంది. ఇది దీనిని ఒక ప్రత్యేకమైన చిత్తడి నేలల ద్వీప ఆవరణ వ్యవస్థగా (Wetland island ecosystem) మారుస్తుంది.
- అధికారులు దీనిని 1987లో పక్షుల అభయారణ్యంగా ప్రకటించారు. చిలికాను సందర్శించే వలస పక్షులు గూళ్లు కట్టుకోవడానికి, విశ్రాంతి తీసుకోవడానికి ఇది అత్యంత ముఖ్యమైన ప్రదేశాలలో ఒకటిగా సేవలు అందిస్తుంది.
- వార్షిక పక్షుల గణన (Annual bird census) కార్యకలాపాలకు నలబాన ప్రధాన కేంద్రంగా ఉంటుంది. తూర్పు భారతదేశంలో అత్యంత సురక్షితమైన పక్షుల ఆవాసాలలో ఇది ఒకటి.
- ఇది చిలికా లోపల ఉండటం అనేది ప్రిలిమ్స్ పరీక్షలలో తరచుగా అడిగే ప్రశ్న.

ఇరావడి డాల్ఫిన్, ఇతర ముఖ్యమైన జంతుజాలం

- ఇరావడి డాల్ఫిన్‌లకు (Irrawaddy Dolphin) చిలికా సరస్సు అంతర్జాతీయంగా ప్రసిద్ధి చెందింది.
- ఈ జాతి ప్రధానంగా తీరప్రాంతాలు, నదీ ముఖద్వారాలు (Estuarine), ఉప్పు నీటి ఆవరణ వ్యవస్థలలో నివసిస్తుంది. ఇది గంగా నది డాల్ఫిన్ (Gangetic river dolphin) కంటే భిన్నంగా ఉంటుంది.
- భారతదేశంలో, ఇరావడి డాల్ఫిన్‌కు అత్యంత ప్రసిద్ధ ఆవాసాలలో చిలికా ఒకటి. ముఖ్యంగా ఔటర్ ఛానెల్ (Outer channel), సముద్ర ముఖద్వార (Sea mouth) ప్రాంతం సమీపంలో ఇవి ఎక్కువగా కనిపిస్తాయి.
- ఐయూసీఎన్ (IUCN) ఈ జాతిని అంతరించిపోతున్న జాతుల (Endangered) జాబితాలో చేర్చింది.

డాల్ఫిన్లు, పక్షులు మాత్రమే కాకుండా, చిలికా అనేక చేప జాతులు, క్రస్టేసియన్లు (Crustaceans), రొయ్యలు, ఉభయచరాలు, సముద్రపు గడ్డి ఆవరణ వ్యవస్థలకు (Seagrass ecosystems) మద్దతు ఇస్తుంది. ఈ కారణాల వల్ల ఇది భారతదేశంలోని అత్యంత ఉత్పాదక చిత్తడి నేల వ్యవస్థలలో (Productive wetland systems) ఒకటిగా నిలుస్తుంది.

26వ ఆవిర్భావ దినోత్సవం: 'తెలంగాణ పునర్నిర్మాణం' అనే కొత్త అజెండాతో బీఆర్ఎస్ (BRS) సన్నద్ధం

మూలం: ది హిందూ (The Hindu)

సంబంధించిన అంశాలు (Relevance): జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ II – పాలిటీ | సమాఖ్యవాదం | ప్రాంతీయ పార్టీలు | రాజకీయ పార్టీలు | రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ.

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం (For Prelims):

- భారత్ రాష్ట్ర సమితి (BRS), తెలంగాణ రాష్ట్ర సమితి

(TRS), ఆర్టికల్ 3, ఆంధ్రప్రదేశ్ పునర్వ్యవస్థీకరణ చట్టం 2014, రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ, పదవ షెడ్యూల్, పార్టీ ఫిరాయింపుల నిరోధక చట్టం (Anti-Defection Law), ప్రజా ప్రాతినిధ్య చట్టం (RPA 1951) లోని సెక్షన్ 29A, ఎన్నికల గుర్తుల ఉత్తర్వులు 1968.

మెయిన్స్ కోసం (For Mains):

- ప్రాంతీయవాదం, సమాఖ్యవాదం, రాష్ట్ర ఏర్పాటు ఉద్యమాలు, ప్రాంతీయ పార్టీల పాత్ర, రాజకీయ పార్టీల రాజ్యాంగపరమైన స్థానం, సహకార సమాఖ్యవాదం (Cooperative Federalism).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది? (Why in News?)

- భారత్ రాష్ట్ర సమితి (BRS) తన 26వ ఆవిర్భావ దినోత్సవాన్ని జరుపుకుంటోంది. 2014 నుంచి 2023 వరకు పదేళ్ల పాటు పాలించిన తర్వాత, తెలంగాణలో అధికారం కోల్పోయిన ఈ పార్టీ ఇప్పుడు తన రాజకీయ పునాదిని మళ్లీ నిర్మించుకునే ప్రయత్నంలో ఉంది.
- తెలంగాణ రాష్ట్ర సమితి (TRS) గా ఏర్పడిన ఈ పార్టీ, ఇప్పుడు నాయకుడిపై ఆధారపడిన నిర్మాణాన్ని వదిలిపెట్టాలనుకుంటోంది. దీనికి బదులుగా, కార్యకర్తల ఆధారిత సంస్థగా మారడానికి, "తెలంగాణను తిరిగి మన వశం చేసుకుందాం (Reclaiming Telangana)" అనే కొత్త రాజకీయ అజెండాను ప్రచారం చేయడానికి ప్రయత్నిస్తోంది.
- ఈ పరిణామం రెండు ముఖ్యమైన రాజ్యాంగపరమైన అంశాలపై దృష్టి సారిస్తుంది: ఒకటి ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా తెలంగాణ ఏర్పాటు, రెండవది భారత ప్రజాస్వామ్యంలో రాజకీయ పార్టీల రాజ్యాంగపరమైన స్థానం.

తెలంగాణ ఏర్పాటు: చారిత్రక, రాజ్యాంగపరమైన నేపథ్యం (Formation of Telangana: Historical and Constitutional Background)

తెలంగాణ ఏర్పాటు (Formation of Telangana)

- ఆంధ్రప్రదేశ్ పునర్వ్యవస్థీకరణ చట్టం (Andhra Pradesh Reorganisation Act, 2014) ద్వారా అప్పటి ఉమ్మడి ఆంధ్రప్రదేశ్‌ను విభజించారు. దీని ఫలితంగా, 2 జూన్ 2014న తెలంగాణ భారతదేశపు 29వ రాష్ట్రంగా అవతరించింది.
- భారత రాజ్యాంగంలోని 'ఆర్టికల్ 3' కింద ఈ రాష్ట్రం ఏర్పడింది. ఈ ఆర్టికల్ ప్రకారం, కొత్త రాష్ట్రాలను సృష్టించే, సరిహద్దులను మార్చే, ప్రస్తుతం ఉన్న రాష్ట్రాల పేర్లను మార్చే అధికారం పార్లమెంటుకు (Parliament) ఉంటుంది.
- భారత్ రాష్ట్ర సమితి (BRS) వంటి ప్రాంతీయ పార్టీలు "తెలంగాణ అస్తిత్వం", "తెలంగాణను తిరిగి మన వశం చేసుకుందాం" అనే అజెండాను లేవనెత్తినప్పుడల్లా ఈ అంశం కరెంట్ అఫైర్స్‌లో (Current Affairs) ముఖ్యమైనదిగా మారుతుంది.

చారిత్రక నేపథ్యం (Historical Background)

- స్వాతంత్ర్యానికి ముందు, తెలంగాణ ప్రాంతం నిజాం పాలిస్తున్న హైదరాబాద్ సంస్థానంలో (Princely State of Hyderabad) భాగంగా ఉండేది.
- కోస్తా ఆంధ్ర, రాయలసీమ ప్రాంతాలకు భిన్నంగా, తెలంగాణ పూర్తిగా నిజాం సంస్థానపు పరిపాలనలో ఉండేది. ఇక్కడి రాజకీయ, పరిపాలనా, భూస్వామ్య వ్యవస్థలు వేరుగా ఉండేవి.
- స్వాతంత్ర్యం వచ్చిన వెంటనే హైదరాబాద్ భారతదేశంలో కలవలేదు. 1948లో జరిగిన 'ఆపరేషన్ పోలో' (పోలీసు చర్య) ద్వారా దీనిని భారత యూనియన్‌లో (Indian Union) కలిపారు.
- దీని తర్వాత హైదరాబాద్ 'పార్ట్ బి' (Part B) రాష్ట్రంగా మారింది. అప్పుడు తెలంగాణ, హైదరాబాద్ రాష్ట్రంలోనే భాగంగా ఉండిపోయింది.

ఆంధ్రతో విలీనం - 1956 (Merger with Andhra - 1956)

- పొట్టి శ్రీరాములు మరణానంతరం, తెలుగు మాట్లాడే ప్రజల కోసం 1953లో ఆంధ్ర రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేశారు. అయితే అప్పుడు తెలంగాణ మాత్రం ప్రత్యేకంగానే ఉండిపోయింది.
- రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ కమిషన్ (SRC, 1955)

తెలంగాణను కొంతకాలం పాటు ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా ఉంచాలని సిఫార్సు చేసింది. ఎందుకంటే:

- ఇది ఆర్థికంగా అంతగా అభివృద్ధి చెందలేదు.
- ఆంధ్ర ప్రాంతపు సంపన్నుల (Andhra elites) ఆధిపత్యం ఉంటుందని ఇక్కడి ప్రజలు భయపడ్డారు.
- ఉద్యోగాలు, విద్యావకాశాల్లో ఇక్కడి వారికి రక్షణలు కల్పించాల్సిన అవసరం ఉండింది.

- ఇన్ని కారణాలు ఉన్నప్పటికీ, 1 నవంబర్ 1956న తెలంగాణను ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో విలీనం చేశారు. ఫలితంగా ఉమ్మడి 'ఆంధ్రప్రదేశ్' ఏర్పడింది.
- ఈ విలీనం పెద్దమనుషుల ఒప్పందం - 1956' (Gentlemen's Agreement - 1956) ఆధారంగా జరిగింది. ఈ ఒప్పందం కింద కొన్ని విషయాల్లో తెలంగాణకు రక్షణలు ఇస్తామని వాగ్దానం చేశారు:
    - ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలు
    - విద్యావకాశాలు
    - ఆర్థిక వనరుల వినియోగం
    - రాజకీయ ప్రాతినిధ్యం
    - ప్రాంతీయ స్వయంప్రతిపత్తి (Regional autonomy)
- కానీ, ఈ వాగ్దానాలను సరిగ్గా అమలు చేయలేదని తర్వాత కాలంలో చాలామంది ప్రజలు భావించారు.

ప్రత్యేక తెలంగాణ డిమాండ్‌కు కారణాలు (Reasons for Separate Telangana Demand)

1. **ఆర్థిక నిర్లక్ష్యం:** తెలంగాణ ప్రాంతపు ఆదాయాన్ని ఎక్కువగా కోస్తా ఆంధ్ర, రాయలసీమల అభివృద్ధి కోసమే వాడుతున్నారని ప్రజలు నమ్మారు. సాగునీరు, పరిశ్రమలు, మౌలిక సదుపాయాల అభివృద్ధిలో ఇక్కడ అసమానతలు ఉన్నాయని భావించారు.
2. **ఉద్యోగ సమస్యలు:** స్థానికులకు దక్కాల్సిన ప్రభుత్వ ఉద్యోగాలు ఇతర ప్రాంతాల వారికి దక్కుతున్నాయని స్థానిక ప్రజలు ఆవేదన చెందారు. ముల్కీ నిబంధనల (Mulki Rules) ఉల్లంఘన, స్థానిక రిజర్వేషన్ల రక్షణలు లేకపోవడం వల్ల తీవ్ర అసంతృప్తి ఏర్పడింది.
3. **నీటి వివాదాలు:** కృష్ణా, గోదావరి నదీ జలాల పంపిణీలో అన్యాయం జరుగుతోందని తెలంగాణ ఆందోళన వ్యక్తం చేసింది. నీటిపారుదల ప్రాజెక్టుల (Irrigation projects) విషయంలోనూ వివక్ష చూపుతున్నారని వారు భావించారు.
4. **సాంస్కృతిక గుర్తింపు:** హైదరాబాద్ రాష్ట్రం కింద తెలంగాణకు ఒక ప్రత్యేకమైన చారిత్రక అనుభవం ఉంది. ఇక్కడి మాండలికం (Dialect), సంప్రదాయాలు, సామాజిక గుర్తింపు కూడా వేరుగానే అభివృద్ధి చెందాయి. ప్రజలు ఈ ప్రత్యేక గుర్తింపును కొనసాగించాలనుకున్నారు.
5. **రాజకీయ ఆధిపత్యం:** నాయకత్వం, కీలక నిర్ణయాలు తీసుకోవడంలో కోస్తా ఆంధ్ర సంపన్నుల ఆధిపత్యం ఎక్కువగా ఉందని ఇక్కడివారు భావించారు. ఇది బలమైన ప్రాంతీయ రాజకీయ డిమాండ్‌కు దారితీసింది.

ఆర్టికల్ 3 - కొత్త రాష్ట్రాల ఏర్పాటు (Article 3 and Creation of New States)

- భారత రాజ్యాంగంలోని ఆర్టికల్ 3 తెలంగాణ ఏర్పాటుకు రాజ్యాంగబద్ధమైన ఆధారాన్ని (Constitutional basis) ఇస్తుంది.
- ఉన్న రాష్ట్రం నుంచి కొంత భూభాగాన్ని వేరు చేయడం, రాష్ట్రాలను కలపడం, సరిహద్దులను మార్చడం, విస్తీర్ణాన్ని పెంచడం లేదా తగ్గించడం, అలాగే రాష్ట్రం పేరును మార్చడం ద్వారా కొత్త రాష్ట్రాలను ఏర్పాటు చేసే అధికారాన్ని ఆర్టికల్ 3 పార్లమెంటుకు ఇస్తుంది.
- భారత సమాఖ్యవాదపు (Indian federalism) సరళమైన స్వభావాన్ని ఇది తెలియజేస్తుంది. అంతర్గత భూభాగాల పునర్వ్యవస్థీకరణ (Territorial reorganisation) విషయంలో పార్లమెంటుకు గణనీయమైన అధికారం ఉంటుంది.
- అనేక ఇతర సమాఖ్య దేశాల (Federations) మాదిరిగా కాకుండా, భారతదేశంలోని రాష్ట్రాల సరిహద్దులకు రాజ్యాంగపరమైన శాశ్వతత్వం (Constitutional permanence) లేదు.

ఆర్టికల్ 3 కింద రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ విధానం (Procedure for State Reorganisation under Article 3)

- కొత్త రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేయడానికి సంబంధించిన బిల్లును పార్లమెంటులో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టాలి. అది కూడా రాష్ట్రపతి ముందస్తు సిఫార్సు (Prior recommendation) తో మాత్రమే ప్రవేశపెట్టాలి.
- బిల్లును ప్రవేశపెట్టడానికి ముందు, రాష్ట్రపతి ఆ బిల్లును సంబంధిత రాష్ట్ర శాసనసభకు (State Legislature) పంపుతారు. వారు నిర్ణీత సమయంలో తమ అభిప్రాయాలను తెలపాలి.
- రాష్ట్ర శాసనసభ ఇచ్చే అభిప్రాయం కేవలం సలహా మాత్రమే. దాన్ని కచ్చితంగా పాటించాలనే నిబంధన (Binding) లేదు.
- ఒకవేళ రాష్ట్ర శాసనసభ బిల్లును వ్యతిరేకించినా కూడా, పార్లమెంటు బిల్లును ముందుకు తీసుకెళ్లవచ్చు.
- బిల్లును ప్రత్యేక మెజారిటీతో (Special majority) కాకుండా సాధారణ మెజారిటీతోనే (Simple majority) ఆమోదిస్తారు.
- రాష్ట్రపతి ఆమోదం తెలిపిన తర్వాత, ఆ బిల్లు చట్టంగా మారుతుంది.
- రాజ్యాంగ సవరణ (Constitutional amendment) కంటే రాష్ట్రాల పునర్వ్యవస్థీకరణ చాలా సులభమని దీని ద్వారా తెలుస్తోంది.

ఆంధ్రప్రదేశ్ పునర్వ్యవస్థీకరణ చట్టం, 2014 (Andhra Pradesh Reorganisation Act, 2014)

- పార్లమెంటు 'ఆంధ్రప్రదేశ్ పునర్వ్యవస్థీకరణ చట్టం, 2014'ను ఆమోదించింది. ఇది అధికారికంగా తెలంగాణ రాష్ట్రాన్ని ఏర్పాటు చేసింది.
- దీనిలోని ప్రధాన అంశాలు: తెలంగాణ ఏర్పాటు, పదేళ్ల వరకు హైదరాబాద్‌ను ఉమ్మడి రాజధానిగా ఉంచడం, ఆస్తులు మరియు అప్పుల విభజన, ప్రభుత్వ ఉద్యోగుల కేటాయింపు, నదీ జలాల పంపిణీ, ప్రభుత్వ సంస్థల పంపిణీ, ప్రభుత్వ రుణాల విభజన.
- చివరికి హైదరాబాద్ తెలంగాణకు శాశ్వత రాజధానిగా మారింది. ఆంధ్రప్రదేశ్ తన కొత్త రాజధానిగా అమరావతిని అభివృద్ధి చేయడం ప్రారంభించింది.
- ఆర్టికల్ 3 ని ఆచరణలో ఉపయోగించిన అతి ముఖ్యమైన ఉదాహరణలలో ఈ చట్టం ఒకటిగా నిలిచిపోయింది.

రాజ్యాంగ చట్రంలో రాజకీయ పార్టీలు (Political Parties in the Constitutional Framework)

- పార్లమెంటరీ ప్రజాస్వామ్యానికి (Parliamentary democracy) రాజకీయ పార్టీలు చాలా అవసరం. ఎందుకంటే అవి పౌరులను ప్రభుత్వంతో అనుసంధానం చేస్తాయి, ఎన్నికల్లో పోటీ చేస్తాయి, ప్రభుత్వాలను ఏర్పాటు చేస్తాయి, అలాగే ప్రతిపక్షంగా కూడా పనిచేస్తాయి.
- ఆసక్తికరమైన విషయం ఏమిటంటే, మొదట రాజ్యాంగంలో రాజకీయ పార్టీలకు సంబంధించిన వివరణాత్మక నిబంధనలు లేవు.
- రాజ్యాంగ సవరణలు, ఎన్నికల చట్టాల ద్వారా ఆ తర్వాతే వీటికి అధికారికంగా రాజ్యాంగ గుర్తింపు (Constitutional recognition) లభించింది.
- ఆర్టికల్ 19(1)(c) నుంచి రాజకీయ పార్టీలు తమ ప్రాథమిక చట్టబద్ధతను పొందుతాయి. ఈ ఆర్టికల్ సంఘాలను, యూనియన్లను ఏర్పాటు చేసుకునే హక్కును ఇస్తుంది.
- పౌరులు రాజకీయంగా సంఘటితం కావడానికి ఇది పునాది వేస్తుంది.

పదవ షెడ్యూల్ ద్వారా రాజ్యాంగ గుర్తింపు (Constitutional Recognition through the Tenth Schedule)

- 52వ రాజ్యాంగ సవరణ చట్టం (1985) ద్వారా రాజకీయ పార్టీలకు అధికారికంగా రాజ్యాంగ గుర్తింపు లభించింది. ఇది పార్టీ ఫిరాయింపుల నిరోధక చట్టం (Anti-Defection Law) అని పిలువబడే పదవ షెడ్యూల్‌ను (Tenth Schedule) ప్రవేశపెట్టింది.
- ఈ చట్టం చట్టసభ సభ్యుల పార్టీ ఫిరాయింపులు, పార్టీ క్రమశిక్షణ, పార్టీ విప్‌ను (Party whip) ఉల్లంఘించినందుకు అనర్హత వేటు వేయడం లాంటి అంశాలను డీల్ చేస్తుంది.
- చట్టసభ సభ్యత్వాన్ని (Legislative membership) పార్టీ పట్ల విశ్వాసంతో అనుసంధానించడం ద్వారా, ఇది రాజకీయ

పార్టీలకు రాజ్యాంగపరమైన ప్రాముఖ్యతను ఇచ్చింది.

- అందువల్ల, భారతదేశంలో రాజకీయ పార్టీలకు పదవ షెడ్యూల్ అతిపెద్ద రాజ్యాంగ గుర్తింపుగా నిలిచింది.

రాజకీయ పార్టీల నమోదు, గుర్తింపు (Registration and Recognition of Political Parties)

- ప్రజా ప్రాతినిధ్య చట్టం, 1951 (Representation of the People Act, 1951) లోని సెక్షన్ 29A కింద రాజకీయ పార్టీలు నమోదు (Registration) అవుతాయి.
- దీనికోసం పార్టీ భారత ఎన్నికల కమిషన్‌కు (Election Commission of India - ECI) దరఖాస్తు చేసుకోవాలి. రాజ్యాంగం, ప్రజాస్వామ్యం, లౌకికవాదం (Secularism), సామ్యవాదం (Socialism), జాతీయ సమగ్రత పట్ల తమకు నిబద్ధత ఉందని పార్టీ ప్రకటించాలి.
- నమోదు చేసుకోవడం వల్ల చట్టపరమైన గుర్తింపు (Legal identity) వస్తుంది, కానీ దానంతటదే అధికారిక గుర్తింపు ఉన్న పార్టీగా (Recognised party) మారిపోదు.
- ఎన్నికల గుర్తుల (రిజర్వేషన్ మరియు కేటాయింపు) ఉత్తర్వులు, 1968 (Election Symbols Order, 1968) కింద ఎన్నికల కమిషన్ విడిగా అధికారిక గుర్తింపును ఇస్తుంది.
- ఓట్ల శాతం (Vote share), ఎన్నికల్లో కనబరిచిన పనితీరు ఆధారంగా రాష్ట్ర పార్టీగా లేదా జాతీయ పార్టీగా గుర్తింపు ఇస్తారు.
- గుర్తింపు పొందిన పార్టీలకు ప్రత్యేకంగా రిజర్వ్ చేసిన గుర్తులు (Reserved symbols) ఇస్తారు. ఎన్నికల కమిషన్‌తో సంప్రదింపులు జరిపే హక్కును కల్పిస్తారు. అలాగే ప్రభుత్వ మీడియాలో ఉచిత ప్రసార సమయం, స్టార్ క్యాంపెయినర్ ప్రయోజనాలు లభిస్తాయి.

భూగర్భ జల వనరుల అంచనా 2025 – తెలంగాణ

మూలం: ది హిందూ (The Hindu)

సిలబస్ అనుసంధానం:

- **జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ III – పర్యావరణం (Environment) | వ్యవసాయం | నీటి వనరులు | విపత్తు నిర్వహణ (Disaster Management)**
- **జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ II – పాలన (Governance) | వనరుల నిర్వహణ (Resource Management)**

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

- **ప్రిలిమ్స్ కోసం:** భూగర్భ జల వనరుల అంచనా (GWRA), అతిగా వాడుకున్న బ్లాక్ (Over-exploited Block), పాక్షికంగా క్లిష్టమైన బ్లాక్ (Semi-critical Block), క్లిష్టమైన బ్లాక్ (Critical Block), సురక్షిత వర్గం (Safe Category), డైనమిక్ భూగర్భ జల వనరులు (Dynamic Groundwater Resources), ఎక్కువ నీరు అవసరమయ్యే పంటలు (Water-intensive Crops), రబీ వరి (Rabi Paddy), బోరుబావుల సాగు (Borewell Irrigation), భూగర్భ జలాల పునరుత్పత్తి (Aquifer Recharge), కల్వకుర్తి ఎత్తిపోతల పథకం (Kalwakurthy Lift Irrigation Scheme).
- **మెయిన్స్ కోసం:** భూగర్భ జలాల పాలన (Groundwater Governance), పంటల వైవిధ్యం (Crop Diversification), సుస్థిర వ్యవసాయం (Sustainable Agriculture), నీటి భద్రత (Water Security), సాగునీటి నిర్వహణ (Irrigation Management), డిమాండ్ ఆధారిత నీటి నిర్వహణ (Demand-side Water Management).

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది?

తెలంగాణ ప్రభుత్వం భూగర్భ జల వనరుల అంచనా (GWRA) 2025 నివేదికను విడుదల చేసింది. అలాగే 2026 అంచనా ప్రక్రియను కూడా ప్రారంభించింది.

- రాష్ట్ర స్థాయి కమిటీ సమావేశంలో రబీ సీజన్‌లో వరి సాగు, భూగర్భ జలాలు అడుగంటిపోవడంపై విధానపరమైన చర్చ జరిగింది.
- భూగర్భ జలాలపై ఒత్తిడి, బోరుబావులపై ఆధారపడటం వల్ల రబీలో వరి సాగును తగ్గించాలని అధికారిక నివేదిక గట్టిగా సూచించింది. కానీ వరిని నిషేధించడం పరిష్కారం కాదని నీటిపారుదల శాఖ (Irrigation Department) కార్యదర్శి స్పష్టం చేశారు. భూగర్భ జలాల పెంపు, మెరుగైన నీటి నిర్వహణపై దృష్టి పెట్టాలని ఆయన సూచించారు.

భూగర్భ జల వనరుల అంచనా (GWRA): సంస్థాగత చట్రం

- తెలంగాణ భూగర్భ జల శాఖ వివిధ విభాగాలు, సాంకేతిక సంస్థల సహకారంతో ఈ అంచనాను నిర్వహిస్తుంది. ఈ సంస్థలన్నీ కలిపి రాష్ట్ర స్థాయి భూగర్భ జల వనరుల అంచనా కమిటీగా ఏర్పడతాయి.
- నీటిపారుదల శాఖ కార్యదర్శి ఈ కమిటీకి అధ్యక్షత వహిస్తారు. ఇందులో 18 మంది సభ్యులు ఉంటారు.
- రాష్ట్రంలోని మండలాల వారీగా భూగర్భ జలాల లభ్యతను ఇది శాస్త్రీయంగా అంచనా వేస్తుంది. నీటి వాడకం, నీరు తిరిగి భూమిలోకి ఇంకే సామర్థ్యం (Recharge potential), నీటి ఒత్తిడి స్థాయిలను ఇది లెక్కిస్తుంది.
- పరిమితికి మించి భూగర్భ జలాలను వాడుతున్న ప్రాంతాలను గుర్తించడానికి ఈ ప్రక్రియ సహాయపడుతుంది. ప్రభుత్వ విధానపరమైన చర్యలు (Policy intervention) ఎక్కడ అవసరమో ఇది సూచిస్తుంది.
- 2026 అంచనా ప్రక్రియ ఇప్పటికే ప్రారంభమైంది. మే 2026లో సమాచార సేకరణ (Data collection) మొదలవుతుంది. ఆగస్టు 2026లో తదుపరి సమీక్షా సమావేశాన్ని అధికారులు నిర్వహిస్తారు.

తెలంగాణలో భూగర్భ జలాల వినియోగ విధానం

- వ్యవసాయ రంగం భూగర్భ జలాలను అత్యధికంగా వినియోగిస్తుంది. రైతులు ఈ నీటిని ఎక్కువగా సాగు కోసం వాడుతున్నారు.
- సాగు విస్తీర్ణం పెరగడం వల్ల ఇటీవలి కాలంలో భూగర్భ జలాల వాడకం వేగంగా పెరిగింది.
- రైతులు బోరుబావులపై తీవ్రంగా ఆధారపడుతున్నారు. 2014 నుంచి బావుల సంఖ్య భారీగా పెరిగింది.
- చాలా ప్రాంతాల్లో ఉపరితల నీటి వనరుల కంటే భూగర్భ జలాలే ప్రధాన సాగునీటి వనరుగా ఉన్నాయి.
- భూగర్భ జలాల వాడకంలో ప్రాంతీయ తేడాలు ఉన్నాయి. ఉపరితల నీరు తక్కువగా ఉండే దక్కన్ పీఠభూమిలోని కఠిన శిలల (Hard rock) ప్రాంతాల్లో నీటిని తోడేయడం మరింత ఎక్కువగా ఉంది.
- వరి, మొక్కజొన్న లాంటి ఎక్కువ నీరు అవసరమయ్యే పంటలను పండించడం వల్ల భూగర్భ జలాలకు డిమాండ్ పెరుగుతోంది.
- మొత్తం భూగర్భ జలాల వినియోగం 40-45% వరకు ఉంది. కానీ కొన్ని నిర్దిష్ట ప్రాంతాల్లో పరిమితికి మించిన వాడకం (Over-exploitation) కనిపిస్తోంది.
- నిరంతరంగా నీటిని తోడేయడం వల్ల అనేక జిల్లాల్లో భూగర్భ జల మట్టాలు పడిపోతున్నాయి.

మండలాల వారీగా భూగర్భ జలాల వర్గీకరణ

- తెలంగాణలో మొత్తం 620 మండలాలు ఉన్నాయి. అధికారులు భూగర్భ జలాల వాడకం దశ ఆధారంగా వీటిని వర్గీకరిస్తారు.
- ఇందులో సేఫ్ (Safe), సెమీ-క్రిటికల్, క్రిటికల్, ఓవర్-ఎక్స్‌ప్లాయిటెడ్ (Over-exploited) అనే వర్గాలు ఉన్నాయి.

2025 అంచనా ప్రకారం:

వర్గం (Category)	పరిస్థితి
సురక్షిత వర్గం (Safe Category)	76% మండలాలు
ప్రభుత్వ జోక్యం అవసరమైనవి	24% మండలాలు
శ్రద్ధ వహించాల్సిన మొత్తం మండలాలు	సుమారు 148 మండలాలు

- అతిగా భూగర్భ జలాలు వాడుకుంటున్న మండలాల సంఖ్య 31 నుంచి 23 కి తగ్గింది.
- అయినప్పటికీ, అదనంగా 25 మండలాలు సెమీ-క్రిటికల్ వర్గంలోకి చేరాయి.
- అదనంగా మరో ఐదు మండలాలు క్రిటికల్ వర్గంలోకి చేరాయి.
- తీవ్రమైన నీటి వాడకం తగ్గినప్పటికీ, భూగర్భ జలాల ఒత్తిడి (Groundwater stress) కొత్త ప్రాంతాలకు విస్తరిస్తోందని ఇది చూపుతోంది.

బోరుబావుల వాడకం పెరుగుదల

- 2024, 2025 మధ్య కాలంలో భూగర్భ జలాలను తోడే బావుల సంఖ్య 16 శాతం పెరిగిందని నివేదిక నమోదు చేసింది.
- అంటే రైతులు సాగునీటి కోసం బోరుబావులపై ఎక్కువగా ఆధారపడుతున్నారని అర్థం. ముఖ్యంగా వర్షాభావ పరిస్థితుల్లో (Dry spells), రబీ సాగులో ఇది ఎక్కువగా జరుగుతోంది.
- బోరుబావుల వాడకం దీర్ఘకాలిక భూగర్భ జలాల ఒత్తిడిని సృష్టిస్తుంది. ఎందుకంటే సహజంగా నీరు భూమిలోకి ఇంకే సామర్థ్యం (Natural recharge capacity) కంటే, నీటిని తోడేయడం ఎక్కువగా ఉంటుంది.
- తెలంగాణలోని పాక్షిక పొడి ప్రాంతాల్లో (Semi-arid regions) ఇది ఒక ప్రధాన పాలనా సమస్యగా మారుతోంది.

రబీ వరి, భూగర్భ జలాల ఒత్తిడి

- రాష్ట్ర ఏర్పాటు తర్వాత తెలంగాణ అతిపెద్ద వరి ఉత్పత్తి చేసే రాష్ట్రాలలో ఒకటిగా ఎదిగింది. ఇక్కడ వరి సాగు విస్తీర్ణం భారీగా పెరిగింది.
- కాళేశ్వరం లాంటి పెద్ద సాగునీటి ప్రాజెక్టుల వల్ల ఈ విస్తరణ జరిగింది. కానీ కాలువల ద్వారా నీరు అందని ప్రాంతాల్లో (Non-command areas) భూగర్భ జలాల వాడకం ఇంకా ఎక్కువగానే ఉంది.
- కనీస మద్దతు ధర (MSP) ఆధారిత సేకరణ వ్యవస్థ రైతులను వరి వైపు ప్రోత్సహిస్తోంది. తక్కువ నీరు అవసరమయ్యే పంటల కంటే రైతులు వరికే ఎక్కువ ప్రాధాన్యం ఇస్తున్నారు.
- వరి సాగు వల్ల పంటల వైవిధ్యం (Crop diversification) తగ్గిపోతోంది. ఇది నీటి వనరులపై దీర్ఘకాలిక ఒత్తిడిని పెంచుతుంది.
- ఖరీఫ్, రబీ రెండు సీజన్లలో వరి వేయడం వల్ల పంటల సాంద్రత (Cropping intensity) పెరిగింది. దీనివల్ల ఏడాది పొడవునా భూగర్భ జలాలను తోడేస్తున్నారు.
- వరి పొలాల వల్ల భాష్పోత్సేక నష్టాలు (Evapotranspiration losses) ఎక్కువగా ఉంటాయి. ఇది సాగునీటి డిమాండ్‌ను మరింత పెంచుతుంది.
- కఠిన శిలల ప్రాంతాల్లో భూగర్భ జలాల పునరుత్పత్తి (Aquifer recharge) సామర్థ్యం తక్కువగా ఉంటుంది. వరి సాగు వల్ల ఇక్కడ భూగర్భ జలాలు వేగంగా తగ్గిపోతున్నాయి.
- సాంప్రదాయ పంటలైన చిరుధాన్యాలు (Millets), పప్పుదినుసుల (Pulses) నుంచి వరి వైపు మారడం వల్ల వ్యవసాయ-పర్యావరణ సమతుల్యత (Agro-ecological balance) దెబ్బతింది.
- వరి సాగు మీథేన్ ఉద్గారాలను (Methane emissions) విడుదల చేస్తుంది. ఇది భూగర్భ జలాల ఆధారిత వ్యవసాయాన్ని వాతావరణ మార్పులతో (Climate change) అనుసంధానం చేస్తోంది.
- నూనెగింజలు (Oilseeds), పప్పుదినుసులు, చిరుధాన్యాలు లాంటి ప్రత్యామ్నాయ పంటలను ప్రభుత్వం ప్రోత్సహిస్తోంది. కానీ వాటిని రైతులు ఆశించిన స్థాయిలో పండించడం లేదు.

కల్వకుర్తి ఎత్తిపోతల పథకం, భూగర్భ జలాలకు ఉపశమనం

- భూగర్భ జలాలపై ఆధారపడటాన్ని తగ్గించడానికి 'కల్వకుర్తి ఎత్తిపోతల పథకాన్ని' ఒక ముఖ్యమైన ఉదాహరణగా అధికారులు ప్రస్తావించారు.
- ఇది తెలంగాణలోని కృష్ణా బేసిన్ సాగునీటి అభివృద్ధిలో భాగం. ముఖ్యంగా నాగర్‌కర్నూల్, దాని పరిసర ప్రాంతాలలోని కరువు పీడిత ప్రాంతాలకు ఇది సాగునీటిని అందిస్తుంది.
- పొడి ప్రాంతాలకు ఉపరితల సాగునీటిని (Surface

irrigation water) తీసుకురావడం ద్వారా, లోతైన బోరుబావులపై పూర్తిగా ఆధారపడే పరిస్థితిని ఈ ప్రాజెక్ట్ తగ్గిస్తుంది.

- ఇది వ్యవసాయ స్థిరత్వాన్ని మెరుగుపరుస్తుంది. అలాగే పరోక్షంగా భూగర్భ జలాల పునరుత్పత్తికి సహాయపడుతుంది.

భారతదేశంలో భూగర్భ జలాల వర్గీకరణ

భారతదేశంలో భూగర్భ జలాల అంచనా ఒక ప్రామాణిక వర్గీకరణ వ్యవస్థను (Standard classification system) అనుసరిస్తుంది:

వర్గం (Category)	నీటి వాడకం (Stage of Extraction)
సురక్షితం (Safe)	70% కంటే తక్కువ వాడకం
పాక్షికంగా క్లిష్టమైన (Semi-critical)	70–90% వాడకం
క్లిష్టమైన (Critical)	90–100% వాడకం
అతిగా వాడుకున్న (Over-exploited)	100% కంటే ఎక్కువ వాడకం

అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్‌లో ఏఐ (AI) ఆధారిత నిఘా వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయనున్న తెలంగాణ ప్రభుత్వం

మూలం: ది హిందూ (The Hindu)

సిలబస్ అనుసంధానం:

- జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ III – పర్యావరణం (Environment) | జీవవైవిధ్యం (Biodiversity) | సంరక్షణ (Conservation)
- జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ III – సైన్స్ అండ్ టెక్నాలజీ | ఆర్టిఫిషియల్ ఇంటెలిజెన్స్ (AI) | అటవీ పాలనలో (Forest Governance) అంతర్గత భద్రత.

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

- **ప్రిలిమ్స్ కోసం:** అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ (Amrabad Tiger Reserve), ప్రాజెక్ట్ టైగర్, నల్లమల కొండలు (Nallamala Hills), తూర్పు కనుమలు (Eastern Ghats), కృష్ణా నది (Krishna River), చెంచు గిరిజనులు (Chenchu Tribe), థర్మల్ ఇమేజింగ్ కెమెరా (Thermal Imaging Camera), పీటీజెడ్ కెమెరా (PTZ Camera), ఏఐ నిఘా (AI Surveillance), వన్యప్రాణి నేరాల పర్యవేక్షణ (Wildlife Crime Monitoring), జీఐఎస్ మ్యాపింగ్ (GIS Mapping), అడవి మంటల గుర్తింపు (Forest Fire Detection).
- **మెయిన్స్ కోసం:** సంరక్షణలో సాంకేతికత, వన్యప్రాణుల రక్షణలో ఏఐ, మానవ-వన్యప్రాణుల సంబంధం, అటవీ పాలన, స్మార్ట్ నిఘా వ్యవస్థలు.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది?

అడవుల పర్యవేక్షణ, వన్యప్రాణుల రక్షణను బలోపేతం చేయడానికి, తెలంగాణ ప్రభుత్వం 'అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్'లో పైలట్ ప్రాజెక్టుగా ఆర్టిఫిషియల్ ఇంటెలిజెన్స్ (AI) ఆధారిత అటవీ, వన్యప్రాణి నిఘా వ్యవస్థను ఏర్పాటు చేయాలని నిర్ణయించింది.

- సాధారణ కెమెరాలు, థర్మల్ ఇమేజింగ్ కెమెరాలు, వైర్‌లెస్ కమ్యూనికేషన్ వ్యవస్థలు, కంట్రోల్ రూమ్ పర్యవేక్షణ, ఏఐ-ఆధారిత హెచ్చరికలను (AI-enabled alerts) ఉపయోగించి ఇది సమగ్రమైన (Integrated) నిఘా వ్యవస్థగా పనిచేస్తుంది.
- పులుల సంరక్షణను మెరుగుపరచడం, జంతువుల వేటను (Poaching) అరికట్టడం, అక్రమ మైనింగ్‌ను గుర్తించడం, అడవుల్లోకి చొరబాట్లను (Infiltration) నిరోధించడం దీని లక్ష్యాలు. అలాగే వన్యప్రాణి నేరాలు ఎక్కువగా జరిగే ప్రాంతాలను (Crime-prone zones) గుర్తించడం, అటవీ శాఖకు డేటా ఆధారిత నిర్ణయాల కోసం మద్దతు ఇవ్వడం కూడా ఈ ప్రాజెక్టు ముఖ్య ఉద్దేశం.
- ఇది పర్యావరణ సంరక్షణను ఆధునిక ఏఐ ఆధారిత పాలనా సాధనాలతో (Governance tools) అనుసంధానం చేయడం వల్ల ఇది చాలా ముఖ్యమైన పరిణామం.

అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ గురించి (About Amrabad Tiger Reserve):

- అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ తెలంగాణలోని నాగర్‌కర్నూల్, నల్గొండ జిల్లాల్లో ఉంది.
- ఇది తూర్పు కనుమల్లో (Eastern Ghats) భాగమైన నల్లమల కొండల్లో ఉంది.
- ఈ రిజర్వ్ దక్షిణ సరిహద్దుగా కృష్ణా నది ప్రవహిస్తుంది. అందువల్ల నదీతీర పర్యావరణ వ్యవస్థ (Riverine ecology) ఈ ప్రాంతానికి ఒక ముఖ్యమైన లక్షణంగా మారింది.
- ఆంధ్రప్రదేశ్ విభజన తర్వాత 2014లో దీనిని అధికారికంగా ఏర్పాటు చేశారు. ఇది గతంలో విస్తారమైన నాగార్జునసాగర్-శ్రీశైలం టైగర్ రిజర్వ్‌లో (Nagarjunasagar–Srisailam Tiger Reserve) భాగంగా ఉండేది.
- ఇది భారతదేశంలోని అతిపెద్ద పులుల సంరక్షణ కేంద్రాల్లో (Tiger reserves) ఒకటి. ఇది దక్షిణ భారతదేశంలో ఒక ప్రధాన అటవీ ప్రాంతంగా (Forest block) ఏర్పడింది.
- ఇక్కడి ఎగుడుదిగుడు పీఠభూమి ప్రాంతం (Rugged plateau terrain), లోతైన లోయలు, దట్టమైన అడవులు, నీటి వ్యవస్థల కారణంగా ఇది పెద్ద మాంసాహార జంతువులకు (Large carnivores) అనువైన నివాసంగా మారింది.

భౌగోళిక స్థానం, పర్యావరణ ప్రాముఖ్యత:

- ఈ రిజర్వ్ దక్కన్ పీఠభూమి (Deccan Plateau) ప్రాంతంలో ఉంది. ఇది మధ్య భారతదేశం, దక్షిణ భారతదేశాల మధ్య పులుల ఆవాసాలను అనుసంధానించే ఒక ప్రధాన పర్యావరణ కారిడార్‌గా (Ecological corridor) పనిచేస్తుంది.
- పులుల జనాభా మధ్య జన్యు ప్రవాహానికి (Gene flow) ఇది మద్దతు ఇస్తుంది. విస్తృత స్థాయిలో జీవవైవిధ్యాన్ని (Landscape-level biodiversity) కాపాడుతుంది.
- ద్వీపకల్ప భారతదేశంలో (Peninsular India) ఉన్న అతిపెద్ద పొడి ఆకురాల్చే అడవులలో (Dry deciduous forests) నల్లమల అటవీ వ్యవస్థ ఒకటి.
- కృష్ణా నది సరిహద్దు కారణంగా, ఈ రిజర్వ్ ముఖ్యమైన నదీతీర పర్యావరణ వ్యవస్థలకు (Riparian ecosystems), జల జీవవైవిధ్యానికి (Aquatic biodiversity) మద్దతు ఇస్తుంది.
- లోయలు, రాతి శిలలు (Rocky escarpments), కాలానుగుణ ప్రవాహాలు ఇక్కడ ఉండటం వల్ల, మాంసాహార జంతువులకు అనువైన ఆవాసాలు, వాటికి వేటాడటానికి అవసరమైన జంతువులు (Prey habitats) బాగా లభిస్తాయి.

రిజర్వ్‌లోని వృక్షజాలం, జంతుజాలం (Flora and Fauna):

ఇక్కడ 'సదరన్ ట్రాపికల్ డ్రై డెసిడ్యువస్ ఫారెస్ట్' (Southern Tropical Dry Deciduous Forest - దక్షిణ ఉష్ణమండల పొడి ఆకురాల్చే అడవి) రకం అడవులు ఎక్కువగా ఉంటాయి.

ముఖ్యమైన వృక్షజాలం:

- టేకు (Tectona grandis - టెక్టోనా గ్రాండిస్)
- హార్డ్‌వికియా (చప్పిడి/నారేపి) / యాక్సిల్‌వుడ్
- టెర్మినాలియా జాతులు (Terminalia species - మద్ది లాంటివి)
- వెదురు (Bamboo)
- పొడి ఆకురాల్చే మిశ్రమ జాతులు

ముఖ్యమైన జంతు జాతులు:

- **పులి (Panthera tigris tigris):** ప్రాజెక్ట్ టైగర్ కింద ఇది ఒక ప్రధాన జాతి (Flagship species).
- **చిరుతపులి (Panthera pardus)**
- **ధోల్ (Cuon alpinus - అడవి కుక్క):** అంతరించిపోతున్న అడవి కుక్క జాతి (Endangered wild dog).
- **స్లాత్ బేర్ (Melursus ursinus - ఎలుగుబంటి)**
- **ఇండియన్ పాంగోలిన్ (Manis crassicaudata - అలుగు)**
- **మచ్చల జింక (Axis axis - చుక్కల జింక/చీతల్)**
- **సాంబార్ జింక (Rusa unicolor - కణితి)**
- **నీల్‌గాయ్ (Boselaphus tragocamelus - మనుబోతు)**

నదీతీర, సరీసృపాల జంతుజాలం:

- **మగ్గర్ మొసలి (Crocodylus palustris)**
- ఉడుములు (Monitor lizards)

- వివిధ రకాల పాముల జాతులు

చెంచు గిరిజనులు, సంరక్షణ (Chenchu Tribe and Conservation Interface):

- 'చెంచు' గిరిజనుల (Chenchu tribe) ఉనికి కారణంగా అమ్రాబాద్ టైగర్ రిజర్వ్ చాలా ప్రత్యేకమైనది. వీరు పర్టిక్యులర్లీ వల్నరబుల్ ట్రైబల్ గ్రూప్ (Particularly Vulnerable Tribal Group - PVTG) వర్గానికి చెందినవారు.
- చెంచులు సాంప్రదాయ అటవీవాసులు. వీరు వేట, అటవీ ఉత్పత్తుల సేకరణపై (Hunter-gatherer communities) ఆధారపడి జీవిస్తారు. తరతరాలుగా ఈ అడవుల్లోనే నివసిస్తున్నారు.
- కోర్ ఫారెస్ట్ ప్రాంతాల్లో (Core forest areas) స్థానిక గిరిజన సంఘాలు నివసిస్తున్న అరుదైన పులుల సంరక్షణ కేంద్రాల్లో అమ్రాబాద్ ఒకటి.
- వీరి జీవనోపాధి అటవీ ఉత్పత్తులు (Forest produce), సాంప్రదాయ పర్యావరణ జ్ఞానం (Traditional ecological knowledge), అటవీ ప్రవేశంపై (Forest access) ఆధారపడి ఉంటుంది.
- దీనివల్ల వన్యప్రాణుల సంరక్షణ, గిరిజన హక్కుల మధ్య ఒక ముఖ్యమైన పాలనా సవాలు (Governance challenge) ఏర్పడింది. ముఖ్యంగా ఈ కింది చట్టాల కింద:
    - వన్యప్రాణి రక్షణ చట్టం, 1972 (Wildlife Protection Act, 1972)
    - అటవీ హక్కుల చట్టం, 2006 (Forest Rights Act, 2006)

ఏఐ (AI) ఆధారిత వన్యప్రాణి నిఘా వ్యవస్థ (AI-Based Wildlife Surveillance System):

కొత్తగా తీసుకురానున్న ఏఐ ఇంటిగ్రేటెడ్ సర్వైలెన్స్ సిస్టమ్ (AI-integrated surveillance system) కింది అంశాలను ఉపయోగించి ఒక హైబ్రిడ్ మోడల్ (Hybrid model) ద్వారా పనిచేస్తుంది:

- సాధారణ ఇమేజ్, వీడియో కెమెరాలు
- థర్మల్ సెన్సింగ్ కెమెరాలు (Thermal sensing cameras)
- వైర్‌లెస్ నెట్‌వర్క్ కమ్యూనికేషన్
- కేంద్ర కంట్రోల్ రూమ్ ద్వారా పర్యవేక్షణ
- జియో-మ్యాప్‌లపై (Geomaps) గ్రాఫికల్ హెచ్చరికలు
- 24 గంటల పాటు రిమోట్ కెమెరా ఆపరేషన్లు
- అసాధారణ కదలికలు (Unusual movement), వేటగాళ్ల ప్రమాదం (Poaching risk), అక్రమ ప్రవేశం (Illegal entry), మంటలు అంటుకోవడం, జంతువుల కదలికలు గుర్తిస్తే ఈ సిస్టమ్ వెంటనే అలారమ్‌లు, హెచ్చరికలను జారీ చేస్తుంది.
- కంట్రోల్ రూమ్ (Control room) అన్ని కెమెరాలకు అనుసంధానించబడి ఉంటుంది. ఇది పర్యవేక్షణ, రిపోర్టింగ్ కోసం ఫీడ్‌ను భద్రపరుస్తుంది.
- మెరుగైన నిర్వహణ కోసం వన్యప్రాణుల కదలికల నమూనా విశ్లేషణను (Movement pattern analysis) కూడా ఈ వ్యవస్థ అందిస్తుంది.

సాంకేతిక భాగాలు, వాటి ఉపయోగాలు:

సాంకేతిక భాగం	ప్రధాన విధి	ముఖ్యమైన ప్రయోజనం
ఏఐ ఆధారిత వస్తు గుర్తింపు (AI-Based Object Detection)	జంతువులు, మనుషులు, పశువుల కదలికలను గుర్తిస్తుంది.	వేట నిరోధక కార్యకలాపాలను మెరుగుపరుస్తుంది.
థర్మల్ ఇమేజింగ్ కెమెరాలు	చీకటిలో కూడా ఉష్ణ సంకేతాల (Heat signatures) ద్వారా జంతువులను గుర్తిస్తాయి.	రాత్రి పూట నిఘాకు, పులుల కదలికలను (Tiger tracking) గుర్తించడానికి సహాయపడుతుంది.
పీటీజెడ్ కెమెరాలు (PTZ Cameras)	అటూ ఇటూ తిరుగుతూ, జూమ్ చేస్తూ కదలికలను డైనమిక్‌గా ట్రాక్ చేస్తాయి.	నిఘాలో లోపాలను (Surveillance gaps) తగ్గిస్తాయి.

సాంకేతిక భాగం	ప్రధాన విధి	ముఖ్యమైన ప్రయోజనం
జియో-కోఆర్డినేట్ మ్యాపింగ్	హెచ్చరికలను ఖచ్చితమైన స్థాన అక్షాంశ రేఖాంశాలతో అనుసంధానిస్తుంది.	శీఘ్ర ప్రతిస్పందనకు (Quick response), హాట్‌స్పాట్ మ్యాపింగ్‌కు (మెరుగుపరుస్తుంది.
అడవి మంటల గుర్తింపు	అసాధారణ ఉష్ణోగ్రతలు, పొగ, ఉష్ణోగ్రత పెరుగుదలను గుర్తిస్తుంది.	మంటలపై ముందస్తు హెచ్చరికను (Early fire warning) సాధ్యం చేస్తుంది.
జీఐఎస్, ప్రిడిక్టివ్ అనలిటిక్స్	వన్యప్రాణులు, భూభాగం, మానవ కార్యకలాపాల నమూనాలను మ్యాప్ చేస్తుంది.	వేట జరిగే ప్రాంతాలను (Poaching zones), ఘర్షణ ప్రాంతాలను (Conflict areas) గుర్తించడంలో సహాయపడుతుంది.

అమలులో సవాళ్లు (Challenges in Implementation):

ఈ ప్రాజెక్ట్ అమలులో పలు కార్యాచరణ సవాళ్లు (Operational challenges) ఉన్నాయి:

- మారుమూల అటవీ ప్రాంతాల్లో (Remote forest terrain) పరికరాలను నిర్వహించడం.
- దట్టమైన అడవుల్లో అంతరాయం లేని వైర్‌లెస్ కనెక్టివిటీ (Wireless connectivity) అందించడం.
- పరికరాల సంస్థాపన (Installation), నిర్వహణ (Maintenance) ఖర్చు ఎక్కువగా ఉండటం.
- క్షేత్రస్థాయి సిబ్బందికి (Field staff) సాంకేతిక శిక్షణ (Technical training) ఇవ్వడం.
- గిరిజనుల హక్కులు, స్థానిక మనోభావాలను పరిగణనలోకి తీసుకుంటూనే నిఘాను సమతుల్యం చేయడం (Balancing surveillance with tribal rights and local sensitivities).

ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్టు కింద 'తుమ్మిడిహట్టి'ని 'ఎల్లంపల్లి'తో అనుసంధానించే ప్రతిపాదనలపై తెలంగాణ ప్రభుత్వం పరిశీలన

మూలం: ది హిందూ (The Hindu)

ప్రాముఖ్యత: జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ I – భౌగోళిక శాస్త్రం (నదులు) | జనరల్ స్టడీస్ పేపర్ III – నీటిపారుదల (Irrigation) | నీటి వనరులు | మౌలిక సదుపాయాలు

ప్రిలిమ్స్, మెయిన్స్ కోసం ముఖ్యమైన పదాలు (Important Key Words)

ప్రిలిమ్స్ కోసం:

- ప్రాణహిత నది, గోదావరి బేసిన్ (పరీవాహక ప్రాంతం), తుమ్మిడిహట్టి, ఎల్లంపల్లి ప్రాజెక్ట్, కాళేశ్వరం ఎత్తిపోతల పథకం (KLIS), మేడిగడ్డ బ్యారేజీ, సుందిళ్ల బ్యారేజీ, అన్నారం బ్యారేజీ, సీడబ్ల్యూపీఆర్ఎస్ (CWPRS), ఎన్‌డీఎస్ఏ (NDSA), ఎత్తిపోతల పథకం (Lift Irrigation).

మెయిన్స్ కోసం:

- నదుల అనుసంధానం (బేసిన్ లోపల), నీటి నిర్వహణ, నీటిపారుదల సామర్థ్యం, సమాఖ్య వ్యవస్థలో నదీ జలాల సమస్యలు, మౌలిక సదుపాయాల సుస్థిరత.

వార్తల్లో ఎందుకు ఉంది?

- గోదావరి నదీ జలాలను అత్యుత్తమంగా వినియోగించుకోవడానికి (Optimise utilisation), తుమ్మిడిహట్టిని ఎల్లంపల్లితో అనుసంధానించాలని తెలంగాణ ప్రభుత్వం చూస్తోంది. ఇందుకోసం నాలుగు ప్రత్యామ్నాయ ప్రతిపాదనలను ప్రభుత్వం పరిశీలిస్తోంది.
- వీటి ఆచరణ సాధ్యం (Feasibility), ఖర్చు, నీటిపారుదల

సామర్థ్యాన్ని ఐఐటీ-హైదరాబాద్ (IIT-H), ఆర్వీ అసోసియేట్స్ (RV Associates) సంస్థలు అధ్యయనం చేస్తున్నాయి.

- ఇదే సమయంలో, వర్షాకాలానికి (Monsoon) ముందే కాళేశ్వరం ప్రాజెక్టు కింద ఉన్న మేడిగడ్డ, సుందిళ్ల, అన్నారం బ్యారేజీల పునరుద్ధరణ (Restoration) పనులకు ప్రభుత్వం అధిక ప్రాధాన్యత ఇస్తోంది.

భౌగోళిక స్థానం, నదీ వ్యవస్థతో అనుసంధానం

- ఈ ప్రాజెక్ట్ భారతదేశంలోనే రెండవ అతిపెద్ద నదీ వ్యవస్థ అయిన గోదావరి బేసిన్‌లో (Godavari river basin) ఉంది.
- గోదావరి నది మహారాష్ట్రలోని పశ్చిమ కనుమలలో (Western Ghats) ఉన్న త్రయంబకేశ్వర్ (Trimbakeshwar) వద్ద పుడుతుంది. ఇది తూర్పు వైపుగా ప్రవహించి బంగాళాఖాతంలో కలుస్తుంది.
- గోదావరి నదికి వచ్చే నీటి వాటా పరంగా ప్రాణహిత నది (Pranahita River) దీనికి అతిపెద్ద ఉపనది (Tributary). ఈ ప్రాణహిత నది రెండు నదుల కలయిక ద్వారా ఏర్పడుతుంది. ఆ నదులే:
  1. వార్ధా నది (Wardha River)
  2. వైనగంగ నది (Wainganga River)
- తుమ్మిడిహట్టి (Tummidihatti) ప్రాణహిత నదిపై, తెలంగాణ-మహారాష్ట్ర సరిహద్దు సమీపంలో ఉంది.
- శ్రీపాద ఎల్లంపల్లి ప్రాజెక్ట్ (Sri Sripada Yellampalli Project) గోదావరి నదిపై దిగువన ఉంది. ఇది నీటి నిల్వ, పంపిణీకి ప్రధాన రిజర్వాయర్‌గా (Storage and distribution reservoir) పనిచేస్తుంది.
- తుమ్మిడిహట్టి-ఎల్లంపల్లి అనుసంధానం అనేది గోదావరి వ్యవస్థలోనే జరుగుతున్న బేసిన్ అంతర్గత బదిలీ (Intra-basin transfer). అంటే, ఇది ఒక ఉపనదిలోని (ప్రాణహిత) నీటిని, ప్రధాన నది (గోదావరి) రిజర్వాయర్ వ్యవస్థకు కలుపుతుంది.

తుమ్మిడిహట్టి-ఎల్లంపల్లి ప్రతిపాదన అంటే ఏమిటి?

ప్రాణహిత నదిపై ఉన్న తుమ్మిడిహట్టి నుంచి.. గోదావరి నదిపై ఉన్న ఎల్లంపల్లి రిజర్వాయర్‌కు నీటిని సరైన మార్గం (Alignment) ద్వారా మళ్లించడమే (Diverting water) ఈ ప్రతిపాదన.

దీని కోసం నాలుగు వేర్వేరు మార్గాలను కింది అంశాల ఆధారంగా అధ్యయనం చేస్తున్నారు:

- ఎత్తులో ఉండే వ్యత్యాసాలు (ఎత్తిపోతలకు - Lift irrigation ఇది అత్యంత కీలకం)
- దూరం, కాలువల నిర్మాణం ఎంతమేర సాధ్యం (Canal feasibility)
- పంపింగ్ అవసరాలు
- తక్కువ ఖర్చుతో పనులు పూర్తి కావడం (Cost efficiency)
- నీటి పంపిణీలో జరిగే నష్టాలు

ఎగువన (Upstream) ఉన్న ప్రాణహిత ప్రాంతం నుంచి నీటిని సమర్థవంతంగా తెలంగాణ అంతటా నీటిపారుదలకు వినియోగించడమే ఈ ప్రతిపాదన ముఖ్య ఉద్దేశం.

ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ప్రాజెక్ట్: భావన, పరిణామం (Concept and Evolution)

- 'ప్రాణహిత-చేవెళ్ల ఎత్తిపోతల పథకం' మొదట్లో ఒక భారీ ఎత్తిపోతల ప్రాజెక్టుగా రూపొందింది.
- **దీని ప్రధాన లక్ష్యాలు:**
  - ప్రాణహిత నది నుంచి నీటిని ఎత్తిపోయడం (Lifting).
  - కరువు పీడిత ఎగువ ప్రాంతాలకు (Drought-prone upland regions) సాగునీరు అందించడం.
  - తాగునీరు, పారిశ్రామిక అవసరాలకు నీరు సరఫరా చేయడం.
- అయితే డిజైన్‌లో మార్పులు, ఇంజనీరింగ్ సవరణల కారణంగా అసలు ప్రణాళికను కాళేశ్వరం ఎత్తిపోతల ప్రాజెక్టుగా (KLIS) మార్చారు. ఇది ప్రస్తుతం పని చేస్తోంది (Operational).
- ప్రాణహిత జలాలను సమర్థవంతంగా వాడుకోవాలనే అసలు ఉద్దేశాన్ని (Original intent) పునరుద్ధరించడానికే (Revive) ఇప్పుడు తాజా ప్రతిపాదనలు చేస్తున్నారు.

కాళేశ్వరం ఎత్తిపోతల ప్రాజెక్ట్, బ్యారేజీల వ్యవస్థ

కాళేశ్వరం ప్రాజెక్ట్ అనేది గోదావరి నదిపై నిర్మించిన ఒక బహుళ-దశల

ఎత్తిపోతల వ్యవస్థ (Multi-stage lift irrigation system).

- **ఇందులోని ప్రధాన బ్యారేజీలు:**
  - మేడిగడ్డ బ్యారేజీ (లక్ష్మి బ్యారేజీ)
  - అన్నారం బ్యారేజీ (సరస్వతీ బ్యారేజీ)
  - సుందిళ్ల బ్యారేజీ (పార్వతీ బ్యారేజీ)
- ఈ బ్యారేజీలు నదీ ప్రవాహాన్ని నియంత్రిస్తాయి. రిజర్వాయర్లు, కాలువల్లోకి నీటిని వేర్వేరు దశల్లో (Multi-stage) ఎత్తిపోయడానికి వీలు కల్పిస్తాయి.
- ఈ వ్యవస్థలో ఎల్లంపల్లి ప్రాజెక్ట్ ఒక ముఖ్యమైన మధ్యంతర నిల్వ కేంద్రంగా (Intermediate storage node) పనిచేస్తుంది.

బ్యారేజీల పునరుద్ధరణ - సాంకేతిక అంశాలు

వర్షాకాలానికి ముందే అత్యవసరంగా బ్యారేజీల పునరుద్ధరణ చేపట్టాలని ప్రభుత్వం ఆదేశించింది.

- **ముఖ్యమైన సాంకేతిక సూచనలు (Technical instructions):**
  - ప్రతి 1.5 మీటర్లకు స్టాండర్డ్ పెనెట్రేషన్ పరీక్షలు (Standard Penetration Tests - SPT) చేయాలి.
  - ప్రతి 3 మీటర్లకు నీరు ఎంత వేగంగా ఇంకుతుందో తెలుసుకునే (Permeability) పరీక్షలు చేయాలి.
  - రాతి పొరలు (Rocky strata) ఉన్నా కూడా కనీసం 5 మీటర్ల వరకు బోర్లు వేయాలి.
- **ఈ పరీక్షలు ఎందుకు అవసరం?**
  - నేల బలాన్ని (Soil strength) అంచనా వేయడానికి.
  - నీరు లీక్ అయ్యే (Seepage risks) ప్రమాదాలను గుర్తించడానికి.
  - నిర్మాణ స్థిరత్వాన్ని నిర్ధారించడానికి.
  - నీటి ప్రవాహం ఎక్కువగా ఉన్నప్పుడు బ్యారేజీలు కూలిపోకుండా (Failure) నివారించడానికి.

సంస్థాగత యంత్రాంగాలు, ఏజెన్సీలు (Institutional Mechanisms and Agencies)

ఈ ప్రాజెక్టులో అనేక సంస్థలు పాలుపంచుకుంటున్నాయి:

- **ఐఐటీ-హైదరాబాద్ (IIT-H):** సాంకేతికంగా ఇది సాధ్యమేనా (Technical feasibility) అని విశ్లేషిస్తుంది.
- **ఆర్వీ అసోసియేట్స్ (RV Associates):** ఇంజనీరింగ్ సలహాలు (Engineering consultancy) అందిస్తుంది.
- **సెంట్రల్ వాటర్ అండ్ పవర్ రీసెర్చ్ స్టేషన్ (CWPRS):** నీటి ప్రవాహం, నిర్మాణ (Hydraulic and structural) నైపుణ్యాన్ని అందిస్తుంది.
- **నేషనల్ డ్యామ్ సేఫ్టీ అథారిటీ (NDSA):** నిబంధనలు (Regulatory oversight) సరిగ్గా అమలు అయ్యేలా పర్యవేక్షిస్తుంది.

పునరుద్ధరణ పనులను పర్యవేక్షించడానికి, పనులు సక్రమంగా జరిగేలా చూడటానికి ఒక సమన్వయ కమిటీ (Coordination committee) కూడా ఏర్పాటైంది.

తెలంగాణకు నీటిపారుదల ప్రాముఖ్యత

ఈ ప్రాజెక్ట్ తెలంగాణకు చాలా కీలకం. ఎందుకంటే:

- రాష్ట్రంలో పాక్షిక-శుష్క (Semi-arid - పొడి వాతావరణం), వర్షపాతం అనిశ్చితి (Rainfall variability) ఉంటుంది.
- ఎత్తైన పీఠభూమి ప్రాంతాల్లో (Plateau regions) నీటిపారుదల కోసం ఎత్తిపోతల (Lift irrigation) పైనే ఆధారపడాలి.
- ఎత్తైన వ్యవసాయ ప్రాంతాలకు (Upland agricultural zones) నీరందించాల్సిన అవసరం ఉంది.
- ప్రస్తుతం ఉన్న నీటిపారుదల వ్యవస్థలను స్థిరీకరించాలి (Stabilise).

లక్షలాది ఎకరాలకు నీరు అందుబాటులో ఉంచడం, వ్యవసాయ ఉత్పాదకతను (Agricultural productivity) బలోపేతం చేయడమే ఈ ప్రాజెక్టు లక్ష్యం.